

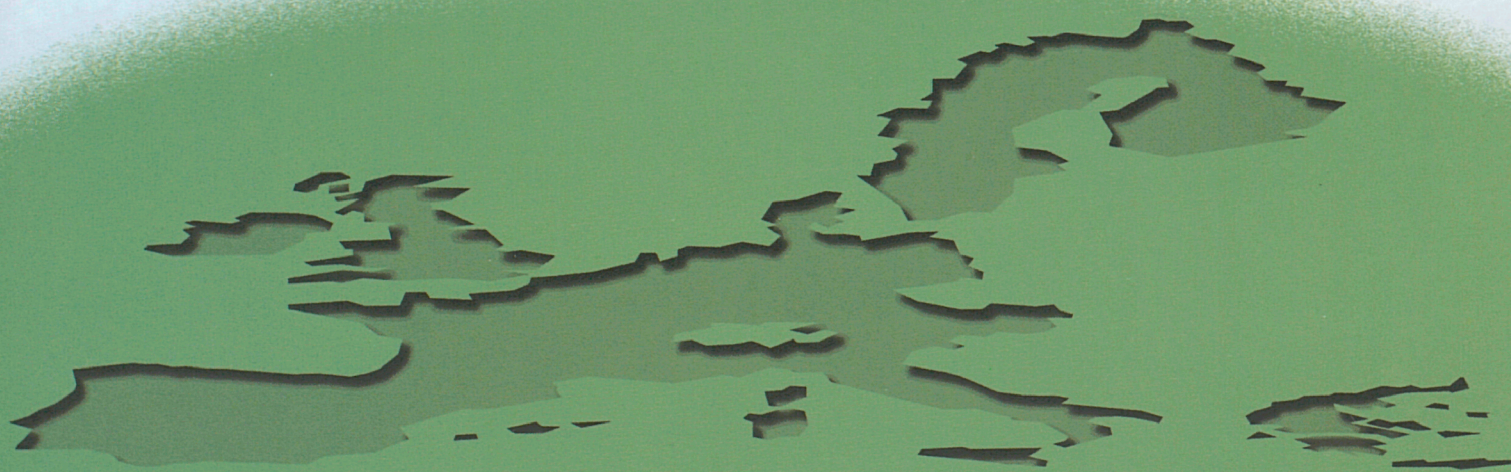
Ευρωπαϊκή Επιτροπή

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000

Οι διατάξεις του άρθρου 6 της οδηγίας
92/43/ΕΟΚ για τα ενδιαιτήματα

© M. O'Brien

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000

Οι διατάξεις του άρθρου 6 της οδηγίας
92/43/ΕΟΚ για τα ενδιαιτήματα

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το Internet μέσω του εξυπηρετητή Europa (<http://europa.eu.int>).

Βιβλιογραφικό δελτίο υπάρχει στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000

ISBN 92-828-8989-0

© Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2000

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Printed in Belgium

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ

Η βιοποικιλότητα αναγνωρίζεται ολοένα περισσότερο ως ένα ανεκτίμητο στοιχείο της κοινής μας κληρονομιάς. Η τελευταία σχετική έρευνα του Ευρωβαρόμετρου έδειξε ότι οι ευρωπαίοι πολίτες επιδεικνύουν μεγάλο ενδιαφέρον για την προστασία των σπάνιων και απειλούμενων ειδών και ενδιαιτημάτων. Αυτός είναι ο σκοπός του οικολογικού δικτύου Natura 2000 που δημιουργείται με την οδηγία για τα ενδιαιτήματα (οικοτόπους), η οποία εκδόθηκε το 1992. Το εν λόγω δίκτυο, το οποίο περιλαμβάνει και τις περιοχές που χαρακτηρίζονται βάσει της οδηγίας για τα άγρια πτηνά, θα προσφέρει ισχυρή προστασία στις σημαντικότερες περιοχές άγριας πανίδας και χλωρίδας της Ευρώπης.

2

3

Η διαχείριση των περιοχών του Natura 2000 έχει θεμελιώδη σημασία για τη διατήρησή τους. Η επιτυχία της, όμως, απαιτεί προπάντων την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων που ζουν στις συγκεκριμένες περιοχές και είναι εξαρτημένοι από αυτές. Τα μέτρα για τη διαχείριση των περιοχών του Natura 2000 προβλέπονται στο άρθρο 6 της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα. Ωστόσο, επειδή πρόκειται για ένα πυκνό νομικό κείμενο, πολλές από τις βασικές έννοιες δεν είναι εύκολα κατανοητές.

Θεωρώ σημαντικό να κατανοήσουμε κατά τρόπο σαφή και προσιτό αυτές τις θεμελιώδεις διατάξεις της οδηγίας, γιατί αυτό θα αποτελέσει τη βάση για την ενιαία εφαρμογή της σε όλη την έκταση της Κοινότητας.

Με το παρόν έγγραφο επιδιώκεται επομένως να διευκολυνθεί η ερμηνεία του άρθρου 6 από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών. Ελπίζω να τις βοηθήσει στην πλήρη εφαρμογή του και θα τους συνιστούσα να καταρτίσουν πιο συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τους διάφορους εμπλεκόμενους παράγοντες.

Το σημαντικό αυτό έγγραφο, που αποσκοπεί στο να γίνει πιο κατανοητή η κοινοτική νομοθεσία από τους πολίτες, θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί ως μέρος της πολιτικής ανοίγματος και διαφάνειας που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Margot Wallström
Μέλος της Επιτροπής, αρμόδια για το περιβάλλον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

1. Εισαγωγή.....	8
1.1. Θέση στο γενικό σύστημα των οδηγιών 92/43/ΕΟΚ και 79/409/ΕΟΚ καθώς και σε ένα ευρύτερο πλαίσιο.....	9
1.2. Σχέση με το κεφάλαιο περί προστασίας των ειδών	10
1.3. Το καθήκον της μεταφοράς του άρθρου 6 στο εθνικό δίκαιο	11
1.4. Χρόνος εφαρμογής του άρθρου 6: Από ποια ημερομηνία ισχύουν οι υποχρεώσεις που επιβάλλει το άρθρο 6;.....	11
1.4.1. Ζώνες ειδικής προστασίας.....	12
1.4.2. Περιοχές της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.....	13
2. Άρθρο 6 Παράγραφος 1	16
2.1. Το κείμενο.....	16
2.2. Πεδίο εφαρμογής.....	17
2.3. Ποιο θα πρέπει να είναι το περιεχόμενο των «αναγκαίων μέτρων διατήρησης»;.....	17
2.3.1. Η έννοια της διατήρησης	17
2.3.2. Κατάσταση διατήρησης	18
2.3.3. Οικολογικές απαιτήσεις	19
2.4. Τι μορφή μπορούν να λάβουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης;.....	20
2.4.1. Διαχειριστικά σχέδια.....	20
2.4.2. Κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα	21
3. Άρθρο 6 Παράγραφος 2	24
3.1. Το κείμενο.....	24
3.2. Πεδίο εφαρμογής.....	25
3.3. Υπάρχει διαφορά ως προς την εφαρμογή μεταξύ επιδείνωσης και ενοχλήσεων;	26
3.4. Ποιες συνθήκες θα πρέπει να αποτελούν το έναυσμα της λήψης μέτρων από τα κράτη μέλη;.....	26
3.5. Πότε θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα σε σχέση με τις ενοχλήσεις και την υποβάθμιση;.....	27
3.6. Δείκτες ενοχλήσεων και υποβάθμισης	28
3.6.1. Υποβάθμιση ενδιαιτημάτων.....	28
3.6.2. Ενόχληση ειδών	29
4. Άρθρο 6 Παράγραφος 3	30
4.1. Το κείμενο.....	30
4.2. Πεδίο εφαρμογής.....	31
4.3. Τι νοείται ως «σχέδιο ή έργο, μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου»; ...	32
4.3.1. Έργο	32
4.3.2. Σχέδιο	32
4.3.3. Μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση	33
4.4. Πώς καθορίζεται εάν ένα σχέδιο ή έργο «είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα»;	34

4.4.1.	Σημαντική επίπτωση	34
4.4.2.	Είναι δυνατόν να	35
4.4.3.	... καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα	36
4.5.	Τι σημαίνει «εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του»;	37
4.5.1.	Μορφή της εκτίμησης	37
4.5.2.	Περιεχόμενο της εκτίμησης	37
4.5.3.	Πώς καθορίζονται «οι στόχοι διατήρησης του τόπου»;	39
4.6.	Λήψη απόφασης.....	40
4.6.1.	Οι «αρμόδιες εθνικές αρχές»	40
4.6.2.	Πότε πρέπει να ζητείται η δημόσια γνώμη;	40
4.6.3.	Η έννοια της «ακεραιότητας του τόπου».....	40
5.	Άρθρο 6 Παράγραφος 4	42
5.1.	Το κείμενο.....	42
5.2.	Πεδίο εφαρμογής.....	43
5.3.	Αρχικές ενέργειες	43
5.3.1.	Εξέταση εναλλακτικών λύσεων	43
5.3.2.	Εξέταση επιτακτικών λόγων σημαντικού δημοσίου συμφέροντος	44
5.4.	Λήψη αντισταθμιστικών μέτρων	45
5.4.1.	Τι νοούνται ως «αντισταθμιστικά μέτρα» και πότε πρέπει να εξετάζονται;	45
5.4.2.	Περιεχόμενο των αντισταθμιστικών μέτρων	46
5.4.3.	«Συνολική συνοχή» του δικτύου Natura 2000	47
5.4.4.	Ποιος αναλαμβάνει το κόστος των αντισταθμιστικών μέτρων	48
5.4.5.	Κοινοποίηση των αντισταθμιστικών μέτρων στην Επιτροπή	48
5.5.	Τι συμβαίνει με τις περιοχές στις οποίες υπάρχουν ενδιαίτηματα ή/και είδη προτεραιότητας;	49
5.5.1.	Οι περιοχές τις οποίες αφορά η διάταξη	49
5.5.2.	Οι έννοιες «υγεία του ανθρώπου», «δημόσια ασφάλεια» και «θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον»	49
5.5.3.	Η έκδοση της γνώμης της Επιτροπής - οι συνέπειές της	50
Παράρτημα Ι	- Παραπομπές σε αποφάσεις του Δικαστηρίου	53
Παράρτημα ΙΙ	- Ζητήματα προς εξέταση σχετικά με διαχειριστικά σχέδια	54
Παράρτημα ΙΙα	- Παραδείγματα έργων του LIFE-Φύση που αφορούν διαχειριστικά σχέδια ή θεσμικά, διοικητικά και συμβατικά μέτρα	56
Παράρτημα ΙΙΙ	- Εξέταση των σχεδίων και έργων που επηρεάζουν περιοχές του Natura 2000.....	60
Παράρτημα ΙV	- Έντυπο για την υποβολή πληροφοριών στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 4.....	61
Παράρτημα V	- Αρμόδιες για την προστασία της φύσης αρχές των κρατών μελών	67

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΓΙΑΤΙ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΕΝΑΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6;

Το άρθρο 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τα ενδιαιτήματα ⁽¹⁾ έχει καίρια σημασία για τη διαχείριση των περιοχών που απαρτίζουν το δίκτυο Natura 2000. Στο πνεύμα της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές, αναφέρει τις διάφορες διαδικασίες που προβλέπονται, ώστε να διασφαλίζεται η σημασία των περιοχών από πλευράς διατήρησης της φύσης.

Τα κράτη μέλη και διάφοροι φορείς έχουν θέσει πολλά ερωτήματα σχετικά με το νόημα του άρθρου αυτού. Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται ευρύ και όχι επακριβώς καθορισμένο, αλλά μια διεξοδική ανάλυση, η οποία θα το συνδέει με τα υπόλοιπα άρθρα της οδηγίας, καθιστά ευκολότερη την κατανόηση και εφαρμογή του. Παρ' όλα αυτά, το άρθρο 6 δεν θα πρέπει να εξετάζεται μεμονωμένα. Ειδικότερα, εάν η εφαρμογή του συνεπάγεται ειδικές απαιτήσεις, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 8 προβλέπει τη συγχρηματοδότηση ορισμένων από τα μέτρα που είναι αναγκαία για την υλοποίηση των στόχων της οδηγίας.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Σκοπός του παρόντος εγγράφου είναι να παράσχει στα κράτη μέλη κατευθυντήριες γραμμές για την ερμηνεία ορισμένων βασικών εννοιών που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 6 της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα.

Το έγγραφο απευθύνεται πρωτίστως στις αρχές των κρατών μελών και όχι σε άτομα. Εντούτοις αναμένεται να διευκολύνει επίσης την κατανόηση των μηχανισμών της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα από τους διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς και ομάδες, ιδίως εάν συμπληρωθεί από λεπτομερέστερες οδηγίες, που θα πρέπει να εκπονήσουν τα ίδια τα κράτη μέλη.

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Το έγγραφο εκπονήθηκε από τις υπηρεσίες της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μετά από σχετικές άτυπες συζητήσεις με τις αρχές των κρατών μελών που είναι αρμόδιες για την προστασία της φύσης (βλέπε κατάλογο στο παράρτημα V). Ως εκ τούτου, το έγγραφο απηχεί μόνο τις απόψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής και δεν είναι δεσμευτικό. Τονίζεται ότι, σε τελική ανάλυση, αρμόδιο για την ερμηνεία μιας οδηγίας είναι το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Οι ερμηνείες που προσφέρουν οι υπηρεσίες της Επιτροπής δεν μπορούν να υπερβούν την οδηγία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τη συγκεκριμένη οδηγία, η οποία, καθώς τηρεί την αρχή της επικουρικότητας, αφήνει στα κράτη μέλη μεγάλα περιθώρια ευελιξίας όσον αφορά την πρακτική εφαρμογή ειδικών μέτρων για τις διάφορες περιοχές του δικτύου Natura 2000. Τα κράτη μέλη είναι ασφαλώς ελεύθερα να επιλέξουν τον κατάλληλο τρόπο με τον οποίο επιθυμούν να εφαρμόσουν τα πρακτικά μέτρα, με την προϋπόθεση ότι αυτά εξυπηρετούν τον γενικό σκοπό της οδηγίας.

⁽¹⁾ Πρόκειται για τον αγγλικό όρο «habitat», που στην ελληνική έκδοση της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ έχει μεταφραστεί ως «οικότοπος»: ο όρος αυτός αποδίδεται πλέον ως «ενδιαιτήματα» και έτσι αναφέρεται στο παρόν έγγραφο, εκτός από περιπτώσεις όπου παρατίθενται αυτούσια αποσπάσματα άρθρων της οδηγίας.

Όσο ερμηνευτικό και αν είναι, το παρόν έγγραφο δεν προορίζεται να δώσει απόλυτες απαντήσεις σε ζητήματα που συνδέονται με συγκεκριμένες περιοχές. Πράγματι, τα θέματα αυτά θα πρέπει να εξετάζονται κατά περίπτωση, με βάση πάντοτε τις κατευθύνσεις που παρέχει το έγγραφο.

Το παρόν κείμενο δεν θεωρείται οριστικό. Ενδέχεται πράγματι να αναθεωρηθεί στο μέλλον, ανάλογα με την εμπειρία από την εφαρμογή του άρθρου 6 στα κράτη μέλη και την τυχόν μελλοντική νομολογία. Επιπλέον, οι υπηρεσίες της Επιτροπής έχουν κάνει τις σχετικές ενέργειες για την εκπόνηση ενός πιο εξειδικευμένου, μεθοδολογικού οδηγού για την εκτίμηση σχεδίων και έργων βάσει των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 6, που, όταν ολοκληρωθεί, πρόκειται να συμπληρώσει το παρόν έγγραφο.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Μετά από ένα εισαγωγικό σημείωμα που πραγματεύεται συνολικά το περιεχόμενο και το σκεπτικό του άρθρου 6, ακολουθεί μία αναλυτική παρουσίαση της κάθε παραγράφου (παράγραφοι 1, 2, 3 και 4) σύμφωνα με την ίδια γενική διάταξη. Η διάταξη αυτή περιλαμβάνει μία εισαγωγή στην παράγραφο του άρθρου και στο πεδίο εφαρμογής της, ακολουθούμενη από την ανάλυση των βασικών εννοιών και των ζητημάτων που ανακύπτουν, με βάση όσα γνωρίζει η Επιτροπή, την υφιστάμενη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καθώς και άλλες συναφείς οδηγίες.

Τα κύρια σημεία των αναλύσεων της Επιτροπής συνοψίζονται (με έντονους χαρακτήρες) στο τέλος κάθε κεφαλαίου, ώστε να διευκολύνεται η ταχεία ανάγνωση των οικείων συμπερασμάτων. Τα πλήρη στοιχεία των αναφερόμενων στο κείμενο υποθέσεων που έχουν κριθεί στο Δικαστήριο παρατίθενται σε παράρτημα στο τέλος του εγγράφου.

1. Εισαγωγή

Γενικό πλαίσιο του άρθρου 6

1.1. ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ 92/43/ΕΟΚ ΚΑΙ 79/409/ΕΟΚ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΝΑ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Πριν από τη λεπτομερή εξέταση του άρθρου 6, αξίζει να υπενθυμίσουμε πώς τοποθετείται μέσα στο γενικό σύστημα της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, όπως και της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ ⁽²⁾, και πώς σχετίζεται με το ευρύτερο νομικό πλαίσιο.

Το πρώτο κεφάλαιο της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, που περιλαμβάνει τα άρθρα 1 και 2, φέρει τον τίτλο «Ορισμοί». Στο κεφάλαιο αυτό εκτίθεται ο στόχος της οδηγίας, που είναι «να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη» ⁽³⁾. Παρέχεται επίσης μια γενική κατεύθυνση, με την αναφορά στην ανάγκη τα μέτρα που λαμβάνονται κατ' εφαρμογή της οδηγίας να αποσκοπούν στη διατήρηση ή την αποκατάσταση ορισμένων ενδιαιτημάτων και ειδών «σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης» ⁽⁴⁾, ταυτόχρονα δε, με την αναφορά στην ανάγκη «να λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες» ⁽⁵⁾ κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την οδηγία.

Οι βασικές ειδικές απαιτήσεις της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ είναι συγκεντρωμένες στα δύο επόμενα κεφάλαια. Το πρώτο φέρει τον τίτλο «Διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων (οικοτόπων) και των ενδιαιτημάτων των ειδών» και περιλαμβάνει τα άρθρα 3 έως και 11. Το δεύτερο φέρει τον τίτλο «Προστασία των ειδών» και περιλαμβάνει τα άρθρα 12 έως και 16.

Το κεφάλαιο «Διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων των ειδών» καλύπτει την πιο φιλόδοξη και μακρόπνοη επιδίωξη της οδηγίας — τη συγκρότηση και διατήρηση του δικτύου περιοχών που είναι γνωστό ως Natura 2000. Στο κεφάλαιο αυτό, το άρθρο 6 περιέχει τις διατάξεις που διέπουν τη διατήρηση και τη διαχείριση των περιοχών του Natura 2000. Υπό το πρίσμα αυτό, το άρθρο 6 είναι ένα από τα σημαντικότερα μεταξύ των 24 άρθρων της οδηγίας, καθώς είναι εκείνο που προσδιορίζει ακριβέστερα τη σχέση μεταξύ διατήρησης της φύσης και χρήσεων γης.

Το άρθρο περιέχει τρία βασικά σύνολα διατάξεων. Η παράγραφος 1 του άρθρου 6 προβλέπει τον καθορισμό των αναγκών μέτρων διατήρησης και επικεντρώνεται σε θετικές και προορατικές παρεμβάσεις. Η παράγραφος 2 περιέχει διατάξεις για να αποφεύγεται η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων και η σημαντική ενόχληση των ειδών. Συνεπώς, δίνει έμφαση στην πρόληψη. Στις παραγράφους 3 και 4 εκτίθεται μια σειρά τυπικών και ουσιαστικών μέτρων διασφάλισης, στα οποία υπόκεινται τα σχέδια ή έργα που μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά περιοχές του Natura 2000. Στη δομή αυτή, παρατηρείται ότι υπάρχει διάκριση μεταξύ των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 6, που ορίζουν ένα γενικό καθεστώς, και των παραγράφων 3 και 4, που ορίζουν μια διαδικασία εφαρμοζόμενη σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Σε μία συνολική θεώρηση, οι διατάξεις του άρθρου 6 αντικατοπτρίζουν τη γενική κατεύθυνση που διατυπώνεται στις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας. Πρόκειται για την ανάγκη προαγωγής της βιοποικιλότητας, με τη διατήρηση ή αποκατάσταση ορισμένων ενδιαιτημάτων και ειδών «σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης» στο πλαίσιο των περιοχών του Natura 2000, λαμβανομένων παράλληλα υπόψη των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιφερειακών απαιτήσεων, ως μέσο για την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης.

Εκτός από τη θέση του άρθρου 6 μέσα στο γενικό σύστημα της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, είναι επίσης σκόπιμο να αναφερθούν οι σχέσεις του με το σύστημα της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ για τη διατήρηση των αγρίων πτηνών:

⁽²⁾ ΕΕ L 206 της 22.7.1992, σ. 7, και ΕΕ L 103 της 25.4.1979, σ. 1, αντίστοιχα.

⁽³⁾ Άρθρο 2 παράγραφος 1.

⁽⁴⁾ Άρθρο 2 παράγραφος 2.

⁽⁵⁾ Άρθρο 2 παράγραφος 3.

- κατ' αρχάς, το σύστημα της ανωτέρω παλαιότερης οδηγίας είναι γενικά παραπλήσιο με εκείνο της νεότερης. Ειδικότερα, το κεφάλαιο «Διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων των ειδών» της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ αντιστοιχεί προς τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ·
- έπειτα, τα συστήματα των δύο οδηγιών συγχωνεύθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Πρώτον, οι ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) που ταξινομούνται βάσει της παλαιότερης οδηγίας, αποτελούν πλέον αναπόσπαστο μέρος του δικτύου Natura 2000 ⁽⁶⁾. Δεύτερον, οι διατάξεις του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ έχουν εφαρμογή και στις ΖΕΠ ⁽⁷⁾. Στο παρόν έγγραφο, οι περισσότερες παρατηρήσεις σχετικά με το άρθρο 6 αναφέρονται σε περιοχές (τόπους) που έχουν προταθεί βάσει της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Σε γενικές γραμμές, οι παρατηρήσεις αυτές ισχύουν, *mutatis mutandis*, και για τις περιοχές που έχουν ταξινομηθεί βάσει της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ.

Μέσα από ένα ευρύτερο πρίσμα, εκείνο της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το άρθρο 6 μπορεί να θεωρηθεί ως ένα θεμελιώδες πλαίσιο για την εφαρμογή της αρχής της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές (integration), δεδομένου ότι παροτρύνει τα κράτη μέλη να διαχειρίζονται τις προστατευόμενες περιοχές με γνώμονα την αειφορία και ότι θέτει όρια σε δραστηριότητες που μπορεί να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στις προστατευόμενες περιοχές, ενώ επιτρέπει ορισμένες παρεκκλίσεις σε ειδικές περιστάσεις.

Θεωρούμενο μέσα στο διεθνές πλαίσιο, το άρθρο 6 συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων συναφών διεθνών συμβάσεων για τη διατήρηση της φύσης, όπως η σύμβαση της Βέρνης ⁽⁸⁾ και η σύμβαση για τη βιοποικιλότητα ⁽⁹⁾, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί ένα πιο συγκεκριμένο πλαίσιο για τη διατήρηση και την προστασία περιοχών απ' ό,τι οι συμβάσεις αυτές.

Το άρθρο 6 είναι βασικό στοιχείο του κεφαλαίου «Διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων των ειδών» της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Ορίζει το πλαίσιο της διατήρησης και της προστασίας περιοχών και περιλαμβάνει απαιτήσεις για προορατικές και προληπτικές παρεμβάσεις και για διαδικασίες. Αφορά τις ζώνες ειδικής προστασίας που εμπίπτουν στην οδηγία 79/409/ΕΟΚ, όπως και τους τόπους που χαρακτηρίζονται βάσει της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Το εν λόγω πλαίσιο αποτελεί κλειδί για την υλοποίηση της αρχής της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές και, τελικά, της αειφόρου ανάπτυξης.

1.2. ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ

Όπως προαναφέρθηκε, το κεφάλαιο «Προστασία των ειδών» της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ περιλαμβάνει τα άρθρα 12 έως και 16 και αφορά τα αυστηρώς προστατευόμενα είδη ζώων και φυτών που απαριθμούνται στο παράρτημα IV της οδηγίας.

Τα άρθρα 12, 13 και 14, που ισχύουν από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, δηλαδή από τις 10 Ιουνίου 1994, καλύπτουν ορισμένα είδη φυτών και ζώων που περιλαμβάνονται και στο παράρτημα II της οδηγίας, με αποτέλεσμα να επωφελούνται των διατάξεων του άρθρου 6 μέσα στις περιοχές του Natura 2000 όπου απαντώνται.

⁽⁶⁾ Το άρθρο 3 παράγραφος 1 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ορίζει ότι «το δίκτυο Natura 2000 περιλαμβάνει και τις ζώνες ειδικής προστασίας που έχουν ταξινομηθεί από τα κράτη μέλη σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ».

⁽⁷⁾ Άρθρο 7 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

⁽⁸⁾ Απόφαση 82/72/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 3ης Δεκεμβρίου 1981 για τη σύναψη σύμβασης περί της διατήρησης της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (ΕΕ L 38 της 10.2.1982, σ. 1).

⁽⁹⁾ Απόφαση 93/626/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη σύναψη της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλομορφία (ΕΕ L 309 της 13.12.1993, σ. 1).

Κατά συνέπεια, μια δράση είναι δυνατόν να εμπίπτει ταυτόχρονα στο πεδίο εφαρμογής και των δύο κεφαλαίων.

Για παράδειγμα, η καταστροφή ενός τόπου ανάπαυσης της καφέ αρκούδας *Ursus arctos* ενδέχεται να συνιστά παράβαση της απαγόρευσης που επιβάλλει το άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο δ), ταυτόχρονα δε, να αντίκειται στις διατάξεις του άρθρου 6, εάν ο τόπος αυτός βρίσκεται σε περιοχή του Natura 2000 για το συγκεκριμένο είδος.

Αυτό μπορεί να φαίνεται ως περιττή επανάληψη, αλλά θα πρέπει να σημειωθούν κάποιες λεπτομέρειες:

- πρώτον, ορισμένα είδη φυτών και ζώων που καλύπτονται από τα άρθρα 12, 13 και 14, δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα II. Συνεπώς, δεν επωφελούνται άμεσα από τη διατήρηση και την προστασία περιοχών στο πλαίσιο του Natura 2000.
- δεύτερον, προκειμένου για είδη όπως η *Ursus arctos*, που επωφελούνται από τις διατάξεις τόσο του κεφαλαίου για τη διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων ειδών όσο και του κεφαλαίου για την προστασία των ειδών, η παρεχόμενη από το άρθρο 6 προστασία περιορίζεται στο δίκτυο Natura 2000, ενώ η προστασία που παρέχεται από το κεφάλαιο για την προστασία των ειδών δεν υπόκειται σε γεωγραφικό περιορισμό (με την επιφύλαξη τυχόν περιορισμών δυνάμει των παραρτημάτων της οδηγίας). Το άρθρο 6, επομένως, αφορά τη διατήρηση και την προστασία **περιοχών**, ενώ το κεφάλαιο για την προστασία ειδών εστιάζει πιο συγκεκριμένα στα είδη (αν και αυτό θα έχει προφανώς επιπτώσεις στις περιοχές όπου απαντούν τα είδη και, πιο συγκεκριμένα, στους τόπους αναπαραγωγής και τους τόπους ανάπαυσης ζώων).

Ορισμένα είδη φυτών και ζώων επωφελούνται από τις διατάξεις τόσο του κεφαλαίου για τη διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ενδιαιτημάτων ειδών όσο και του κεφαλαίου για την προστασία των ειδών, αλλά το πεδίο εφαρμογής και η φύση των οικείων διατάξεων διαφέρουν.

I O

I I

1.3. ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Πρέπει να σημειωθεί ότι απαιτείται μεταφορά των διατάξεων του άρθρου 6 στο εθνικό δίκαιο (δηλαδή, πρέπει αυτές να αποτελέσουν αντικείμενο εθνικών νομοθετικών διατάξεων, που θα θέτουν σε ισχύ τις απαιτήσεις τους). Εν προκειμένω, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 23 της οδηγίας, το οποίο ορίζει ότι «τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία εντός δύο ετών από την κοινοποίησή της». Η προθεσμία μεταφοράς ήταν η 10η Ιουνίου 1994 (ή η 1η Ιανουαρίου 1995 για την Αυστρία, τη Σουηδία και τη Φινλανδία).

Αυτό απορρέει από τον τύπο κοινοτικής πράξης που χρησιμοποιήθηκε, δηλαδή οδηγία. Η οδηγία είναι δεσμευτική ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει στα κράτη μέλη κάποια ευχέρεια επιλογής, όσον αφορά στη μορφή και τη μεθοδολογία της επίτευξης αυτού του αποτελέσματος. Για την πλειονότητα των οδηγιών, το απαιτούμενο αποτέλεσμα χρειάζεται εθνική νομοθεσία (βλέπε παράρτημα I σημείο 1).

Το άρθρο 6 έπρεπε να έχει μεταφερθεί στις εθνικές νομοθεσίες μέχρι τις 10 Ιουνίου 1994 ή την 1η Ιανουαρίου 1995, αναλόγως του κράτους μέλους.

1.4. ΧΡΟΝΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6: ΑΠΟ ΠΟΙΑ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΙΣΧΥΟΥΝ ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 6;

Γενικά, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της προθεσμίας μεταφοράς των διατάξεων του άρθρου 6 στο εθνικό δίκαιο και της ημερομηνίας από την οποία αυτές ισχύουν για τις επιμέρους περιοχές.

Όσον αφορά τις επιμέρους περιοχές, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των ζωνών ειδικής προστασίας, που χαρακτηρίζονται βάσει της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, και των λοιπών περιοχών.

1.4.1. Ζώνες ειδικής προστασίας

Οι απαιτήσεις προστασίας για τις ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) (1) αναφέρονται στο άρθρο 4 παράγραφος 4 πρώτη φράση της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, που ορίζει ότι, στις ζώνες αυτές, «...τα κράτη μέλη υιοθετούν κατάλληλα μέτρα για να αποφύγουν τη ρύπανση ή τη φθορά των οικοτόπων, καθώς και τις επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις, όταν αυτές έχουν σημαντικές συνέπειες σε σχέση με τους αντικειμενικούς στόχους του παρόντος άρθρου...».

Μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, οι ανωτέρω υποχρεώσεις αντικαθίστανται κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, το οποίο ορίζει τα εξής:

«Οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από τις παραγράφους 2, 3 και 4 του άρθρου 6 της παρούσας οδηγίας αντικαθιστούν τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από την πρώτη πρόταση της παραγράφου 4 του άρθρου 4 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, όσον αφορά τις ζώνες που χαρακτηρίστηκαν δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 4 ή αναγνωρίστηκαν με ανάλογο τρόπο δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 4 της εν λόγω οδηγίας, τούτο δε από την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας ή από την ημερομηνία της ταξινόμησης ή της αναγνώρισης εκ μέρους ενός κράτους μέλους δυνάμει της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, εφόσον αυτή είναι μεταγενέστερη.»

Οι διατάξεις επομένως του άρθρου 6 παράγραφος 1 δεν ισχύουν για τις ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ). Εντούτοις, στις ΖΕΠ έχουν εφαρμογή ανάλογες διατάξεις, δυνάμει του άρθρου 4 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ. Η ημερομηνία από την οποία αυτές οι ομοειδείς διατάξεις θα έπρεπε, κατ' αρχήν, να εφαρμόζονται στις ΖΕΠ, είναι η ημερομηνία έναρξης εφαρμογής της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ στα κράτη μέλη (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 2).

Όσον αφορά τις διατάξεις του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4, προκύπτει σαφώς από το άρθρο 7 ότι αυτές ισχύουν τώρα για τις ήδη χαρακτηρισμένες ΖΕΠ.

Η διατύπωση ωστόσο του άρθρου 7 δημιουργεί το ερώτημα κατά πόσον οι διατάξεις του άρθρου 4 παράγραφος 4 πρώτη φράση της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ εξακολουθούν να ισχύουν μετά την «ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας» (10 Ιουνίου 1994 για τα τότε κράτη μέλη και 1 Ιανουαρίου 1995 για την Αυστρία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία) μέχρις ότου ταξινομηθεί μια περιοχή ως ΖΕΠ.

Στην υπόθεση των ελών της Santoña (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 3), το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έκρινε ότι οι διατάξεις του άρθρου 4 παράγραφος 4 πρώτη φράση έχουν εφαρμογή στις μη χαρακτηρισμένες περιοχές που θα έπρεπε να είχαν χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ (δηλαδή 7 Απριλίου 1981 για τα τότε κράτη μέλη και ημερομηνία προσχώρησης για τα νεότερα).

Το σκεπτικό της απόφασης στην υπόθεση Santoña είναι ότι οι περιοχές που πρέπει να χαρακτηριστούν, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, ανεξαρτήτως του εάν έχουν χαρακτηριστεί τυπικά. Κατόπιν αυτού, οι υπηρεσίες της Επιτροπής θεωρούν ότι οι διατάξεις του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4 έχουν εφαρμογή στις ΖΕΠ ή σε περιοχές που θα έπρεπε να έχουν χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ, από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Το άρθρο 6 παράγραφος 1 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ δεν ισχύει για τις ΖΕΠ. Εντούτοις, ανάλογες διατάξεις περιλαμβάνονται στο άρθρο 4 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, οι οποίες ισχύουν από την ημερομηνία εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας. Όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στις ΖΕΠ, συνάγεται εύλογα ότι κάθε περιοχή που έχει χαρακτηριστεί ή πληροί τα κριτήρια χαρακτηρισμού ως ΖΕΠ, υπόκειται στις συγκεκριμένες διατάξεις από την ημερομηνία εφαρμογής της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

1.4.2. Περιοχές της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ

Το άρθρο 6 παράγραφος 1 έχει εφαρμογή στις ειδικές ζώνες διατήρησης (ΕΖΔ) ⁽¹⁰⁾. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 4 της οδηγίας, οι ΕΖΔ αποκτούν υπόσταση, όταν οριστούν από τα κράτη μέλη. Ο χαρακτηρισμός αυτός είναι δυνατός, μόνον εφόσον μια περιοχή έχει προηγουμένως επιλεγεί ως τόπος κοινοτικής σημασίας (ΤΚΣ) ⁽²⁾ σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 2 της οδηγίας. Οι ΤΚΣ πρέπει να χαρακτηριστούν ως ΕΖΔ «το ταχύτερο δυνατόν και, το αργότερο, μέσα σε μια εξαετία». Αυτό σημαίνει ότι η τελευταία προθεσμία για το χαρακτηρισμό των ΕΖΔ —και, κατ' επέκταση, για τη συμμόρφωση με το άρθρο 6 παράγραφος 1— είναι η 10η Ιουνίου 2004.

Το άρθρο 4 παράγραφος 5 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ορίζει τα εξής:

«Μόλις ένας τόπος εγγραφεί στον κατάλογο του τρίτου εδαφίου της δεύτερης παραγράφου, υπόκειται στις διατάξεις των παραγράφων 2, 3 και 4 του άρθρου 6.»

Σε αντίθεση επομένως με τις διατάξεις του άρθρου 6 παράγραφος 1, που εφαρμόζονται μόνον όταν ένας ΤΚΣ έχει χαρακτηριστεί ως ΕΖΔ, οι διατάξεις του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4 έχουν εφαρμογή αμέσως μόλις μια περιοχή επιλεγεί ως ΤΚΣ και πριν από το χαρακτηρισμό της ως ΕΖΔ. Επίσης, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να επιλέξουν μια προγενέστερη ημερομηνία για την εφαρμογή του άρθρου 6 παράγραφοι 2, 3 και 4 και, ήδη, ορισμένες εθνικές νομοθετικές διατάξεις προβλέπουν αυτήν την εφαρμογή νωρίτερα.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, τα κράτη μέλη όφειλαν να έχουν υποβάλει τους εθνικούς καταλόγους τους το αργότερο στις 10 Ιουνίου 1995, η δε Επιτροπή έπρεπε να έχει καταρτίσει τον κοινοτικό κατάλογο το αργότερο στις 10 Ιουνίου 1998. Δεν στάθηκε ωστόσο δυνατόν να καταρτιστεί κοινοτικός κατάλογος μέχρι τις 10 Ιουνίου 1998, λόγω καθυστερήσεων στην υποβολή πλήρων εθνικών καταλόγων.

Το κείμενο της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ δίνει την εντύπωση ότι τα κράτη μέλη δεν χρειάζεται να ασχοληθούν με τις διατάξεις του άρθρου 6 πριν από την κατάρτιση του κοινοτικού καταλόγου. Πρέπει όμως να ληφθούν υπόψη άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, όπως τις ερμήνευσε το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

I 2

I 3

Το άρθρο 10 (πρώην άρθρο 5) της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την παρούσα Συνθήκη ή προκύπτουν από πράξεις των οργάνων της Κοινότητας. Διευκολύνουν την Κοινότητα στην εκτέλεση της αποστολής της. Απέχουν από κάθε μέτρο που δύναται να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της παρούσας Συνθήκης.»

Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί κατ' επανάληψη ότι, ακόμη και όταν δεν έχουν θεσπιστεί μέτρα μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο ή δεν εκπληρώνονται συγκεκριμένες υποχρεώσεις που απορρέουν από μια οδηγία, οι εθνικές αρχές θα πρέπει, κατά την ερμηνεία εθνικών νομοθετικών διατάξεων, να λαμβάνουν κάθε δυνατό μέτρο για την επίτευξη των αποτελεσμάτων που επιδιώκονται με την οδηγία.

Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση των ελών της Santoña ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να απαλλαγεί από το καθήκον του να προστατεύσει μία περιοχή που, με βάση τα σχετικά επιστημονικά κριτήρια, αξίζει προστασίας, με το να μην τη χαρακτηρίσουν ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας. Η αρχή αυτή θα μπορούσε ενδεχομένως να ισχύει κατ' αναλογία στα ζητήματα που ανακύπτουν από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ.

Κατόπιν των ανωτέρω, συνιστάται στις αρχές των κρατών μελών να μεριμνούν ώστε να μην υπάρχει περίπτωση να επιδεινωθεί η κατάσταση των περιοχών που περιλαμβάνονται στους εθνικούς καταλόγους προτεινόμενων ΤΚΣ, μέχρι να καταρτιστεί ο κοινοτικός κατάλογος των ΤΚΣ. Στις περιπτώσεις όπου ο εθνικός κατάλογος είναι ακόμη ελλιπής, συνιστάται στις αρμόδιες αρχές να μεριμνούν επίσης ώστε να μην επιδεινώνεται η κατάσταση περιοχών που, σύμφωνα με επιστημονικά στοιχεία βασιζόμενα στα κριτήρια του παραρτήματος ΙΙΙ της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στον εθνικό κατάλογο. Μια πρακτική λύση είναι η ορθή χρήση της διαδικασίας εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) κατ' εφαρμογή της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ σε σχέση με τα

δυνάμει βλαπτικά έργα. Το Δικαστήριο έχει ήδη επιβεβαιώσει τη σημασία που θα πρέπει να αποδίδεται στις ευαίσθητες φυσικές περιοχές, όταν εξετάζεται κατά πόσον ένα έργο θα πρέπει να υποβληθεί σε ΕΠΕ βάσει της εν λόγω οδηγίας (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 4).

Η ανωτέρω ανάλυση μπορεί να συνοψιστεί στον ακόλουθο πίνακα:

Καθεστώς περιοχής	Προτεινόμενος τόπος κοινοτικής σημασίας	Τόπος κοινοτικής σημασίας	Ειδική ζώνη διατήρησης
Προθεσμία προβλεπόμενη από την οδηγία	Ιούνιος 1995	Ιούνιος 1998	Ιούνιος 2004
Εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 6	Προαιρετική για τις παραγράφους 1, 2, 3 και 4, ανάγκη λήψης μέτρων ώστε να μην επιδεινωθεί η κατάσταση της περιοχής	Παράγραφοι 2, 3 και 4	Παράγραφοι 1, 2, 3 και 4

Μετά την κατάρτιση του κοινοτικού καταλόγου, θα αποσαφηνιστεί ποιες περιοχές πρέπει να προστατεύονται βάσει της οδηγίας, οπότε η σύσταση σχετικά με την προσωρινή προστασία των περιοχών δεν θα ισχύει πλέον.

Όσον αφορά τις περιοχές της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι τα κράτη μέλη, ιδίως μετά τη λήξη της προθεσμίας κατάρτισης του κοινοτικού καταλόγου στις 10 Ιουνίου 1998, έχουν ορισμένες υποχρεώσεις να ενεργούν κατά τρόπο που να διασφαλίζει ότι δεν τίθενται σε κίνδυνο οι στόχοι της οδηγίας. Ακόμα και ελλείψει κοινοτικού καταλόγου, συνιστάται λοιπόν στις αρχές των κρατών μελών τουλάχιστον να αποφεύγουν οποιαδήποτε δραστηριότητα θα μπορούσε να προκαλέσει υποβάθμιση των περιοχών που περιλαμβάνονται στον εθνικό κατάλογο. Σε περίπτωση όπου δεν έχει υποβληθεί πλήρης εθνικός κατάλογος, η ίδια σύσταση ισχύει για τις περιοχές που, με βάση τα επιστημονικά κριτήρια της οδηγίας, είναι σαφές ότι θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνονται στον εθνικό κατάλογο.

Άρθρο 6 παράγραφος 1

Διευκρίνιση των εννοιών: μέτρα διατήρησης,
κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα
και σχέδια διαχείρισης

2.1. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Για τις ειδικές ζώνες διατήρησης, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης που ενδεχομένως συνεπάγονται ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης ή ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης και τα δέοντα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II, τα οποία απαντώνται στους τόπους.»

2.2. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Με το άρθρο 6 παράγραφος 1 θεσπίζεται ένα γενικό καθεστώς διατήρησης, το οποίο πρέπει να εφαρμόσουν τα κράτη μέλη για τις ειδικές ζώνες διατήρησης (ΕΖΔ).

Το άρθρο 6 παράγραφος 1:

- προβλέπει **θετικά** μέτρα, που περιλαμβάνουν διαχειριστικά σχέδια και κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα, με σκοπό την επίτευξη του γενικού στόχου της οδηγίας. Από την άποψη αυτή, η παράγραφος 1 διακρίνεται από τις υπόλοιπες τρεις παραγράφους του άρθρου 6 που προβλέπουν προληπτικά μέτρα για την αποτροπή της υποβάθμισης, των ενοχλήσεων και των σημαντικών επιπτώσεων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000.
- αποτελεί **σημείο αναφοράς** για τη λογική διάρθρωση και τη συνολική κατανόηση του άρθρου 6: η συγκροτημένη ανάγνωση και η κατανόηση των υπολοίπων τριών παραγράφων του άρθρου 6 προϋποθέτουν την ανάγνωση και κατανόηση της παραγράφου 1.
- καθορίζει ένα γενικό καθεστώς διατήρησης που ισχύει για **όλες** ανεξαιρέτως τις ΕΖΔ του δικτύου Natura 2000, καθώς επίσης και για **όλους** τους τύπους φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I και τα είδη του παραρτήματος II που απαντούν στις περιοχές, εξαιρουμένων όσων προσδιορίζονται ως μη σημαντικά στο τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για το Natura 2000 (βλέπε σημείο 4.5.3).
- αφορά **ειδικά τις ΕΖΔ**: η παράγραφος 1 του άρθρου 6 δεν έχει εφαρμογή στις ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ), σε αντίθεση με τις παραγράφους 2, 3 και 4. Έτσι, ο νομοθέτης θέσπισε:
 - ένα καθεστώς που επιβάλλει ειδικά μέτρα διατήρησης για τις **ΖΕΠ**, οι οποίες χαρακτηρίζονται βάσει του άρθρου 4 παράγραφος 1 και 2 της οδηγίας για τα άγρια πτηνά,
 - ένα καθεστώς που επιβάλλει μέτρα διατήρησης για τις **ΕΖΔ**, οι οποίες χαρακτηρίζονται βάσει του άρθρου 6 παράγραφος 1 της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα.
- συνδέεται με το άρθρο 2 παράγραφος 3, το οποίο διευκρινίζει ότι «Κατά τη λήψη μέτρων ... λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες».

16

17

Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να καταρτίσουν, για όλες τις ΕΖΔ, μέτρα διατήρησης. Τα μέτρα αυτά είναι θετικά και εφαρμόζονται σε όλους τους τύπους φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I και στα είδη του παραρτήματος II που απαντούν στις περιοχές, με εξαίρεση εκείνα των οποίων η παρουσία δεν είναι σημαντική σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για το Natura 2000.

2.3. ΠΟΙΟ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ «ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ»;

2.3.1. Η έννοια της διατήρησης

Η έννοια της διατήρησης εμφανίζεται στην έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, όπου αναφέρεται: «ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση ή η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος σε ικανοποιητικό επίπεδο, πρέπει να χαρακτηριστούν ειδικές ζώνες διατήρησης ώστε να υλοποιηθεί ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο, σύμφωνα με ένα καθορισμένο χρονοδιάγραμμα» επίσης, στην όγδοη αιτιολογική σκέψη: «ότι, σε κάθε χαρακτηρισμένη ζώνη, θα πρέπει να εφαρμόζονται τα αναγκαία μέτρα σε σχέση με τους στόχους διατήρησης που έχουν οριστεί».

Στη συνέχεια, η έννοια αυτή ορίζεται στο άρθρο 1 στοιχείο α) της οδηγίας: «α) “διατήρηση”: ένα σύνολο μέτρων που απαιτούνται για να διατηρηθούν ή να αποκατασταθούν οι φυσικοί οικοτόποι και οι πληθυσμοί ειδών αγρίας χλωρίδας και πανίδας σε ικανοποιητική κατάσταση όπως ορίζεται στα στοιχεία ε) και θ)».

Τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν τα μέτρα διατήρησης που είναι αναγκαία για την επίτευξη του γενικού σκοπού της οδηγίας, όπως αυτός καθορίζεται στο άρθρο 2 παράγραφος 1: «Η παρούσα οδηγία σκοπό έχει να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη». Υπάρχει επομένως υποχρέωση επίτευξης αποτελεσμάτων.

Το άρθρο 2 παράγραφος 2, ειδικότερα, προσδιορίζει το στόχο των μέτρων που πρέπει να ληφθούν βάσει της παρούσας οδηγίας: «Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται ... αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος». Σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 3, στα μέτρα αυτά πρέπει να «λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες».

Το άρθρο 3 ορίζει ότι ο στόχος που επιδιώκεται με το άρθρο 2 παράγραφος 2 πρέπει να εξασφαλιστεί από το δίκτυο Natura 2000 «που αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφανίζονται στο παράρτημα I και τους οικοτόπους των ειδών που εμφανίζονται στο παράρτημα II».

Κατά συνέπεια, τα αναγκαία μέτρα διατήρησης πρέπει να αποβλέπουν στη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος. Τα μέτρα συνδέονται με τον γενικό στόχο της οδηγίας, που ισχύει για το δίκτυο Natura 2000, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 3.

Η επίτευξη του στόχου που καθορίζεται στο άρθρο 2 παράγραφος 1, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα μέτρα διατήρησης που οφείλουν να λάβουν τα κράτη μέλη για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και των ειδών, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται μέσω το δικτύου Natura 2000, που ορίζεται στο άρθρο 3 παράγραφος 1, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις καθώς και τις περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες.

2.3.2. Κατάσταση διατήρησης

Η κατάσταση διατήρησης ορίζεται στο άρθρο 1 της οδηγίας:

- για τα φυσικά ενδιαιτήματα, το άρθρο 1 στοιχείο ε) διευκρινίζει ότι είναι: «το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που επιδρούν σε έναν φυσικό οικοτόπο, καθώς και στα χαρακτηριστικά είδη που βρίσκονται σε αυτόν και οι οποίοι παράγοντες μπορούν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα τη φυσική του κατανομή, τη δομή του και τις λειτουργίες του, καθώς και τη μακροπρόθεσμη επιβίωση των χαρακτηριστικών ειδών του...»
- για τα είδη, το άρθρο 1 στοιχείο θ) διευκρινίζει ότι είναι: «το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του...».

Τα κράτη μέλη πρέπει επομένως να λαμβάνουν υπόψη την επίδραση που ασκούν όλα τα στοιχεία του περιβάλλοντος (αέρας, νερό, έδαφος) στα ενδιαιτήματα και στα είδη που απαντούν στην εκάστοτε περιοχή.

Η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης ορίζεται επίσης στο άρθρο 1 στοιχείο ε), για τα φυσικά ενδιαιτήματα, και στοιχείο θ), για τα είδη:

- στην περίπτωση φυσικού ενδιαιτήματος, υφίσταται όταν:
 - «η περιοχή της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται»

- η δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για τη μακροπρόθεσμη συντήρησή του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον·
- η κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών κρίνεται ικανοποιητική»,

— στην περίπτωση είδους, υφίσταται όταν:

- «τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει·
- η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον·
- υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα».

Σύμφωνα με το άρθρο 1 στοιχεία ε) και θ), η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης φυσικών ενδιαιτημάτων ή ειδών πρέπει να εξετάζεται σε όλη την έκταση της φυσικής εξάπλωσής τους, δηλαδή σε βιογεωγραφικό επίπεδο και, συνεπώς, στο επίπεδο του δικτύου Natura 2000. Επειδή ωστόσο η οικολογική συνοχή του δικτύου θα εξαρτηθεί από τη συμβολή σ' αυτήν κάθε επιμέρους περιοχής και, κατ' επέκταση, από την κατάσταση διατήρησης των τύπων ενδιαιτημάτων και των ειδών που αυτή φιλοξενεί, θα είναι πάντοτε απαραίτητο να εκτιμάται η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης σε επίπεδο περιοχής.

Η κατάσταση διατήρησης των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και των ειδών που απαντούν σε μια περιοχή, εκτιμάται με βάση ορισμένα κριτήρια, που καθορίζονται στο άρθρο 1 της οδηγίας. Η εκτίμηση αυτή διενεργείται τόσο σε επίπεδο περιοχής όσο και δικτύου.

2.3.3. Οικολογικές απαιτήσεις

18

Το άρθρο 6 παράγραφος 1 ορίζει ότι τα αναγκαία μέτρα διατήρησης πρέπει να αντιστοιχούν «στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II, τα οποία απαντώνται στους τόπους». Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να καθορίζουν τα μέτρα διατήρησης σε συνάρτηση με τις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και των ειδών.

Αν και η οδηγία δεν περιλαμβάνει ορισμό των «οικολογικών απαιτήσεων», από το σκοπό και τα συμφραζόμενα του άρθρου 6 παράγραφος 1 προκύπτει ότι οι απαιτήσεις αυτές περιλαμβάνουν όλες τις οικολογικές ανάγκες των αβιοτικών και βιοτικών παραγόντων που είναι απαραίτητοι για να διασφαλιστεί ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων ενδιαιτημάτων και των ειδών, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεών τους με το περιβάλλον (αέρας, νερό, έδαφος, βλάστηση κλπ.).

Οι ανωτέρω απαιτήσεις στηρίζονται στις επιστημονικές γνώσεις και μπορούν να ορίζονται μόνο κατά περίπτωση, ανάλογα με τους τύπους φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I, με τα είδη του παραρτήματος II καθώς και με τις περιοχές που τα φιλοξενούν. Οι εν λόγω γνώσεις είναι απαραίτητες, προκειμένου να υπάρχει δυνατότητα κατάρτισης μέτρων διατήρησης κατά περίπτωση.

Οι οικολογικές απαιτήσεις είναι δυνατόν να διαφέρουν μεταξύ των ειδών, αλλά και, για ένα δεδομένο είδος, μεταξύ των περιοχών.

Έτσι λοιπόν, στην περίπτωση των νυχτερίδων που περιλαμβάνονται στο παράρτημα II της οδηγίας, άλλες είναι οι οικολογικές απαιτήσεις την περίοδο διαχείμασης (όταν οι νυχτερίδες αναπαύονται σε υπόγειες σπηλιές, φρέατα ορυχείων ή μέσα σε κατοικίες) και άλλες την περίοδο ενεργού δραστηριότητας, από την άνοιξη και μετά (στη διάρκεια της οποίας εγκαταλείπουν τα χειμερινά διαμερίσματά τους και επιδίδονται στη θήρα εντόμων).

19

Για το αμφίβιο του παραρτήματος II *Triturus cristatus*, οι οικολογικές απαιτήσεις ποικίλλουν στη διάρκεια του κύκλου ζωής του. Το είδος διαχειμάζει στο έδαφος (σε κοιλάτες, σχισμές) και έπειτα, την άνοιξη και στις αρχές του καλοκαιριού, ωτοκεί σε μικρές λίμνες. Στη συνέχεια, εγκαταλείπει το υδάτινο περιβάλλον και ζει στην ξηρά το καλοκαίρι και το φθινόπωρο. Για το ίδιο είδος, επομένως, οι οικολογικές απαιτήσεις μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την περιοχή (υδάτινη ή χερσαία περιοχή).

Ο καθορισμός των οικολογικών απαιτήσεων των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II που απαντούν στις περιοχές, ανήκει στην **αρμοδιότητα των κρατών μελών**. Τα τελευταία ίσως επιθυμούν να ανταλλάξουν γνώσεις στο πεδίο αυτό, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος - Ευρωπαϊκό Θεματικό Κέντρο για τη Διατήρηση της Φύσης.

Τα μέτρα διατήρησης πρέπει να αντιστοιχούν στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II που απαντούν στην εκάστοτε περιοχή. Οι οικολογικές απαιτήσεις των εν λόγω τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και ειδών περικλείουν όλες τις οικολογικές ανάγκες που πρέπει να ικανοποιούνται, για να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, μπορούν δε να ορίζονται μόνο κατά περίπτωση και με βάση τις επιστημονικές γνώσεις.

2.4. ΤΙ ΜΟΡΦΗ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΛΑΒΟΥΝ ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΜΕΤΡΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ;

Τα μέτρα διατήρησης μπορούν να έχουν δύο μορφές, τουλάχιστον: να είναι «*τα δέοντα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα...*» και, «*ενδεχομένως, ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης*».

2.4.1. Διαχειριστικά σχέδια

Τα αναγκαία μέτρα διατήρησης μπορεί να συνεπάγονται «*ενδεχομένως, ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης ή ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης*». Αυτά τα διαχειριστικά σχέδια θα πρέπει να καλύπτουν όλες τις προβλεπόμενες δραστηριότητες, καθώς οι μη προβλεπόμενες νέες δραστηριότητες αποτελούν αντικείμενο των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 6.

Η λέξη «ενδεχομένως» δηλώνει ότι τα διαχειριστικά σχέδια ίσως να μην είναι πάντοτε αναγκαία. Όταν ένα κράτος μέλος επιλέγει τα διαχειριστικά σχέδια, θα είναι συνήθως λογικό να τα θεσπίζει πριν προχωρήσει στα υπόλοιπα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1, ιδιαίτερα τα συμβατικά. Τα συμβατικά μέτρα συνεπάγονται συχνά σχέσεις των αρμοδίων αρχών με μεμονωμένους γαιοκτήμονες και περιορίζονται σε επιμέρους ιδιόκτητες εκτάσεις, κατά κανόνα μικρότερες από μια περιοχή. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ένα διαχειριστικό σχέδιο, εστιασμένο στην περιοχή, συνιστά ένα ευρύτερο πλαίσιο και το περιεχόμενό του παρέχει μία αφετηρία για τις ειδικές λεπτομέρειες των συμβατικών μέτρων.

Τα διαχειριστικά σχέδια πρέπει να είναι «ειδικά» και «ενδεδειγμένα», επομένως να επικεντρώνονται στις περιοχές του δικτύου Natura 2000, ή «ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης». Αυτό το τελευταίο είναι σύμφωνο προς την αρχή της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες κοινοτικές πολιτικές. Η ενσωμάτωση αυτή πρέπει να συμβάλλει στη συνοχή του δικτύου που αναφέρεται στο άρθρο 3 παράγραφος 1. Είτε στη μία περίπτωση είτε στην άλλη, ενδέχεται να απαιτείται η εφαρμογή του άρθρου 6 παράγραφος 3 στις πτυχές των διαχειριστικών σχεδίων που δεν έχουν σχέση με τη διαχείριση από πλευράς διατήρησης (βλέπε σχολιασμό του άρθρου 6 παράγραφος 3 στο σημείο 4.3.3).

Αν και δεν είναι δυνατόν να υποδειχθεί το ακριβές περιεχόμενο των διαχειριστικών σχεδίων, στο παράρτημα II, στο τέλος του παρόντος εγγράφου, εκτίθενται ορισμένα σημεία που μπορούν να λαμβάνονται υπόψη για την κατάρτιση τέτοιων σχεδίων. Επιπλέον, το παράρτημα IIa παρέχει ενδεικτικό κατάλογο έργων που χρηματοδοτήθηκαν από

το LIFE-Φύση και από τα οποία προέκυψαν διαχειριστικά σχέδια ή άλλα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα (βλέπε παρακάτω) με σκοπό τη διατήρηση περιοχών.

Τα κράτη μέλη μπορούν να καταρτίζουν διαχειριστικά σχέδια που υπερτερούν σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες μέτρων. Τα εν λόγω σχέδια δεν είναι πάντοτε απαραίτητα, αλλά, σε περίπτωση χρήσης τους, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής και όλες τις προβλεπόμενες δραστηριότητες. Μπορούν να είναι αυτοτελή κείμενα ή να ενσωματώνονται σε άλλα αναπτυξιακά σχέδια, εφόσον υπάρχουν.

2.4.2. Κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα

Η λέξη «ενδεχομένως» αναφέρεται μόνο στα διαχειριστικά σχέδια και όχι στα θεσμικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα. Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη και αν ένα κράτος μέλος κρίνει ότι η κατάρτιση διαχειριστικού σχεδίου είναι περιττή, οφείλει παρ' όλα αυτά να λάβει μέτρα αυτού του είδους.

Η υποδιαίρεση σ' αυτές τις τρεις κατηγορίες μέτρων πρέπει να εκληφθεί με την ευρεία έννοια. Ένα ευρύ φάσμα μέτρων θα μπορούσε να θεωρηθεί ενδεδειγμένο για την επίτευξη του στόχου της οδηγίας. Πρόκειται κατ' αρχήν για μέτρα με **θετικό αποτέλεσμα**, αλλά, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το φάσμα μπορεί επίσης να περιλαμβάνει και μέτρα που επιβάλλουν **καθόλου δράση**. Από την άλλη πλευρά, τα μέτρα αυτά δεν πρέπει κατ' ανάγκην να είναι νέα, δεδομένου ότι ισχύοντα μέτρα μπορεί να θεωρηθεί ότι αρκούν, εφόσον είναι ενδεδειγμένα.

Μεταξύ των μέτρων που συνεπάγονται θετικές ενέργειες, ένα καλό παράδειγμα, που δείχνει με ποιον τρόπο μπορούν να συνεκτιμώνται οι κοινωνικοοικονομικές απαιτήσεις σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 3, είναι τα **αγροπεριβαλλοντικά** ή τα **δασοπεριβαλλοντικά μέτρα**.

1. **Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα:** για ορισμένους τύπους ανθρωπογενών, ημιφυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I (λειμώνες, υγροί λειμώνες) και για τα είδη του παραρτήματος II που απαντώνται στα εν λόγω ενδιαιτήματα, οι συμφωνίες με γεωργούς, στο πλαίσιο του νέου κανονισμού για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών ⁽¹⁾, θα αποτελούν στις περισσότερες περιπτώσεις επαρκές συμβατικό μέτρο που αποσκοπεί στη διατήρηση τύπων ενδιαιτημάτων και ειδών σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης.
2. **Δασοπεριβαλλοντικά μέτρα:** ενδεδειγμένο μέτρο μπορεί να είναι μια πρωτοβουλία δασοκομικής επιχείρησης στο πλαίσιο κάποιου συστήματος πιστοποίησης, με την προϋπόθεση ότι η πρωτοβουλία αυτή διασφαλίζει την ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης.

Από την άποψη αυτή, όλα τα σχετικά ταμεία της ΕΕ (π.χ. LIFE, ανάπτυξη υπαίθρου, περιφερειακά ταμεία) θα πρέπει να θεωρούνται ως μέσο για την υλοποίηση των συγκεκριμένων μέτρων.

Η επιλογή μεταξύ κανονιστικών, διοικητικών ή συμβατικών μέτρων ή ακόμη και διαχειριστικών σχεδίων, επαφίεται στα κράτη μέλη. Κατ' αυτόν τον τρόπο τηρείται η αρχή της επικουρικότητας. Εντούτοις, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να επιλέγουν τουλάχιστον μία από τις τρεις κατηγορίες, δηλαδή κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα.

Δεν υπάρχει ιεράρχηση των τριών κατηγοριών. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν, για μια περιοχή του Natura 2000, μέτρα μόνο μιας κατηγορίας (π.χ. μόνο συμβατικά μέτρα) ή να συνδυάζουν κατηγορίες (π.χ. συνδυασμός κανονιστικών και συμβατικών μέτρων, ανάλογα με τα προβλήματα διατήρησης των τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II που

⁽¹⁰⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1257/1999 του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 1999, ΕΕ L 160 της 26.6.1999, σ. 80.

απαντούν στη δεδομένη περιοχή). Επιπλέον, πέραν των υποχρεωτικών μέτρων που επιλέγουν, τα κράτη μέλη μπορούν να καταρτίζουν και να υλοποιούν διαχειριστικά σχέδια.

Οι τρεις κατηγορίες μέτρων χαρακτηρίζονται ως «ενδεδειγμένα». Ο επιθετικός αυτός προσδιορισμός δεν ορίζεται στην οδηγία. Στην περίπτωση ωστόσο του άρθρου 6 παράγραφος 1, τα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα εμπεριέχονται στην έννοια των μέτρων διατήρησης. Ο επιθετικός προσδιορισμός «ενδεδειγμένα» δεν εξυπηρετεί άλλο σκοπό, παρά μόνο να υπενθυμίζει ότι, ανεξάρτητα από τον τύπο των μέτρων που επιλέγουν κάθε φορά τα κράτη μέλη, υπάρχει η υποχρέωση να τηρούνται οι γενικοί στόχοι της οδηγίας.

Συνεπώς, εάν ένα κράτος μέλος επιλέξει τα συμβατικά μέτρα, υποχρεούται πάντοτε να θέσει σε εφαρμογή, σε μόνιμη βάση, τα αναγκαία μέτρα διατήρησης, που αντιστοιχούν «στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος Ι και των ειδών του παραρτήματος ΙΙ, τα οποία απαντώνται στους τόπους» και ανταποκρίνονται στον γενικό σκοπό της οδηγίας που καθορίζεται στο άρθρο 2 παράγραφος 1.

Για τις ΕΖΔ, τα κράτη μέλη οφείλουν να χρησιμοποιούν κατάλληλα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα. Στα μέτρα αυτά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικοοικονομικές απαιτήσεις σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 3. Τα εν λόγω μέτρα πρέπει α) να αντιστοιχούν στις οικολογικές απαιτήσεις των ενδιαιτημάτων του παραρτήματος Ι και των ειδών του παραρτήματος ΙΙ που απαντώνται στις περιοχές και β) να εξυπηρετούν τον γενικό στόχο της οδηγίας, που είναι η διατήρηση ή αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών ενδιαιτημάτων και των ειδών πανίδας και χλωρίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

3. Άρθρο 6 παράγραφος 2

Διευκρίνιση των εννοιών: υποβάθμιση, ενοχλήσεις
και σημαντικές επιπτώσεις

3.1. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.»

3.2. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η παράγραφος 2 έχει ως αφετηρία την αρχή της πρόληψης: «Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση... καθώς και οι ενοχλήσεις...».

Τα μέτρα αυτά υπερβαίνουν τα απλά διαχειριστικά μέτρα που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση της διατήρησης, δεδομένου ότι τα τελευταία καλύπτονται από το άρθρο 6 παράγραφος 1. Οι λέξεις «να αποφεύγεται» και «θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές» τονίζουν τον προληπτικό χαρακτήρα των μέτρων που πρέπει να λαμβάνονται. Δεν είναι αποδεκτό να περιμένουν τα κράτη μέλη να συμβεί υποβάθμιση ή να σημειωθούν ενοχλήσεις, για να λάβουν μέτρα (βλέπε στο σημείο 4.4.2, ερμηνεία της έκφρασης «είναι δυνατόν» του άρθρου 6 παράγραφος 3).

Η παρούσα παράγραφος θα πρέπει να ερμηνεύεται ως επιβολή στα κράτη μέλη της υποχρέωσης να προβούν σε κάθε κατάλληλη ενέργεια, που θα ήταν εύλογο να αναμένει κανείς εκ μέρους τους, ώστε να εξασφαλίσουν ότι δεν θα προκύψει σημαντική υποβάθμιση ή ενοχλήση.

Το πεδίο εφαρμογής της παρούσας παραγράφου είναι ευρύτερο από εκείνο των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 6, που ισχύουν μόνο για σχέδια ή έργα για τα οποία απαιτείται έγκριση. Η παρούσα παράγραφος έχει εφαρμογή και στην άσκηση δραστηριοτήτων για τις οποίες δεν απαιτείται κατ' ανάγκη έγκριση, όπως η γεωργία ή η αλιεία.

Το άρθρο 6 παράγραφος 2:

- Εφαρμόζεται **διαρκώς** στις ειδικές ζώνες διατήρησης (ΕΖΔ). Μπορεί να αφορά δραστηριότητες ή συμβάντα του παρελθόντος, του παρόντος ή του μέλλοντος (λόγου χάριν, στην περίπτωση μιας διαρροής τοξικών ουσιών που πλήττει έναν υγρότοπο, το άρθρο αυτό θα σήμαινε ότι θα έπρεπε να έχουν ληφθεί όλα τα προληπτικά μέτρα για να αποτραπεί η διαρροή, ακόμη και αν αυτή σημειώθηκε μακριά από τον υγρότοπο). Εάν μια ήδη υφιστάμενη δραστηριότητα σε μία ΕΖΔ προκαλεί υποβάθμιση φυσικών ενδιαιτημάτων ή ενοχλήσεις σε είδη, για τα οποία έχει χαρακτηριστεί η περιοχή, η εν λόγω δραστηριότητα πρέπει να καλύπτεται από τα αναγκαία μέτρα διατήρησης που προβλέπονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1. Αυτό ενδέχεται να απαιτεί, κατά περίπτωση, την εξάλειψη των αρνητικών επιπτώσεων είτε με διακοπή της δραστηριότητας είτε με μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει και χρηματική αποζημίωση.
- **Δεν περιορίζεται στις εκούσιες πράξεις**, αλλά θα μπορούσε να καλύπτει επίσης ενδεχόμενα τυχαία συμβάντα (πυρκαγιές, πλημμύρες κλπ.), στο βαθμό που αυτά μπορούν να προβλεφθούν. Στην περίπτωση των καταστροφών, αυτό αφορά μόνο την υποχρέωση λήψης (σχετικών) προφυλάξεων, ώστε να περιορίζεται ο κίνδυνος τέτοιων καταστροφών, στο βαθμό που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο το σκοπό της οδηγίας.

Ο νομοθέτης έχει προβλέψει ορισμένους περιορισμούς για την ευθύνη των κρατών μελών:

- **Χωρικός περιορισμός**— Τα μέτρα προορίζονται μόνο για τα είδη και τα ενδιαιτήματα που βρίσκονται «στις ΕΖΔ». Από την άλλη πλευρά, ενδέχεται να χρειαστεί να εφαρμοστούν τα μέτρα εκτός ΕΖΔ, δηλαδή εάν εξωτερικά συμβάντα μπορεί να έχουν επιπτώσεις στα είδη και τα ενδιαιτήματα στο εσωτερικό της ΕΖΔ. Το άρθρο πράγματι δεν ορίζει ότι τα μέτρα πρέπει να λαμβάνονται στις ΕΖΔ, αλλά τι πρέπει να αποφεύγεται στις ΕΖΔ.
- **Περιορισμός καλυπτόμενων ενδιαιτημάτων και ειδών**— Τα κατάλληλα μέτρα αφορούν μόνο τα ενδιαιτήματα και τα είδη «για τα οποία οι ζώνες έχουν οριστεί». Πιο συγκεκριμένα, τα ενδιαιτήματα και είδη που καλύπτονται από τα προς εφαρμογή μέτρα, είναι εκείνα που προσδιορίζονται στο τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για το Natura 2000 (βλέπε σημεία 2.2 και 4.5.3). Σκοπός δεν είναι επομένως η λήψη γενικών μέτρων διατήρησης, αλλά μέτρων εστιασμένων στα ενδιαιτήματα και τα είδη που δικαιολογούν την επιλογή της εκάστοτε ειδικής ζώνης διατήρησης. Κατά συνέπεια, οι ενοχλήσεις ή/και η υποβάθμιση κρίνονται με βάση τις πληροφορίες που έχουν κοινοποιήσει τα κράτη μέλη και οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή του δικτύου για τα οικεία είδη και ενδιαιτήματα.

Τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα, ώστε να αποφεύγονται η υποβάθμιση και οι ενοχλήσεις που συνδέονται με προβλέψιμα συμβάντα. Τα μέτρα αυτά ισχύουν μόνο για τα είδη και τα ενδιαίτηματα για τα οποία έχουν χαρακτηριστεί οι περιοχές, θα πρέπει δε να εφαρμόζονται και εκτός των περιοχών, εάν είναι αναγκαίο.

3.3. ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΕΤΑΞΥ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΟΧΛΗΣΕΩΝ;

Σχετικά με τις ενοχλήσεις των ειδών, το άρθρο 6 παράγραφος 2 ορίζει ότι πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα, ώστε αυτές να αποφεύγονται «εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας».

Οι συγκεκριμένες ενοχλήσεις πρέπει να έχουν σημασία (επιπτώσεις) για την κατάσταση διατήρησης των ειδών ως προς τους στόχους της οδηγίας. Σε σχέση με αυτούς τους **στόχους**, επομένως, πρέπει να κρίνουν τα κράτη μέλη κατά πόσον οι ενοχλήσεις είναι σημαντικές.

Όσον αφορά, ωστόσο, την υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων, στο κείμενο της οδηγίας η επίπτωση δεν συσχετίζεται με τους στόχους της οδηγίας. Αναφέρεται απλώς ότι πρέπει να αποφεύγεται η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων. Ο σκοπός όλων των μέτρων που λαμβάνονται βάσει της παρούσας οδηγίας, πρέπει να αντιστοιχεί στους στόχους της και να είναι σύμφωνος προς την αρχή της αναλογικότητας. Συνεπώς, η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων πρέπει και αυτή να εκτιμάται έναντι των στόχων της οδηγίας. Είναι όντως μάλλον δύσκολο να εκτιμηθεί η υποβάθμιση σε απόλυτες τιμές, χωρίς αναφορά σε μετρήσιμα όρια. Όπως περιγράφεται παρακάτω, η συσχέτιση της υποβάθμισης με τους στόχους της οδηγίας επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί το άρθρο 1 αυτής για την ερμηνεία των ορίων του τι μπορεί να θεωρηθεί ως υποβάθμιση.

Οι ενοχλήσεις και η υποβάθμιση θα πρέπει να εκτιμώνται βάσει των στόχων της οδηγίας.

3.4. ΠΟΙΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΟ ΕΝΑΥΣΜΑ ΤΗΣ ΛΗΨΗΣ ΜΕΤΡΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ;

Εκ πρώτης όψεως, υπάρχει διαφορά, ως προς το όριο αποδοχής, μεταξύ της υποβάθμισης ενδιαιτημάτων και της ενοχλήσης ειδών:

- Στην περίπτωση της **ενοχλήσης**, αυτή πρέπει να έχει **σημαντικές επιπτώσεις** (η ενοχλήση είναι ανεκτή ως ένα βαθμό). Επιπλέον, δεν είναι απαραίτητο να αποδεικνύεται ότι θα υπάρχουν πραγματικά σημαντικές επιπτώσεις, αλλά η πιθανότητα και μόνο («θα μπορούσαν») αρκεί για να δικαιολογήσει διορθωτικά μέτρα. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνο προς την αρχή της πρόληψης και την αρχή της προφύλαξης.
- Στην περίπτωση της **υποβάθμισης**, ο νομοθέτης δεν αφήνει ρητά αυτό το περιθώριο, γεγονός που δεν αποκλείει, ωστόσο, κάποια ευελιξία στον προσδιορισμό του τι μπορεί να ονομαστεί υποβάθμιση (βλέπε παρακάτω).

Υποβάθμιση είναι μια επιδείνωση των φυσικών ιδιοτήτων ενός ενδιαιτήματος, που μπορεί να εκτιμηθεί απευθείας, με τη βοήθεια μιας σειράς δεικτών (βλέπε παρακάτω), π.χ. μείωση της έκτασης ή των χαρακτηριστικών του ενδιαιτήματος.

Από την άλλη πλευρά, οι ενοχλήσεις δεν έχουν άμεση επίδραση στις φυσικές συνθήκες. Εάν όμως είναι σοβαρές, ενδέχεται να προκαλέσουν αλλαγές σε φυσικές παραμέτρους, που ισοδυναμούν με υποβάθμιση. Εφόσον οι

ενοχλήσεις είναι τόσο σοβαρές, ώστε να προκαλούν τέτοιου είδους αλλαγές, μπορούν να εκτιμηθούν όπως η υποβάθμιση, με χρήση δεικτών της κατάστασης διατήρησης (βλέπε παρακάτω).

Οι ενοχλήσεις εκτιμώνται με τον ίδιο τρόπο όπως η υποβάθμιση, εφόσον προκαλούν αλλαγές στους δείκτες της κατάστασης διατήρησης προστατευόμενων ειδών, κατά τρόπο που να επηρεάζουν την κατάσταση διατήρησης του εκάστοτε είδους.

3.5. ΠΟΤΕ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΜΕΤΡΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΟΧΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ;

Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να τονιστεί ότι τα μέτρα πρέπει να είναι **κατάλληλα**, δηλαδή να εξυπηρετούν τον βασικό στόχο της οδηγίας, συμβάλλοντας στην κατάσταση διατήρησης του εκάστοτε ενδιαιτημάτος ή είδους, με παράλληλη συνεκτίμηση «των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών απαιτήσεων καθώς και των περιφερειακών και τοπικών ιδιομορφιών».

Η διασύνδεση των αιτιολογικών σκέψεων και των άρθρων της οδηγίας παρέχει το γενικό πλαίσιο για την εξέταση των κατάλληλων μέτρων που οφείλουν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη (βλέπε σημείο 2.3).

Όπως αναφέρεται στο προηγούμενο σημείο 3.4, οι ενοχλήσεις και η υποβάθμιση θα πρέπει να αξιολογούνται με γνώμονα την έννοια της διατήρησης και έχοντας πάντοτε υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1, το δίκτυο αποτελείται από **περιοχές** και επιτρέπει τη διατήρηση των οικείων τύπων φυσικών ενδιαιτημάτων και ενδιαιτημάτων ειδών σε **ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης**, σε όλη την έκταση της φυσικής εξάπλωσής τους.

Η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, που ορίζεται στο άρθρο 1 της οδηγίας, μπορεί να χρησιμεύσει ως σημείο αναφοράς, προκειμένου να τεθούν τα όρια των αποδεκτών ενοχλήσεων και υποβάθμισης ως προς τους στόχους της οδηγίας και να κριθεί κατά πόσον τα κατάλληλα μέτρα εφαρμόζονται σωστά (βλέπε παρακάτω).

Η κατάσταση διατήρησης ενός ενδιαιτημάτος ή είδους σε μία περιοχή, εκτιμάται ανάλογα με τη συμβολή της δεδομένης περιοχής στην οικολογική συνοχή του δικτύου:

- είτε βάσει της αρχικής του κατάστασης κατά το χρόνο διαβίβασης των σχετικών με την περιοχή πληροφοριών, οι οποίες παρέχονται με το τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για το Natura 2000 (βλέπε σημείο 4.5.3), εφόσον αυτή η κατάσταση διατήρησης είναι ικανοποιητική,
- είτε βάσει ενός στόχου βελτίωσης της κατάστασης διατήρησης, ο οποίος εξαγγέλλεται κατά τη στιγμή της δημιουργίας του δικτύου. Πράγματι, σε περίπτωση όπου ένα κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να προτείνει το χαρακτηρισμό ενδιαιτημάτων των οποίων η κατάσταση διατήρησης δεν είναι ικανοποιητική, είναι λογικό να υποτεθεί ότι το εν λόγω κράτος μέλος θα θέσει κάποιο στόχο αποκατάστασης των συγκεκριμένων ενδιαιτημάτων, ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητά τους. Όταν διατίθενται κοινοτικές πιστώσεις με σκοπό τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης ενδιαιτημάτων ή ειδών σε περιοχές, θα λαμβάνεται υπόψη αυτή ακριβώς η βελτιωμένη κατάσταση.

Σε μια συγκεκριμένη περιοχή, η κατάσταση διατήρησης θα πρέπει να αντικατοπτρίζει τον δυναμικό χαρακτήρα των οικείων ενδιαιτημάτων και ειδών. Εν προκειμένω, θα πρέπει να τονιστεί η σημασία της εποπτείας της κατάστασης διατήρησης των ενδιαιτημάτων και ειδών, όπως επιβάλλει το άρθρο 11 της οδηγίας.

Οι ενοχλήσεις και η υποβάθμιση εκτιμώνται βάσει της κατάστασης διατήρησης των εκάστοτε ειδών και ενδιαιτημάτων. Σε επίπεδο περιοχής, η συντήρηση της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης πρέπει να αξιολογείται σε σχέση με τις αρχικές συνθήκες, οι οποίες δηλώθηκαν με το τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για το Natura 2000, όταν η περιοχή προτάθηκε για επιλογή ή χαρακτηρισμό, και ανάλογα με τη συμβολή της περιοχής στην οικολογική συνοχή του δικτύου. Η ερμηνεία αυτής της έννοιας θα πρέπει να είναι δυναμική, συναρτώμενη με την εξέλιξη της κατάστασης διατήρησης του ενδιαιτήματος ή του είδους.

3.6. ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΝΟΧΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗΣ

Οι συνθήκες που διέπουν τις έννοιες της ενόχλησης και της υποβάθμισης ορίζονται επακριβώς, αλλά τα κράτη μέλη θα πρέπει να τις αξιολογούν με μέτρο σύγκρισης, αφενός, τη γενική κατάσταση διατήρησης του εκάστοτε είδους ή ενδιαιτήματος (σε βιογεωγραφικό επίπεδο) και, αφετέρου, τις τοπικές συνθήκες (σε επίπεδο περιοχής). Κατά κανόνα, σε μια συγκεκριμένη περιοχή, οι ενοχλήσεις ή η υποβάθμιση εκτιμώνται κατά περίπτωση, με χρήση δεικτών (βλέπε παρακάτω), οπότε αξιολογείται η σημασία της μεταβολής των τιμών τους. Αυτή μετράται με βάση α) την κατάσταση διατήρησης του εκάστοτε φυσικού ενδιαιτήματος ή είδους και β) τη συμβολή της περιοχής στη συνοχή του δικτύου Natura 2000.

3.6.1. Υποβάθμιση ενδιαιτημάτων

Υποβάθμιση είναι μια επιδείνωση των φυσικών συνθηκών που πλήττει ένα ενδιαίτημα. Από τον ορισμό της κατάστασης διατήρησης [άρθρο 1 στοιχείο ε) — βλέπε σημείο 2.3], συνάγεται ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη όλες τις επιδράσεις στο περιβάλλον που φιλοξενεί τα ενδιαιτήματα (χώρος, νερό, αέρας, έδαφος). Εάν οι επιδράσεις αυτές καθιστούν την κατάσταση διατήρησης του ενδιαιτήματος λιγότερο ικανοποιητική απ' ό,τι προηγούμενως, θεωρείται ότι έχει σημειωθεί υποβάθμιση.

Για την εκτίμηση της υποβάθμισης αυτής ως προς τους στόχους της οδηγίας, είναι δυνατόν να γίνει αναφορά στον ορισμό της *ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης φυσικού ενδιαιτήματος*, που διατυπώνεται στο άρθρο 1 στοιχείο ε), με βάση τους ακόλουθους παράγοντες:

— «η *περιοχή της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται*».

Οποιοδήποτε συμβάν συντελεί στη μείωση των εκτάσεων που καλύπτονται από ένα φυσικό ενδιαίτημα, για το οποίο έχει χαρακτηριστεί μια δεδομένη περιοχή, μπορεί να θεωρηθεί ως υποβάθμιση. Για παράδειγμα, η σημασία της μείωσης της έκτασης του ενδιαιτήματος πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με τη συνολική επιφάνεια που καταλαμβάνει στην περιοχή, ανάλογα με την κατάσταση διατήρησής του.

— «η *δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για τη μακροπρόθεσμη συντήρησή του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον*».

Οποιαδήποτε βλάβη υφίστανται οι παράγοντες που είναι αναγκαίοι για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των ενδιαιτημάτων, μπορεί να θεωρηθεί ως υποβάθμιση.

Οι αναγκαίες για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση λειτουργίες εξαρτώνται βεβαίως από το εκάστοτε ενδιαίτημα (θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν κοινοί δείκτες, που θα επέτρεπαν την αξιολόγηση αυτών των στοιχείων για κάθε τύπο ενδιαιτήματος). Τα κράτη μέλη πρέπει να γνωρίζουν τις σχετικές απαιτήσεις (με εκπόνηση μελετών, συλλογή στοιχείων κλπ.), δεδομένου ότι το άρθρο 6 παράγραφος 1 προβλέπει ότι οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα «που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των οικοτόπων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II».

- «η κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών κρίνεται ικανοποιητική κατά την έννοια του στοιχείου θ)» (σχετικά με τον ορισμό που διατυπώνεται στο στοιχείο θ) του άρθρου 1, βλέπε σημείο 2.3).

Υποβάθμιση ενδιαίτηματος σε μια περιοχή σημειώνεται όταν μειωθεί η έκταση που καλύπτεται από το ενδιαίτημα στη συγκεκριμένη περιοχή ή όταν η ειδική δομή και οι ειδικές λειτουργίες που είναι απαραίτητες για τη μακροπρόθεσμη συντήρηση ή την καλή κατάσταση διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών, τα οποία συνδέονται με το εν λόγω ενδιαίτημα, φθίνουν σε σύγκριση με την αρχική τους κατάσταση. Η σχετική εκτίμηση διενεργείται ανάλογα με τη συμβολή της περιοχής στη συνοχή του δικτύου.

3.6.2. Ενόχληση ειδών

Σε αντίθεση με την υποβάθμιση, οι ενοχλήσεις δεν επηρεάζουν άμεσα τις φυσικές συνθήκες των περιοχών· αφορούν τα είδη και συχνά είναι χρονικά περιορισμένες (θόρυβος, φωτεινές πηγές κλπ.). Κατά συνέπεια, η ένταση, η διάρκεια και η συχνότητα των ενοχλήσεων είναι σημαντικές παράμετροι.

Για να έχουν σημαντικές επιπτώσεις, οι ενοχλήσεις πρέπει να επηρεάζουν την κατάσταση διατήρησης. Η κατάσταση διατήρησης ενός είδους ορίζεται στο άρθρο 1 στοιχείο θ) (βλέπε σημείο 2.3).

Για να εκτιμηθεί κατά πόσον μια ενόχληση έχει σημαντικές επιπτώσεις ως προς τους στόχους της οδηγίας, είναι δυνατόν να γίνει αναφορά στον ορισμό της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης ενός είδους, που διατυπώνεται στο άρθρο 1 στοιχείο θ), με βάση τους ακόλουθους παράγοντες:

- «τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει».

28

Οποιοδήποτε συμβάν συντελεί στη μακροπρόθεσμη μείωση του πληθυσμού του είδους στην περιοχή μπορεί να θεωρηθεί ως ενόχληση με σημαντικές επιπτώσεις.

- «η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον».

Οποιοδήποτε συμβάν συντελεί στη μείωση ή εντείνει τον κίνδυνο μείωσης της εξάπλωσης του είδους στην περιοχή, μπορεί να θεωρηθεί ως ενόχληση με σημαντικές επιπτώσεις.

- «υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα».

Οποιοδήποτε συμβάν συντελεί στην ελάττωση του μεγέθους του ενδιαίτηματος του είδους στην περιοχή, μπορεί να θεωρηθεί ως ενόχληση με σημαντικές επιπτώσεις.

Ενόχληση είδους σε μια περιοχή σημειώνεται όταν τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών για τη συγκεκριμένη περιοχή δείχνουν ότι το είδος δεν μπορεί πλέον να αποτελεί βιώσιμο στοιχείο της σε σύγκριση με την αρχική κατάσταση. Η σχετική εκτίμηση διενεργείται ανάλογα με τη συμβολή της περιοχής στη συνοχή του δικτύου.

29

4. Άρθρο 6 παράγραφος 3

Διευκρίνιση των εννοιών: σχέδιο ή έργο, σημαντική επίπτωση, δέουσα εκτίμηση, στόχοι διατήρησης του τόπου, αρμόδιες αρχές, δημόσια γνώμη, ακεραιότητα του τόπου

4.1. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Κάθε σχέδιο ή έργο, μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του. Βάσει των συμπερασμάτων της εκτίμησης των επιπτώσεων στον τόπο και εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συμφωνούν για το οικείο σχέδιο ή έργο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτα η δημόσια γνώμη.»

4.2. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Όσον αφορά το σκοπό και το πλαίσιο, ο ρόλος της τρίτης και τέταρτης παραγράφου του άρθρου 6 πρέπει να εξετασθεί σε σχέση με εκείνον της πρώτης (ή, στην περίπτωση των ζωνών ειδικής προστασίας-ZEP, της πρώτης και δεύτερης παραγράφου του άρθρου 4 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ) και της δεύτερης. Έχει μεγάλη σημασία να έχουμε υπόψη μας ότι, ακόμη κι αν θεωρείται ότι κάποια πρωτοβουλία ή δραστηριότητα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 3 του άρθρου 6, θα πρέπει πάντα να είναι συμβατή με τις άλλες προαναφερόμενες διατάξεις.

Σημειώνεται ότι δραστηριότητες θετικές ή συμβατές από οικολογική άποψη μπορεί ήδη να υπάγονται στο καθεστώς των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου — όπως για παράδειγμα παραδοσιακές γεωργικές πρακτικές οι οποίες συντηρούν συγκεκριμένους τύπους ενδιαιτημάτων και ειδών. Οι διατάξεις των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου αποτελούν μία μορφή αναπτυξιακού καθεστώτος, δεδομένου ότι καθορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες επιτρέπεται, ή όχι, η έγκριση σχεδίων και έργων με αρνητικές επιπτώσεις. Έτσι, οι διατάξεις αυτές εξασφαλίζουν ότι οι αρνητικές οικονομικές ή άλλες, μη οικολογικού χαρακτήρα, απαιτήσεις μπορούν να σταθμιστούν σε σχέση με τους στόχους διατήρησης.

Οι παράγραφοι 3 και 4 του άρθρου 6 ορίζουν μία διαδικασία κατά στάδια για την εξέταση των σχεδίων και έργων ⁽¹⁾.

- α) Το πρώτο μέρος της διαδικασίας αυτής είναι ένα στάδιο αξιολόγησης και διέπεται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 6 πρώτη πρόταση.
- β) Το δεύτερο μέρος της διαδικασίας, που διέπεται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 6 δεύτερη φράση, έχει σχέση με την απόφαση των αρμοδίων εθνικών αρχών.
- γ) Το τρίτο μέρος της διαδικασίας (που διέπεται από τις διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 6) ενεργοποιείται εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης, προτείνεται να μην απορριφθεί το σχέδιο ή έργο αλλά να εξετασθεί περαιτέρω.

Η δυνατότητα και η έκταση εφαρμογής της διαδικασίας εξαρτάται από διάφορους παράγοντες και, δεδομένου ότι πρόκειται για διαδικασία κατά στάδια, κάθε στάδιο επηρεάζεται από τα προηγούμενα.

Όσον αφορά το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής, οι διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 6 δεν περιορίζονται σε σχέδια ή έργα τα οποία υλοποιούνται ή καλύπτουν μία προστατευόμενη περιοχή· αφορούν επίσης και δραστηριότητες που αναπτύσσονται εκτός της συγκεκριμένης περιοχής αλλά ενδέχεται να έχουν σημαντική επίπτωση σε αυτήν.

Οι παράγραφοι 3 και 4 του άρθρου 6 ορίζουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες δύναται να επιτραπεί, ή όχι, η υλοποίηση σχεδίων ή έργων με αρνητικές επιπτώσεις. Οι δραστηριότητες που δεν εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 3 του άρθρου 6 θα πρέπει πάντα να είναι συμβατές με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 6 — ή, στην περίπτωση των ΖΕΠ, με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 4 της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ — και την παράγραφο 2 του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

⁽¹⁾ Ένα απλοποιημένο διάγραμμα ροής της διαδικασίας αυτής παρατίθεται στο παράρτημα ΙΙΙ στο τέλος του παρόντος κειμένου.

4.3. ΤΙ ΝΟΕΙΤΑΙ ΩΣ «ΣΧΕΔΙΟ Ή ΕΡΓΟ, ΜΗ ΑΜΕΣΑ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟ Ή ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ»;

Εφόσον η οδηγία 92/43/ΕΟΚ δεν προσδιορίζει το «σχέδιο» ή «έργο», πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις γενικές αρχές ερμηνείας, ιδίως στην αρχή που ορίζει ότι μεμονωμένη διάταξη της κοινοτικής νομοθεσίας πρέπει να ερμηνεύεται βάσει της διατύπωσής της και του σκοπού της καθώς επίσης και του πλαισίου εντός του οποίου διατυπώνεται.

Υπάρχουν δύο επιχειρήματα για την ευρεία ερμηνεία του όρου «σχέδιο» ή «έργο»:

- πρώτον, η οδηγία δεν οριοθετεί το πεδίο εφαρμογής του όρου «σχέδιο» ή «έργο» με παραπομπή σε συγκεκριμένες κατηγορίες του ενός ή του άλλου. Αντ' αυτού, ο βασικός περιοριστικός παράγοντας είναι εάν αυτά ενδέχεται ή όχι να έχουν σημαντική επίπτωση σε μία περιοχή (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 5)·
- δεύτερον, απόρροια του γεγονότος ότι οι δραστηριότητες που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 6 εξακολουθούν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 2 του άρθρου, είναι το ότι, όσο πιο περιοριστικά ορίζεται το «σχέδιο» και το «έργο», τόσο περισσότερο μειώνονται οι δυνατότητες εξισορρόπησης ενός στόχου διατήρησης έναντι ενός βλαπτικού για το περιβάλλον στόχου που δεν έχει σχέση με τη διατήρηση. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε δυσανάλογα ή αντιφατικά αποτελέσματα.

4.3.1. Έργο

Το επιχείρημα για τον ευρύ ορισμό του «έργου» ενισχύεται, κατ' αναλογία, εάν βασιστούμε στην οδηγία 85/337/ΕΟΚ για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 97/11/ΕΚ) ⁽¹²⁾. Η οδηγία αυτή λειτουργεί σε παρόμοιο πλαίσιο, θεσπίζοντας κανόνες για την εκτίμηση έργων που είναι σημαντικά για το περιβάλλον. Το άρθρο 1 παράγραφος 2 της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ ορίζει ότι νοείται ως «έργο»:

- «— η υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων ή έργων,
- άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον ή το τοπίο, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι επεμβάσεις που αφορούν την εκμετάλλευση των πόρων του εδάφους».

Είναι προφανές ότι αυτός είναι ένας πολύ ευρύς ορισμός (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 6), που δεν περιορίζεται στην υλική κατασκευή. Μπορεί να καλύπτει, για παράδειγμα, και τη σημαντική εντατικοποίηση της γεωργίας που απειλεί να βλάψει ή να καταστρέψει τον ημιφυσικό χαρακτήρα μιας περιοχής.

4.3.2. Σχέδιο

Η λέξη «σχέδιο» έχει, εν δυνάμει, πολύ ευρεία έννοια ⁽¹³⁾. Το σημείο αυτό έχει ήδη επισημανθεί σε προτάσεις του γενικού εισαγγελέα (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 7).

Είναι προφανές ότι τα σχέδια χρήσεων γης έχουν και αυτά μεγάλη σημασία. Ορισμένα έχουν άμεσες νομικές επιπτώσεις για τις χρήσεις γης, άλλα έχουν μόνο έμμεσες επιπτώσεις. Για παράδειγμα, τα περιφερειακά ή τα γεωγραφικώς εκτεταμένα χωροταξικά σχέδια πολλές φορές δεν εφαρμόζονται αμέσως αλλά αποτελούν τη βάση για πιο λεπτομερή σχέδια ή χρησιμεύουν ως πλαίσιο για την έγκριση αναπτυξιακών έργων, που μετά έχει άμεσες νομικές επιπτώσεις. Και τα δύο είδη σχεδίων χρήσεων της γης πρέπει να θεωρείται ότι καλύπτονται από το άρθρο

⁽¹²⁾ ΕΕ L 175 της 5.7.1985, σ. 40, και ΕΕ L 73 της 14.3.1997, σ. 5, αντίστοιχα.

⁽¹³⁾ Η Επιτροπή έχει προτείνει μία οδηγία για την περιβαλλοντική εκτίμηση σχεδίων και προγραμμάτων [COM(96) 511 τελικό, όπως τροποποιήθηκε με την πρόταση COM(99) 73], που μπορεί να βοηθήσει στη διευκρίνιση του όρου «σχέδιο». Στο πλαίσιο αυτό οι όροι «σχέδια» και «προγράμματα» μπορούν να χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.

6 παράγραφος 3, στο βαθμό που ενδέχεται να έχουν σχετικές σημαντικές επιπτώσεις σε περιοχή του δικτύου Natura 2000.

Τα τομεακά σχέδια μπορούν επίσης να θεωρηθούν ότι εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 παράγραφος 3, και πάλι εφόσον είναι πιθανόν να έχουν σημαντική επίπτωση σε περιοχή του δικτύου Natura 2000. Στα παραδείγματα θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν σχέδια δικτύων μεταφορών, διαχείρισης αποβλήτων και διαχείρισης υδάτων.

Ωστόσο, πρέπει να γίνει διάκριση από τα «σχέδια» τα οποία μπορούν να θεωρηθούν προγραμματικές δηλώσεις, δηλαδή τα έγγραφα πολιτικής που φανερώνουν γενική πολιτική βούληση ή πρόθεση ενός υπουργείου ή μιας κατώτερης αρχής. Ένα παράδειγμα θα ήταν ένα γενικό σχέδιο αειφόρου ανάπτυξης σε όλη την επικράτεια ενός κράτους μέλους ή σε περιφέρειά του. Δεν φαίνεται ενδεδεδιγμένο να θεωρούνται αυτά «σχέδια» για το σκοπό του άρθρου 6 παράγραφος 3, ιδιαίτερα εάν πρωτοβουλίες που προέρχονται από τέτοιες προγραμματικές δηλώσεις πρέπει να περάσουν από τη φάση ενός σχεδίου χρήσεων γης ή ενός τομεακού σχεδίου. Ωστόσο, όταν η σχέση μεταξύ του περιεχομένου τέτοιας πρωτοβουλίας και πιθανών σημαντικών επιπτώσεων σε περιοχή Natura 2000 είναι εμφανής και άμεση, τότε πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο 6 παράγραφος 3.

Όταν ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα έργα περιλαμβάνονται σε ένα σχέδιο κατά γενικό τρόπο και όχι με λεπτομέρειες, η εκτίμηση που γίνεται σε επίπεδο σχεδίου δεν αποκλείει τα ειδικότερα έργα από τις απαιτήσεις εκτίμησης της παραγράφου 3 του άρθρου 6 σε σχέση με λεπτομέρειες που δεν καλύπτονται από την εκτίμηση σε επίπεδο σχεδίου.

4.3.3. Μη άμεσα συνδεόμενο ή αναγκαίο για τη διαχείριση ...

Από το γενικότερο πλαίσιο και το στόχο του άρθρου 6, είναι εμφανές ότι ο όρος «διαχείριση» πρέπει να αναφέρεται στη διαχείριση μιας περιοχής από πλευράς «διατήρησης», δηλαδή στον όρο «διαχείριση» πρέπει να προσδίδεται το νόημα με το οποίο χρησιμοποιείται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6.

Στη διάταξη για τα διαχειριστικά σχέδια διατήρησης, άρθρο 6 παράγραφος 1 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, προβλέπεται, για τα κράτη μέλη, κάποια ελαστικότητα ως προς τη μορφή των σχεδίων αυτών. Τα σχέδια μπορούν να είναι είτε ειδικώς σχεδιασμένα για τις περιοχές ή «ενσωματωμένα σε άλλα αναπτυξιακά σχέδια». Συνεπώς, ενδέχεται να έχουμε ένα «καθαρό» διαχειριστικό σχέδιο διατήρησης ή ένα «μεικτό» σχέδιο το οποίο θα περιλαμβάνει και τη διατήρηση μαζί με άλλους στόχους.

Η φράση «μη άμεσα συνδεόμενο ή αναγκαίο για ...» εξασφαλίζει ότι η μη συνδεόμενη με τη διατήρηση πλευρά ενός σχεδίου ή έργου το οποίο περιλαμβάνει τη διατήρηση μεταξύ άλλων στόχων, θα εξακολουθεί ίσως να χρειάζεται εκτίμηση.

Για παράδειγμα, η υλοτομία μπορεί να αποτελεί τμήμα του διαχειριστικού σχεδίου διατήρησης για μία δασική περιοχή, η οποία έχει οριστεί ως ειδική ζώνη διατήρησης. Εφόσον η εμπορική διάσταση δεν είναι αναγκαία για τη διατήρηση της περιοχής, μπορεί να χρειάζεται να υποβληθεί σε εκτίμηση.

Ενδέχεται να υπάρχουν περιστάσεις όπου ένα σχέδιο ή έργο το οποίο συνδέεται άμεσα ή είναι αναγκαίο για τη διαχείριση μιας περιοχής, είναι δυνατόν να επηρεάσει άλλη περιοχή.

Για να βελτιωθεί για παράδειγμα το σύστημα πλημμυρισμού μιας περιοχής, μπορεί να προταθεί η κατασκευή φράγματος σε κάποια άλλη περιοχή, με ενδεχόμενη σημαντική αρνητική επίπτωση στη δεύτερη. Σε τέτοια περίπτωση, το σχέδιο ή έργο πρέπει να υποβληθεί σε εκτίμηση ως προς την επηρεαζόμενη περιοχή.

Στον όρο «έργο» πρέπει να δοθεί ευρεία ερμηνεία ώστε να συμπεριλάβει τόσο τις κατασκευαστικές εργασίες όσο και άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον. Ο όρος «σχέδιο» έχει επίσης ευρεία έννοια συμπεριλαμβανομένων των σχεδίων χρήσεων γης και των τομεακών σχεδίων ή προγραμμάτων, εξαιρουμένων όμως των εξαγγελιών γενικής πολιτικής. Τα σχέδια και έργα που σχετίζονται με τη διαχείριση μιας περιοχής από πλευράς διατήρησης, είτε μεμονωμένα είτε ως στοιχεία άλλων σχεδίων ή έργων, πρέπει γενικώς να εξαιρούνται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 6.

4.4. ΠΩΣ ΚΑΘΟΡΙΖΕΤΑΙ ΕΑΝ ΕΝΑ ΣΧΕΔΙΟ Ή ΕΡΓΟ «ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΤΟΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΤΟΠΟ, ΚΑΘΕΑΥΤΟ Ή ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΣΧΕΔΙΑ Ή ΕΡΓΑ»;

Η πρόταση αυτή εμπεριέχει μια σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Πρώτα πρέπει να διερευνάται τι είδους επιπτώσεις καλύπτονται («επηρεάζει σημαντικά»), και έπειτα να διερευνάται ποιες αιτίες ενδέχεται να προκαλέσουν τέτοιες επιπτώσεις («είναι δυνατόν να επηρεάζει..., καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα»).

Ο καθορισμός του κατά πόσον ένα σχέδιο ή έργο ενδέχεται να έχει σημαντική επίπτωση θα έχει πρακτικές και νομικές συνέπειες. Γι' αυτό, όταν προτείνεται ένα σχέδιο ή έργο πρέπει πρώτον να εξετάζεται αυτό το βασικό θέμα και, δεύτερον, η εξέταση αυτή να αντέχει σε ενδελεχή επιστημονικό και εξειδικευμένο έλεγχο.

Προτάσεις που θεωρείται ότι δεν ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις μπορούν να προωθηθούν χωρίς αναφορά στα επόμενα στάδια των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 6. Ωστόσο, συνιστάται στα κράτη μέλη να τεκμηριώνουν τους λόγους για τους οποίους καταλήγουν σε τέτοιο συμπέρασμα, καθώς και να τους καταγράφουν, κάτι που απαιτεί η ορθή και συνετή πρακτική.

4.4.1. Σημαντική επίπτωση

Η έννοια της «σημαντικής» επίπτωσης δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται αυθαίρετα. Καταρχήν, η οδηγία χρησιμοποιεί τον συγκεκριμένο όρο σε αντικειμενικό πλαίσιο (δηλαδή δεν του αποδίδει μία διατύπωση που να παρέχει διακριτική ευχέρεια). Εξάλλου, είναι αναγκαίο να υπάρχει συνέπεια στην προσέγγιση ως προς το τι είναι «σημαντικό» για να εξασφαλιστεί ότι το Natura 2000 λειτουργεί ως συνεκτικό δίκτυο.

Παρόλο που πρέπει να υπάρχει αντικειμενικότητα για την ερμηνεία του όρου «σημαντικό», είναι σαφές ότι η αντικειμενικότητα δεν μπορεί να διαχωριστεί από τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις περιβαλλοντικές συνθήκες της προστατευόμενης περιοχής την οποία αφορά το σχέδιο ή έργο. Όσον αφορά αυτό το θέμα, οι στόχοι διατήρησης μιας περιοχής καθώς και η προγενέστερη ή βασική πληροφόρηση σχετικά με αυτή, μπορεί να έχουν μεγάλη σημασία για τον ακριβέστερο προσδιορισμό των ευαίσθητων σημείων από πλευράς διατήρησης. Μερικές από αυτές τις πληροφορίες θα υπάρχουν στα δεδομένα που συνοδεύουν τη διαδικασία επιλογής της περιοχής βάσει του άρθρου 4 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ (βλέπε σημείο 4.5.3). Τα κράτη μέλη μπορεί επίσης να διαθέτουν λεπτομερή διαχειριστικά σχέδια διατήρησης της περιοχής, τα οποία παρουσιάζουν τις διακυμάνσεις της ευαισθησίας εντός της συγκεκριμένης περιοχής.

Είναι επομένως σαφές ότι αυτό που μπορεί να είναι σημαντικό σε σχέση με μια περιοχή μπορεί να μην είναι σε σχέση με μία άλλη (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 8).

Για παράδειγμα, η απώλεια εκατό τετραγωνικών μέτρων ενδιαιτήματος μπορεί να είναι σημαντική σε σχέση με μία μικρού μεγέθους περιοχή με σπάνιες ορχιδέες, ενώ παρόμοιου μεγέθους απώλεια σε μία μεγάλη στεπική περιοχή μπορεί να είναι ασήμαντη.

Η έννοια του «σημαντικού» πρέπει να ερμηνεύεται αντικειμενικά. Ταυτόχρονα, η σημασία των επιπτώσεων πρέπει να προσδιορίζεται σε σχέση με τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις ειδικές περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στην προστατευόμενη περιοχή την οποία αφορά το σχέδιο ή έργο, λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη τους στόχους διατήρησης της περιοχής.

4.4.2. Είναι δυνατόν να...

Τα μέτρα που προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6 έχουν ως έναυσμα όχι τη **βεβαιότητα** αλλά την **πιθανότητα** εμφάνισης σημαντικών επιπτώσεων. Συνεπώς, σύμφωνα με την αρχή της προφύλαξης, είναι απαράδεκτο να παραλείπεται η εκτίμηση με βάση το γεγονός ότι οι σημαντικές επιπτώσεις δεν είναι βέβαιες.

Είναι και πάλι χρήσιμο να αναφερθούμε στην οδηγία 85/337/ΕΟΚ, εφόσον η διατύπωση «είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά» είναι σχεδόν ταυτόσημη με τη βασική διατύπωση που χρησιμοποιείται για να θεσπίσει το καθήκον των κρατών μελών να προβαίνουν σε εκτίμηση βάσει της παλαιότερης οδηγίας ⁽¹⁾. Η οδηγία 85/337/ΕΟΚ και η τροποποιητική οδηγία 97/11/ΕΚ βοηθούν επίσης με την παράθεση μιας σειράς παραγόντων που μπορεί να συμβάλουν στην πιθανότητα εμφάνισης σημαντικής επίπτωσης. Κάθε προτεινόμενο έργο που θεωρείται ότι απαιτεί εκτίμηση βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ επειδή, μεταξύ άλλων, είναι πιθανόν να επηρεάσει σημαντικά μια περιοχή του Natura 2000, μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάγεται και στην απαίτηση της παραγράφου 3 του άρθρου 6 για εκτίμηση.

34

35

Η οδηγία 85/337/ΕΟΚ αναφέρεται, στο άρθρο 2 παράγραφος 1, ειδικά στους παράγοντες που σχετίζονται με τη φύση, το μέγεθος ή τη θέση των έργων. Η τροποποιητική οδηγία 97/11/ΕΚ, στο παράρτημα ΙΙΙ, παρουσιάζει ένα λεπτομερέστερο σύνολο παραγόντων, μεταξύ άλλων: το μέγεθος του σχεδίου, την παραγωγή αποβλήτων, τη ρύπανση και τις οχλήσεις, τον κίνδυνο ατυχημάτων, τις υπάρχουσες χρήσεις γης, τη σχετική αφθονία, ποιότητα και αναγεννητική ικανότητα των φυσικών πόρων της περιοχής, την ικανότητα απορρόφησης του φυσικού περιβάλλοντος, με ιδιαίτερη προσοχή στις φυσικές περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ή προστατεύονται βάσει των οδηγιών 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ, την έκταση των πιθανών επιπτώσεων, το μέγεθος και την πολυπλοκότητα των επιπτώσεων, την πιθανότητα των επιπτώσεων, τη διάρκεια, τη συχνότητα και την αναστρεψιμότητα των επιπτώσεων.

Η πιθανότητα σημαντικών επιπτώσεων μπορεί να προκύψει όχι μόνο από σχέδια ή έργα χωροθετημένα εντός μιας προστατευόμενης περιοχής αλλά και από σχέδια ή έργα εκτός αυτής. Ένας υγρότοπος, για παράδειγμα, μπορεί να υποστεί βλάβη από ένα αποστραγγιστικό έργο το οποίο βρίσκεται σε απόσταση, εκτός των ορίων του υγροτόπου. Γι' αυτό το λόγο, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη, τόσο στη νομοθεσία τους όσο και στην πρακτική τους, να αφήνουν περιθώρια για την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου 3 του άρθρου 6 και σε αναπτυξιακές πιέσεις που προκύπτουν εκτός μιας περιοχής Natura 2000, αλλά ενδέχεται να έχουν σημαντική επίπτωση σε αυτή.

⁽¹⁴⁾ Βλέπε άρθρο 2 παράγραφος 1 της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ.

Η διαδικασία που προβλέπεται στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6 προκαλείται όχι από τη βεβαιότητα αλλά από την πιθανότητα ύπαρξης σημαντικών επιπτώσεων, που προκύπτουν από σχέδια ή έργα χωροθετημένα όχι μόνο εντός αλλά και εκτός μιας προστατευόμενης περιοχής.

4.4.3. ... καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα

Ο συνδυασμός μιας σειράς επιπτώσεων μικρής σημασίας μπορεί να προκαλέσει σημαντική επίπτωση. Η παράγραφος 3 του άρθρου 6 επιχειρεί να το αντιμετωπίσει αυτό λαμβάνοντας υπόψη το συνδυασμό επιπτώσεων από άλλα σχέδια ή έργα. Μένει να προσδιοριστεί τι είδους «άλλα» σχέδια ή έργα καλύπτονται. Όσον αφορά αυτό το θέμα, η παράγραφος 3 του άρθρου 6 δεν ορίζει ρητώς ποια είναι αυτά τα άλλα σχέδια ή έργα που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η βασική πρόθεση της διάταξης αυτής είναι να ληφθούν υπόψη οι σωρευτικές επιπτώσεις, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις εκείνες που πολλές φορές εμφανίζονται πολύ αργά. Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να εξετάζονται σχέδια ή έργα τα οποία *έχουν ολοκληρωθεί*, αυτά που *έχουν εγκριθεί αλλά δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί* και, *τέλος αυτά που δεν έχουν ακόμη προταθεί*:

- Επιπλέον των επιπτώσεων εκείνων των σχεδίων ή έργων που αποτελούν το βασικό αντικείμενο της εκτίμησης, μπορεί να είναι σκόπιμο να εξεταστούν οι επιπτώσεις ήδη ολοκληρωμένων σχεδίων και έργων σε αυτό το «δεύτερο επίπεδο» εκτίμησης. Παρόλο που σχέδια ή έργα τα οποία έχουν ήδη ολοκληρωθεί εξαιρούνται από τις απαιτήσεις εκτίμησης της παραγράφου 3 του άρθρου 6, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη στην εκτίμηση, κατά κάποιο τρόπο, τέτοια σχέδια ή έργα, εάν αυτά εξακολουθούν να έχουν επιπτώσεις στην περιοχή και καταδεικνύουν κάποια σημεία προοδευτικής απώλειας της ακεραιότητας της περιοχής.

Από τέτοια ήδη ολοκληρωμένα σχέδια ή έργα μπορεί επίσης να προκύψουν θέματα βάσει των διατάξεων των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, εάν οι συνεχιζόμενες επιπτώσεις τους δημιουργούν την ανάγκη λήψης επανορθωτικών ή αντισταθμιστικών μέτρων διατήρησης ή μέτρων για την αποφυγή υποβάθμισης ενδιατημάτων ή ενόχλησης ειδών.

- Τα σχέδια ή έργα τα οποία έχουν εγκριθεί στο παρελθόν και δεν έχουν υλοποιηθεί ή ολοκληρωθεί πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στη συγκεκριμένη διάταξη.
- Για λόγους νομικής ασφάλειας, θα ήταν ενδεδειγμένος ο περιορισμός της εν λόγω διάταξης σε άλλα σχέδια ή έργα τα οποία έχουν *προταθεί τη συγκεκριμένη στιγμή*. Ταυτόχρονα, πρέπει να είναι σαφές ότι τα κράτη μέλη, εξετάζοντας ένα σχέδιο που προτείνεται, δεν δημιουργούν προηγούμενο για το μέλλον υπέρ άλλων σχεδίων τα οποία δεν έχουν ακόμη προταθεί.

Για παράδειγμα, εάν ένα έργο οικιστικής ανάπτυξης θεωρείται ότι δεν έχει σημαντική επίπτωση και επομένως εγκρίνεται, η έγκριση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί προηγούμενο για περαιτέρω οικιστική ανάπτυξη στο μέλλον.

Όταν προσδιορίζονται οι πιθανές σημαντικές επιπτώσεις, αυτό θα πρέπει να γίνεται και σε συνδυασμό με άλλα σχέδια ή έργα ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι σωρευτικές επιπτώσεις. Θα ήταν σκόπιμο να περιοριστεί η εν λόγω διάταξη σε άλλα σχέδια ή έργα τα οποία έχουν πράγματι προταθεί.

4.5. ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ «ΕΚΤΙΜΑΤΑΙ ΔΕΟΝΤΩΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ, ΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΥΠΟΨΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΟΥ»;

Η «δέουσα εκτίμηση» θέτει ερωτήματα σχετικά με τη μορφή και το περιεχόμενο.

4.5.1. Μορφή της εκτίμησης

Όπως αναφέρεται και προηγουμένως, το έναυσμα για εκτίμηση βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ είναι σχεδόν ίδιο με το έναυσμα για εκτίμηση βάσει της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, καθώς ουσιαστικά αφορά την πιθανότητα σημαντικών επιπτώσεων.

- Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τόνισε ότι, σχετικά με τη μεταφορά της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ (και κατά συνέπεια και με την εφαρμογή της), πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ευαισθησία της θέσης (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 9). Γι' αυτό το λόγο, είναι πολλές φορές σκόπιμο, για ένα σχέδιο ή έργο που ενδέχεται να έχει σημαντική επίπτωση σε περιοχή που προστατεύεται από το άρθρο 3, να διενεργείται εκτίμηση σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ.

Όταν η εκτίμηση που διενεργείται για τους σκοπούς της παραγράφου 3 του άρθρου 6 λαμβάνει τη μορφή εκτίμησης βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, παρέχονται προφανείς εγγυήσεις ως προς την καταγραφή και τη διαφάνεια.

- Όταν η εκτίμηση που διενεργείται για τους σκοπούς της παραγράφου 3 του άρθρου 6 δεν λαμβάνει τη μορφή εκτίμησης βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, τίθενται ερωτήματα ως προς το τι μπορεί να θεωρηθεί «δέον» ως προς τη μορφή:

Καταρχάς, μία εκτίμηση πρέπει να καταγράφεται. Απόρροια του επιχειρήματος που ορίζει ότι πρέπει να καταγράφεται είναι και το επιχείρημα ότι πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6 ορίζεται ότι οι υπεύθυνοι για τη λήψη των αποφάσεων πρέπει να αποφασίζουν βάσει συγκεκριμένων στοιχείων που αφορούν το περιβάλλον. Εάν στην καταγραφή της εκτίμησης δεν φαίνεται η αιτιολογημένη βάση της σχετικής απόφασης (αν δηλαδή καταγράφεται απλώς μία μη αιτιολογημένη θετική ή αρνητική άποψη για το σχέδιο ή έργο), η εκτίμηση δεν πληροί το σκοπό της και επομένως δεν μπορεί να είναι η «δέουσα».

Τέλος, και η χρονική στιγμή είναι σημαντική. Η εκτίμηση είναι το στάδιο που προηγείται και αποτελεί βάση για τα επόμενα στάδια — κυρίως για την έγκριση ή την απόρριψη ενός σχεδίου ή έργου. Γι' αυτό το λόγο η εκτίμηση πρέπει να θεωρείται ότι περιλαμβάνει μόνο ό,τι έχει καταγραφεί στο πλαίσιο της πριν από αυτά τα επόμενα στάδια εκτίμησης. Βέβαια, όταν ο σχεδιασμός ενός σχεδίου ή έργου αλλάξει πριν ληφθεί η σχετική απόφαση, είναι απόλυτα λογικό να αναθεωρηθεί και η εκτίμηση, ως μέρος μιας επαναλαμβανόμενης διαδικασίας. Ωστόσο δεν θα πρέπει να μπορούν οι αρχές να προσθέτουν εκ των υστέρων στοιχεία σε μία εκτίμηση εφόσον η διαδικασία έχει ήδη προχωρήσει στο επόμενο από τα στάδια που προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6.

Σε μερικές περιπτώσεις, μία εκτίμηση βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ (όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 97/11/ΕΚ) μπορεί να αποτελεί και εκτίμηση βάσει της παραγράφου 3 του άρθρου 6. Αυτή η τελευταία θα πρέπει πάντως να καταγράφεται και να αποτελεί τη βάση για τα επόμενα στάδια: θα πρέπει κυρίως να είναι αρκούντως αιτιολογημένη ώστε να καθιστά δυνατή τη λήψη της ορθής απόφασης.

4.5.2. Περιεχόμενο της εκτίμησης

Όσον αφορά το περιεχόμενο, η εκτίμηση βάσει της παραγράφου 3 του άρθρου 6 έχει πιο περιορισμένο πεδίο αναφοράς σε σχέση με την εκτίμηση βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, δεδομένου ότι η πρώτη περιορίζεται στις συνέπειες για την περιοχή από την άποψη των στόχων διατήρησής της.

Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις οι οικολογικές επιπτώσεις του σχεδίου ή έργου δεν μπορούν να εκτιμηθούν σωστά χωρίς εκτίμηση των λοιπών περιβαλλοντικών στοιχείων (δηλαδή του εδάφους, των υδάτων, του τοπίου κλπ.) που αναφέρονται στο άρθρο 3 της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ.

Επιπλέον, ακόμη και εάν προβλέπεται να επικεντρώνει αποκλειστικά στη διατήρηση, η εκτίμηση μπορεί, από πλευράς μεθοδολογίας, να αντλήσει χρήσιμα στοιχεία από τη μεθοδολογία της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ. Ειδικότερα, η οδηγία 85/337/ΕΟΚ προβλέπει ότι η εκτίμηση μπορεί να περιλαμβάνει στοιχεία για διάφορα θέματα, συμπεριλαμβανομένης της περιγραφής του έργου, της περιγραφής των στοιχείων εκείνων του περιβάλλοντος που πιθανόν να επηρεαστούν από το έργο και της περιγραφής των ενδεχόμενων σημαντικών επιπτώσεων του έργου ⁽¹⁵⁾.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρόλο που για τους σκοπούς της παραγράφου 3 του άρθρου 6 η εκτίμηση δεν χρειάζεται, με την αυστηρή έννοια, να επεκταθεί πέραν του προτεινόμενου σχεδίου ή έργου και να εξετάσει εναλλακτικές λύσεις και μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων, αν αυτό γίνει μπορεί να προκύψουν μία σειρά από οφέλη.

Ειδικότερα, η εξέταση των πιθανών εναλλακτικών λύσεων και μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων μπορεί να μας επιτρέψει να διαπιστώσουμε ότι, βάσει τέτοιων λύσεων ή μέτρων, το σχέδιο ή έργο δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα της περιοχής.

Όσον αφορά τα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων ⁽¹⁶⁾, πρόκειται για μέτρα που αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση ή ακόμη και στην εξάλειψη της αρνητικής επίπτωσης ενός σχεδίου ή έργου, κατά τη διάρκεια της υλοποίησής του ή αφού ολοκληρωθεί.

Τα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των προδιαγραφών ενός σχεδίου ή έργου. Τα μέτρα αυτά μπορεί να τα προτείνει ο ανάδοχος ή/και να απαιτηθούν από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Για παράδειγμα, μπορεί να αφορούν:

- τις ημερομηνίες και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης (π.χ. δεν εκτελούνται εργασίες την εποχή αναπαραγωγής ορισμένων ειδών)·
- το είδος των μηχανημάτων που θα χρησιμοποιηθούν και των εργασιών που θα εκτελεστούν (π.χ. να χρησιμοποιείται ειδική βυθοκόρος σε συμφωνημένη απόσταση από την ακτή για να μην επηρεάζει ευπαθές ενδιαίτημα)·
- τις θέσεις εντός μιας περιοχής στις οποίες απαγορεύεται αυστηρά η πρόσβαση (π.χ. φωλιές διαχείμασης ενός συγκεκριμένου είδους).

Τα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων διακρίνονται από τα αντισταθμιστικά μέτρα ⁽¹⁷⁾, με τη στενή έννοια (βλέπε σημείο 5.4). Βέβαια, τα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων που εφαρμόζονται σωστά περιορίζουν την έκταση των αναγκών αντισταθμιστικών μέτρων μειώνοντας τις βλαβερές συνέπειες που απαιτούν αντιστάθμιση.

Ακόμη κι όταν η ευρεία εκτίμηση δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το σχέδιο δεν θα έχει αρνητική επίπτωση στην ακεραιότητα της περιοχής, οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 6 υποδεικνύουν την πρακτική αξία της ευρύτερης εκτίμησης.

Όσον αφορά τις εναλλακτικές λύσεις, από τη στιγμή που προτείνεται να εξεταστεί η έγκριση ενός βλαπτικού σχεδίου ή έργου, οι λύσεις αυτές καθίστανται σημαντικές (για περισσότερα στοιχεία βλέπε 5.3.1). Επιπλέον, η παραπομπή σε τέτοιες λύσεις μπορεί να χρειάζεται για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ.

⁽¹⁵⁾ Η οδηγία αυτή κάνει λόγο για «τις άμεσες και, ενδεχομένως, τις έμμεσες, τις δευτερεύουσες, τις σωρευτικές, τις βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες, τις μόνιμες και προσωρινές, τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του έργου» — βλέπε υποσημείωση 1 του παραρτήματος ΙΙΙ, η οποία είναι ακριβώς ίδια με την υποσημείωση 1 του παραρτήματος ΙV σημείο 4 της οδηγίας 97/11/ΕΟΚ.

⁽¹⁶⁾ Mitigation measures.

⁽¹⁷⁾ Compensation measures.

Όλα τα προαναφερόμενα θέματα μπορεί να θεωρηθεί ότι, σε ιδανικές συνθήκες, αποτελούν τμήμα μιας επαναλαμβανόμενης διαδικασίας με την οποία επιδιώκεται η βελτίωση της χωροθέτησης και του σχεδιασμού ενός σχεδίου ή έργου κατά τα πλέον αρχικά στάδια.

Τέλος, η «από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα» αναφορά, στην παράγραφο 3 του άρθρου 6 (βλέπε σημείο 4.4.3), έχει δύο συνέπειες ως προς το περιεχόμενο της εκτίμησης:

- πρώτον, σημαίνει ότι το περιεχόμενο της εκτίμησης πρέπει να εξετάζει την πιθανότητα να προκύψουν «συνδυαζόμενες» επιπτώσεις από ένα συγκεκριμένο σχέδιο ή έργο που εξετάζεται στο πλαίσιο μιας διαδικασίας έγκρισης και από άλλα σχέδια ή έργα τα οποία δεν εξετάζονται στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας έγκρισης·
- δεύτερον, σημαίνει ότι στο περιεχόμενο των εκτιμήσεων διαφορετικών σχεδίων ή έργων, τα οποία εξετάζονται ταυτόχρονα, πρέπει να συμπεριλαμβάνονται αμοιβαίες παραπομπές σε αυτά και να λαμβάνονται αμοιβαίως υπόψη, εφόσον τα διάφορα σχέδια ή έργα οδηγούν σε «συνδυαζόμενες» επιπτώσεις.

Η βάσει της παραγράφου 3 του άρθρου 6 εκτίμηση πρέπει να εστιάζει στις συνέπειες για την περιοχή βάσει των στόχων διατήρησής της. Από πλευράς μεθοδολογίας μπορεί να αντλήσει χρήσιμα στοιχεία από τη μεθοδολογία της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ. Ειδικότερα, η εξέταση πιθανών μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων και εναλλακτικών λύσεων μπορεί να μας επιτρέψει να διαπιστώσουμε ότι, βάσει τέτοιων λύσεων ή μέτρων, το σχέδιο ή έργο δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα της περιοχής. Σε μία εκτίμηση θα πρέπει επίσης να εξετάζονται και οι «συνδυαζόμενες» επιπτώσεις.

4.5.3. Πώς καθορίζονται «οι στόχοι διατήρησης του τόπου»;

Η παράγραφος 1 του άρθρου 4 ορίζει ότι τα κράτη μέλη προτείνουν κατάλογο «όπου υποδεικνύεται ποιοι τύποι φυσικών οικοτόπων από τους αναφερόμενους στο παράρτημα I και ποια τοπικά είδη από τα απαριθμούμενα στο παράρτημα II, απαντώνται στους εν λόγω τόπους». Σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της, οι πληροφορίες για κάθε περιοχή πρέπει να περιλαμβάνουν ένα χάρτη της περιοχής, το όνομά της, τη γεωγραφική της θέση, την έκταση και τα δεδομένα που προκύπτουν από την εφαρμογή των κριτηρίων που ορίζονται στο παράρτημα III (στάδιο 1), σύμφωνα με το μορφότυπο που έχει ορίσει η Επιτροπή ⁽¹⁸⁾.

Ο μορφότυπος απαιτεί να αναφέρονται, στην κατάλληλη θέση του εντύπου δεδομένων, όλα τα είδη ενδιαιτημάτων που απαντούν σε μια περιοχή και απαριθμούνται στο παράρτημα I, καθώς επίσης και όλα τα είδη που υπάρχουν στην περιοχή και αναφέρονται στο παράρτημα II. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν τη βάση για τον προσδιορισμό, από το κράτος μέλος, των «στόχων διατήρησης του τόπου», για παράδειγμα μέσω ενός διαχειριστικού σχεδίου. Ο λόγος για τον οποίο μια περιοχή πρέπει να συμπεριληφθεί στο δίκτυο είναι προφανώς η προστασία αυτών των ενδιαιτημάτων και ειδών. Μερικές φορές, μπορεί να υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ διαφόρων τύπων ενδιαιτημάτων και ειδών, οπότε βεβαίως πρέπει ίσως να τίθενται προτεραιότητες όταν καθορίζονται οι στόχοι διατήρησης κάποιας περιοχής (δίνοντας, για παράδειγμα, το προβάδισμα σε έναν τύπο ενδιαιτήματος προτεραιότητας έναντι ενός ανταγωνιστικού τύπου ενδιαιτήματος μη προτεραιότητας).

Σε περίπτωση που η παρουσία ενός τύπου ενδιαιτήματος του παραρτήματος I ή ενός είδους του παραρτήματος II θεωρείται μη σημαντική, για τους σκοπούς του μορφότυπου, τότε δεν πρέπει να θεωρείται ότι περιλαμβάνονται στους στόχους διατήρησης της περιοχής. Τα κράτη μέλη καλούνται επίσης να υποβάλλουν στοιχεία σχετικά με άλλα σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας εκτός αυτών που απαριθμούνται στο παράρτημα II (σημείο 3.3). Τα στοιχεία αυτά δεν παίζουν ρόλο για τον προσδιορισμό των στόχων διατήρησης μιας περιοχής.

⁽¹⁸⁾ Τυποποιημένο έντυπο δεδομένων, που θεσπίστηκε με την απόφαση 97/266/ΕΚ της Επιτροπής της 18ης Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ L 17 της 24.4.1997, σ. 1).

Τα στοιχεία που παρέχονται σύμφωνα με το τυποποιημένο έντυπο δεδομένων που έχει καθορίσει η Επιτροπή, αποτελούν τη βάση για τον καθορισμό, από το κράτος μέλος, των στόχων διατήρησης της περιοχής.

4.6. ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

4.6.1. Οι «αρμόδιες εθνικές αρχές»

Είναι σαφές ότι ο όρος «εθνικές» στη συγκεκριμένη έκφραση χρησιμοποιήθηκε σε αντιδιαστολή με τους όρους «κοινοτικές» ή «διεθνείς». Επομένως, ο όρος αυτός αναφέρεται, όχι μόνο σε αρχές που εντάσσονται στο πλαίσιο της κεντρικής διοίκησης, αλλά και σε περιφερειακές, νομαρχιακές ή δημοτικές αρχές, οι οποίες οφείλουν να χορηγούν άδεια ή συγκατάθεση για ένα σχέδιο ή έργο.

Ένα δικαστήριο μπορεί να αποτελεί αρμόδια αρχή, εάν έχει τη διακριτική ευχέρεια να λάβει απόφαση επί της ουσίας ενός προτεινομένου σχεδίου ή έργου, για τους σκοπούς της παραγράφου 3 του άρθρου 6.

Οι αρμόδιες εθνικές αρχές είναι οι αρχές που έχουν δικαίωμα να χορηγούν άδεια ή συγκατάθεση για ένα σχέδιο ή έργο.

4.6.2. Πότε πρέπει να ζητείται η δημόσια γνώμη;

Η οδηγία 92/43/ΕΟΚ δεν ορίζει πότε πρέπει να ζητείται η άποψη του κοινού. Ωστόσο, η διαβούλευση με το κοινό αποτελεί ουσιαστικό χαρακτηριστικό της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ. Προφανώς, λοιπόν, όταν η εκτίμηση που απαιτείται βάσει της παραγράφου 3 του άρθρου 6, λαμβάνει τη μορφή εκτίμησης βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, τότε η διαβούλευση με το κοινό είναι απαραίτητη.

Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει να αναφερθούν οι πιθανές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της σύμβασης του Aarhus ⁽¹⁹⁾ που δίνει έμφαση στη σημασία των διαβουλεύσεων με το κοινό προκειμένου για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον.

Η διαβούλευση με το κοινό πρέπει να εξετάζεται βάσει των διατάξεων της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ και της σύμβασης του Aarhus.

4.6.3. Η έννοια της «ακεραιότητας του τόπου»

Είναι σαφές, από το κείμενο και το σκοπό της οδηγίας, ότι η «ακεραιότητα του τόπου» αφορά τους στόχους διατήρησής του (βλέπε ανωτέρω σημείο 4.5.3). Ενδέχεται, για παράδειγμα, ένα σχέδιο ή έργο να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ακεραιότητα περιοχής μόνο από οπτικής πλευράς ή μόνο ως προς τύπους ενδιαιτημάτων ή είδη που δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα I ή στο παράρτημα II. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι επιπτώσεις δεν αξιολογούνται ως αρνητικές για τους σκοπούς της παραγράφου 3 του άρθρου 6, υπό την προϋπόθεση ότι δεν επηρεάζεται η συνοχή του δικτύου.

Εξάλλου, η έκφραση «ακεραιότητα του τόπου» δείχνει ότι, στο σημείο αυτό, η προσοχή εστιάζεται στη συγκεκριμένη περιοχή. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται η καταστροφή περιοχής ή τμήματος αυτής, με τη δικαιολογία ότι η

⁽¹⁹⁾ Σύμβαση για την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα. Η σύμβαση αυτή υπογράφηκε στο Aarhus της Δανίας τον 1998. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη.

κατάσταση διατήρησης των τύπων ενδιαιτημάτων και των ειδών που φιλοξενεί θα παραμείνει ούτως ή άλλως σε ικανοποιητικό επίπεδο εντός του ευρωπαϊκού εδάφους του κράτους μέλους.

Όσον αφορά το νόημα και τη σημασία της «ακεραιότητας», αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως η ιδιότητα ή η κατάσταση στην οποία κάτι είναι ολόκληρο ή πλήρες. Σε ένα δυναμικό οικολογικό πλαίσιο, μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι έχει την έννοια της ελαστικότητας και της ικανότητας να εξελίσσεται έτσι ώστε να ευνοείται η διατήρηση.

Ένας χρήσιμος ορισμός για την «ακεραιότητα της περιοχής» είναι «η συνοχή της οικολογικής διάρθρωσης και λειτουργίας της περιοχής, σε ολόκληρη την έκτασή της, ή των ενδιαιτημάτων, συμπλεγμάτων ενδιαιτημάτων ή/και πληθυσμών ειδών, για τα οποία η περιοχή έχει ή θα χαρακτηριστεί»⁽²⁰⁾.

Μία περιοχή μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει υψηλό βαθμό ακεραιότητας όταν το εγγενές δυναμικό της ενεργοποιείται για την επίτευξη των στόχων διατήρησης και διατηρείται η δυνατότητα «αυτοαποκατάστασης» και «αυτοανανέωσης» υπό δυναμικές συνθήκες και απαιτείται μία ελάχιστη εξωθεν διαχειριστική υποστήριξη.

Γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικό, όταν εξετάζεται η «ακεραιότητα της περιοχής», να λαμβάνεται υπόψη μια σειρά παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων επιπτώσεων.

Η ακεραιότητα μιας περιοχής αναφέρεται στις οικολογικές της λειτουργίες. Η απόφαση για το κατά πόσον παραβιάζεται πρέπει να εστιάζεται και να περιορίζεται στους στόχους διατήρησης της περιοχής.

⁽²⁰⁾ PPG 9, UK Department of the Environment, Οκτώβριος 1994.

5. Άρθρο 6 παράγραφος 4

Διευκρίνιση των εννοιών: εναλλακτικές λύσεις, επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημόσιου συμφέροντος, αντισταθμιστικά μέτρα, συνολική συνοχή, γνώμη της Επιτροπής

5.1. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, ένα σχέδιο ή έργο πρέπει να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, το κράτος μέλος λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000. Το κράτος μέλος ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά με τα αντισταθμιστικά μέτρα που έλαβε.

Όταν ο τόπος περί του οποίου πρόκειται είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή/και ένα είδος προτεραιότητας, είναι δυνατόν να προβληθούν μόνον επιχειρήματα σχετικά με την υγεία ανθρώπων και τη δημόσια ασφάλεια ή σχετικά με θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον, ή, κατόπιν γνωμοδότησεως της Επιτροπής, άλλοι επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος.»

5.2. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η διάταξη αυτή αποτελεί τμήμα της διαδικασίας εκτίμησης και ενδεχομένως έγκρισης από τις αρμόδιες αρχές, σχεδίων ή έργων που ενδέχεται να επηρεάσουν την ειδική ζώνη διατήρησης (ΕΖΔ). Προκύπτουν δύο βασικά σημεία:

- αφενός, καλύπτει ειδικές καταστάσεις (εξαιρέσεις) όσον αφορά τον γενικό κανόνα της παραγράφου 3 του άρθρου 6, σύμφωνα με τον οποίο έγκριση μπορεί να χορηγηθεί μόνο για σχέδια ή έργα που δεν επηρεάζουν την ακεραιότητα των συγκεκριμένων περιοχών·
- αφετέρου, η πρακτική εφαρμογή του πρέπει να γίνεται τηρώντας τα διάφορα στάδια που προβλέπονται και με την καθορισμένη σειρά.

Η προκαταρκτική εκτίμηση των επιπτώσεων ενός σχεδίου ή έργου στην περιοχή, που προβλέπεται από την παράγραφο 3 του άρθρου 6, διευκολύνει τις αρμόδιες εθνικές αρχές να καταλήξουν σε συμπεράσματα σχετικά με τις συνέπειες της σχεδιαζόμενης πρωτοβουλίας ως προς την ακεραιότητα της συγκεκριμένης περιοχής. Εάν τα συμπεράσματα αυτά είναι θετικά, με την έννοια ότι υπάρχει σε μεγάλο βαθμό η βεβαιότητα ότι η εν λόγω πρωτοβουλία δεν θα επηρεάσει την περιοχή, οι αρμόδιες αρχές μπορούν να δώσουν τη συγκατάθεσή τους για το σχέδιο ή έργο. Σε περίπτωση αμφιβολίας, πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή της προφύλαξης και να ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 6, όπως και στην περίπτωση συναγωγής αρνητικών συμπερασμάτων.

Η διάταξη αυτή, η οποία αποτελεί παρέκκλιση από την παράγραφο 3 του άρθρου 6, **πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικά**, ώστε η εφαρμογή της να περιορίζεται στις περιστάσεις όπου πληρούνται όλες οι απαιτούμενες προϋποθέσεις. Όσον αφορά αυτό το θέμα, εναπόκειται σε όποιον επιθυμεί να κάνει χρήση της εν λόγω εξαίρεσης, να αποδείξει, ως προαπαιτούμενο, ότι οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις πράγματι υφίστανται σε κάθε περίπτωση.

42

43

Οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 6 ισχύουν όταν τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής εκτίμησης δυνάμει της παραγράφου 3 είναι αρνητικά ή αμφίβολα. Πρέπει να ακολουθείται η αλληλουχία των σταδίων της.

5.3. ΑΡΧΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

5.3.1. Εξέταση εναλλακτικών λύσεων

Το πρώτο βήμα των αρμοδίων αρχών είναι να εξετάσουν τη δυνατότητα να καταφύγουν σε εναλλακτικές λύσεις που σέβονται περισσότερο την ακεραιότητα της συγκεκριμένης περιοχής. Τέτοιες λύσεις θα έχουν συνήθως ήδη προσδιοριστεί στο πλαίσιο της αρχικής εκτίμησης η οποία διενεργείται δυνάμει της παραγράφου 3 του άρθρου 6. Μπορεί να περιλαμβάνουν εναλλακτικές γεωγραφικές θέσεις (χαράξεις προκειμένου για γραμμικά αναπτυξιακά σχέδια), διαφορετική κλίμακα ή σχεδιασμό του αναπτυξιακού σχεδίου ή εναλλακτικές διαδικασίες. Θα πρέπει επίσης να εξετάζεται και η περίπτωση της μηδενικής λύσης.

Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να κάνουν τις απαραίτητες συγκρίσεις μεταξύ των εναλλακτικών αυτών λύσεων. Πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι παράμετροι αναφοράς για τέτοιες συγκρίσεις αφορούν θέματα σχετικά με τη διατήρηση της ακεραιότητας της περιοχής και των οικολογικών λειτουργιών της. Συνεπώς, σ' αυτό το στάδιο, άλλα κριτήρια, όπως είναι τα οικονομικά, δεν θα πρέπει να υπερισχύουν των οικολογικών.

Εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εκτιμήσουν τις εναλλακτικές λύσεις. Η εκτίμηση αυτή πρέπει να γίνει βάσει των στόχων διατήρησης.

5.3.2. Εξέταση επιτακτικών λόγων σημαντικού δημοσίου συμφέροντος

Ελλείψει εναλλακτικών λύσεων —ή όταν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις που έχουν ακόμη πιο αρνητική επίπτωση στο περιβάλλον της συγκεκριμένης περιοχής, ως προς τους προαναφερθέντες στόχους διατήρησης που θέτει η οδηγία— το *δεύτερο βήμα*, για τις αρμόδιες αρχές, είναι να εξετάσουν την ύπαρξη επιτακτικών λόγων υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένων λόγων οικονομικής ή κοινωνικής φύσης που επιβάλλουν την υλοποίηση του συγκεκριμένου σχεδίου ή έργου.

Η έννοια της έκφρασης «*επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος*» δεν ορίζεται στην οδηγία. Ωστόσο, στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 6, αναφέρονται, ως παραδείγματα τέτοιων επιτακτικών λόγων υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος, η δημόσια υγεία, η δημόσια ασφάλεια και οι θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον. Όσον αφορά τους «*άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος*», κοινωνικού ή οικονομικού χαρακτήρα, είναι σαφές, από τη διατύπωση, ότι μόνο το δημόσιο συμφέρον, προωθούμενο από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, μπορεί να αντισταθμίσει τους στόχους διατήρησης της οδηγίας. Συνεπώς, τα σχέδια ή έργα τα οποία βασίζονται, **καθ' ολοκληρία**, στο συμφέρον εταιρειών ή ατόμων δεν θα θεωρούνταν ότι καλύπτονται.

Το Δικαστήριο δεν έχει, μέχρι στιγμής, δώσει σαφείς υποδείξεις για την ερμηνεία της συγκεκριμένης έννοιας. Γι' αυτό ίσως να είναι χρήσιμη η παραπομπή σε άλλους τομείς της κοινοτικής νομοθεσίας, όπου υπάρχουν παρόμοιες έννοιες.

Η έννοια της «επιτακτικής απαίτησης» έχει μελετηθεί λεπτομερώς από το Δικαστήριο ως εξαίρεση στην αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών. Μεταξύ των επιτακτικών αυτών απαιτήσεων που μπορούν να δικαιολογήσουν εθνικά μέτρα για τον περιορισμό της ελεύθερης διακίνησης, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει τη δημόσια υγεία και την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και την επιδίωξη θεμιτών στόχων της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Επιπλέον, το κοινοτικό δίκαιο γνωρίζει επίσης την έννοια της «υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος», την οποία επικαλείται το άρθρο 86 παράγραφος 2 (πρώην άρθρο 90 παράγραφος 2) της Συνθήκης, εντός του πλαισίου της εξαίρεσης στους κανόνες του ανταγωνισμού, που προβλέπεται για επιχειρήσεις υπεύθυνες για τη διαχείριση τέτοιων υπηρεσιών. Σε ανακοίνωση για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος στην Ευρώπη ⁽²¹⁾, η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία τη σχετική με το θέμα, διατύπωσε τον ακόλουθο ορισμό των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος: «*περιλαμβάνουν δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών εμπορικού χαρακτήρα, ενώ εκπληρώνουν αποστολή κοινής ωφέλειας και ως εκ τούτου τα κράτη μέλη τους επιβάλλουν ειδικές υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας* ⁽²²⁾. Αυτό ισχύει ειδικότερα όσον αφορά τις υπηρεσίες στους τομείς των δικτύων μεταφορών, της ενέργειας, των επικοινωνιών».

Έχοντας υπόψη τη *δομή της διάταξης*, στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να εγκρίνουν τα εν λόγω σχέδια ή έργα υπό την προϋπόθεση ότι το ισοζύγιο μεταξύ των στόχων διατήρησης της

⁽²¹⁾ COM(96) 443 της 11.9.1996.

⁽²²⁾ Οι υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας, με τη σειρά τους, έχουν ως χαρακτηριστικό την τήρηση βασικών αρχών λειτουργίας, όπως είναι η συνέχεια, η ισότητα στην πρόσβαση, η καθολικότητα και η διαφάνεια, αλλά μπορεί να διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, ανάλογα με τις διαφορετικές συνθήκες, όπως γεωγραφικά ή τεχνικά εμπόδια, πολιτική και διοικητική οργάνωση, ιστορία και παραδόσεις.

περιοχής που επηρεάζεται από τις πρωτοβουλίες αυτές και των προαναφερθέντων επιτακτικών λόγων βαρύνει υπέρ των τελευταίων. Αυτό πρέπει να καθορίζεται πάντα βάσει των εξής παραγόντων:

- α) το δημόσιο συμφέρον πρέπει να είναι **υπέρτατο**: γι' αυτό το λόγο είναι σαφές ότι δεν αρκεί οποιοδήποτε είδος δημοσίου συμφέροντος, κοινωνικού ή οικονομικού χαρακτήρα, ιδίως όταν εξετάζεται βάσει της ιδιαίτερης βαρύτητας των συμφερόντων που προστατεύονται από τη συγκεκριμένη οδηγία (βλέπε π.χ. τέταρτη αιτιολογική σκέψη: «*φυσική κληρονομιά της Κοινότητας*») (βλέπε παράρτημα Ι σημείο 10)·
- β) βάσει των παραπάνω, φαίνεται επίσης λογικό να υποθέσει κανείς ότι το δημόσιο συμφέρον μπορεί να υπερισχύσει μόνο εάν είναι **μακροπρόθεσμο**· το βραχυπρόθεσμο οικονομικό ή άλλο συμφέρον, που θα απέφερε μόνο βραχυπρόθεσμο όφελος για την κοινωνία, δεν κρίνεται επαρκές για να υπερτερήσει του μακροπρόθεσμου συμφέροντος της διατήρησης, που προστατεύεται από την οδηγία.

Είναι λογικό να θεωρείται ότι οι «επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των λόγων οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα» αφορούν καταστάσεις στις οποίες τα προβλεπόμενα σχέδια ή έργα αποδεικνύονται απαραίτητα μέσα στο πλαίσιο:

- ενεργειών ή πολιτικών που έχουν ως στόχο την προστασία θεμελιωδών αξιών για τη ζωή των πολιτών (υγεία, ασφάλεια, περιβάλλον)·
- θεμελιωδών πολιτικών για το κράτος και την κοινωνία·
- της υλοποίησης δραστηριοτήτων οικονομικού ή κοινωνικού χαρακτήρα, που πληρούν συγκεκριμένες υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας.

44

45

5.4. ΛΗΨΗ ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

5.4.1. Τι νοούνται ως «αντισταθμιστικά μέτρα» και πότε πρέπει να εξετάζονται;

Ο όρος «αντισταθμιστικά μέτρα» δεν ορίζεται στην οδηγία για τα ενδιαιτήματα. Η εμπειρία οδηγεί στην εξής διάκριση:

- μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων με την ευρύτερη έννοια, που σκοπό έχουν να ελαχιστοποιήσουν ή ακόμη και να εξαλείψουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην περιοχή (βλέπε σημείο 4.5), και
- αντισταθμιστικά μέτρα με τη στενή έννοια του όρου: ανεξαρτήτως του σχεδίου ή έργου, έχουν ως σκοπό ν' αντισταθμίσουν τις επιπτώσεις σε ενδιαιτήματα το οποίο επηρεάζεται αρνητικά από το σχέδιο ή έργο. Για παράδειγμα, δασοφύτευση για να απαλυνθούν οι επιπτώσεις στο τοπίο δεν αντισταθμίζει την καταστροφή δασωμένου ενδιαιτήματος με απολύτως ειδικά χαρακτηριστικά.

Τα μέτρα που απαιτούνται για τη «συνήθη» εφαρμογή των οδηγιών για τα ενδιαιτήματα ή για τα πτηνά, δεν μπορούν να θεωρηθούν αντισταθμιστικά ενός βλαπτικού σχεδίου ή έργου. Για παράδειγμα, το να εφαρμοστεί ένα διαχειριστικό σχέδιο ή το να προταθεί/χαρακτηρισθεί μία νέα περιοχή, η οποία έχει ήδη καταγραφεί ως περιοχή κοινοτικής σημασίας, αποτελούν «συνήθη» μέτρα για ένα κράτος μέλος. Τα αντισταθμιστικά μέτρα πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά προς την ορθή εφαρμογή των οδηγιών.

Τα αντισταθμιστικά μέτρα πρέπει να εξετάζονται μόνο αφού διαπιστωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στην ακεραιότητα μιας περιοχής του δικτύου Natura 2000. Με το να προταθούν αντισταθμιστικά μέτρα από την αρχή, δεν μπορεί να αναιρεθεί η ανάγκη να τηρηθούν προηγουμένως τα στάδια που περιγράφονται στο άρθρο 6, ιδίως η μελέτη εναλλακτικών λύσεων και η συγκριτική εκτίμηση της σημασίας του σχεδίου ή έργου σε σχέση με τη φυσική αξία της περιοχής.

Τα αντισταθμιστικά μέτρα είναι μέτρα ειδικά για ένα σχέδιο ή έργο, συμπληρωματικά των συνήθων μέτρων εφαρμογής των οδηγιών που αφορούν τη φύση. Σκοπός τους είναι να αντισταθμιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις ενός σχεδίου ή έργου και η αντιστάθμιση αυτή να αντιστοιχεί ακριβώς στις αρνητικές επιπτώσεις επί του συγκεκριμένου είδους ή ενδιαιτήματος. Τα αντισταθμιστικά μέτρα αποτελούν «λύση έσχατης ανάγκης». Χρησιμοποιούνται μόνο όταν οι άλλες ασφαλιστικές δικλείδες που προβλέπει η οδηγία είναι αναποτελεσματικές και έχει αποφασιστεί να εξεταστεί, παρ' όλα αυτά, η υλοποίηση ενός σχεδίου ή έργου το οποίο έχει αρνητικές επιπτώσεις στην περιοχή Natura 2000.

5.4.2. Περιεχόμενο των αντισταθμιστικών μέτρων

Τα αντισταθμιστικά μέτρα με τη στενή έννοια πρέπει να εξασφαλίζουν τη σταθερή συμβολή της περιοχής στη διατήρηση, σε ικανοποιητική κατάσταση, ενός ή περισσότερων φυσικών ενδιαιτημάτων «εντός της συγκεκριμένης βιογεωγραφικής περιοχής». Από αυτό προκύπτουν τα εξής:

- μία περιοχή δεν πρέπει να υποστεί μη ανιστρεπτή επίδραση από έργο, πριν υλοποιηθεί πράγματι η αντιστάθμιση. Ένας υγρότοπος, για παράδειγμα, δεν θα πρέπει κανονικά να αποξηρανθεί πριν βρεθεί νέος υγρότοπος, με ισοδύναμα βιολογικά χαρακτηριστικά, για να συμπεριληφθεί στο δίκτυο Natura 2000·
- η αντιστάθμιση πρέπει να είναι συμπληρωματική σε σχέση με το δίκτυο Natura 2000, στο οποίο το κράτος μέλος πρέπει να έχει συμβάλει όπως ορίζουν οι οδηγίες.

Βάσει της οδηγίας για τα πτηνά, η αντιστάθμιση δεν μπορεί να συνίσταται στο χαρακτηρισμό περιοχής που έχει καταγραφεί και η οποία θα έπρεπε ήδη να έχει χαρακτηριστεί από το κράτος μέλος. Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσαν να γίνουν δεκτές, ως αντιστάθμιση, εργασίες για την αναβάθμιση της βιολογικής αξίας μιας περιοχής (η οποία πρόκειται να χαρακτηριστεί) ή μιας ΖΕΠ (που έχει χαρακτηριστεί), ώστε η φέρουσα ικανότητα ή το τροφικό δυναμικό να αυξηθεί κατά ποσότητα που αντιστοιχεί στην απώλεια την οποία υφίσταται η επηρεαζόμενη από το έργο περιοχή. Κατ' επέκταση, η αναδημιουργία ενδιαιτήματος ευνοϊκού για συγκεκριμένα είδη πτηνών είναι αποδεκτή αρκεί η περιοχή που δημιουργείται να είναι διαθέσιμη εγκαίρως, όταν απολεσθεί η φυσική αξία της επηρεαζόμενης περιοχής.

Βάσει της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα, η αντιστάθμιση μπορεί ομοίως να συνίσταται στην αναδημιουργία ανάλογου ενδιαιτήματος, στη βιολογική βελτίωση ενδιαιτήματος χαμηλότερων προδιαγραφών ή ακόμη και στην προσθήκη, στο δίκτυο Natura 2000, υφιστάμενης περιοχής, η οποία, ενώ προτάθηκε βάσει της οδηγίας, δεν κρίθηκε απαραίτητη κατά την κατάρτιση του βιογεωγραφικού καταλόγου.

Στην τελευταία αυτή περίπτωση, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι συνολικά το έργο θα οδηγήσει σε απώλεια γι' αυτό το είδος ενδιαιτήματος σε επίπεδο κράτους μέλους. Ωστόσο, σε κοινοτικό επίπεδο, μία νέα περιοχή θα έχει επωφεληθεί της προστασίας που προβλέπεται στο άρθρο 6, συμβάλλοντας έτσι στην επίτευξη των στόχων της οδηγίας.

Τα αντισταθμιστικά μέτρα μπορεί να συνίστανται σε:

- αναδημιουργία ενδιαιτήματος σε νέα, μεγαλύτερης έκτασης περιοχή, που θα ενσωματωθεί στο δίκτυο Natura 2000·
- βελτίωση ενδιαιτήματος σε τμήμα της περιοχής ή σε άλλη περιοχή του Natura 2000, ανάλογα με την απώλεια που οφείλεται στο έργο·
- σε εξαιρετικές περιπτώσεις, πρόταση νέας περιοχής βάσει της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα.

Το αποτέλεσμα πρέπει κανονικά να έχει πραγματοποιηθεί κατά τη στιγμή που η συγκεκριμένη περιοχή βλάπτεται από το έργο, εκτός εάν μπορεί να αποδειχθεί ότι ο συγχρονισμός αυτός δεν είναι αναγκαίος για να εξασφαλιστεί η συμβολή της περιοχής στο δίκτυο Natura 2000.

5.4.3. «Συνολική συνοχή» του δικτύου Natura 2000

Η έκφραση «συνολική συνοχή» εμφανίζεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 στο πλαίσιο όπου ένα σχέδιο ή έργο επιτρέπεται να εκτελεσθεί για επιτακτικούς λόγους υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος και το κράτος μέλος οφείλει να λάβει μέτρα αντιστάθμισης της απώλειας.

Επίσης, η έκφραση αυτή υπάρχει και στην παράγραφο 1 του άρθρου 3, όπου αναφέρεται ότι το Natura 2000 είναι «συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών διατήρησης», και στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, όπου ορίζεται ρητώς ότι «τα κράτη μέλη, στις περιπτώσεις που κρίνουν ότι τούτο απαιτείται, καταβάλλουν προσπάθειες να βελτιώσουν την οικολογική συνοχή του Natura 2000 χάρη στη διατήρηση και, ενδεχομένως, στην ανάπτυξη στοιχείων τοπίου, πρωταρχικής σημασίας για την άγρια χλωρίδα και πανίδα, τα οποία αναφέρει το άρθρο 10».

Το άρθρο 10, το οποίο αναφέρεται γενικότερα στην πολιτική του χωροταξικού σχεδιασμού και της ανάπτυξης ορίζει ρητώς ότι

«Τα κράτη μέλη, όταν το κρίνουν αναγκαίο, στα πλαίσια των εθνικών πολιτικών διεύθυνσης και ανάπτυξης του εδάφους, και ειδικότερα για να καταστήσουν το δίκτυο Natura 2000 συνεκτικότερο οικολογικά, αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν τη διαχείριση στοιχείων του τοπίου στα οποία αποδίδεται πρωταρχική σημασία για την άγρια πανίδα και χλωρίδα.

Πρόκειται για εκείνα τα στοιχεία τα οποία, λόγω της γραμμικής και συνεχούς δομής τους (όπως είναι τα υδάτινα ρεύματα και οι όχθες τους ή τα παραδοσιακά συστήματα προσδιορισμού των ορίων των αγρών) ή του συνδυαστικού ρόλου τους (όπως είναι τα τεχνάσματα ή τα άλσος), είναι απαραίτητα για τη μετανάστευση, τη γεωγραφική κατανομή και τη γενετική ανταλλαγή αγρίων ειδών.»

Ο όρος «οικολογικό» χρησιμοποιείται τόσο στο άρθρο 3 όσο και στο άρθρο 10 για να εξηγήσει το χαρακτήρα της συνοχής. Είναι προφανές ότι η έκφραση «συνολική συνοχή» στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια.

Στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 απαιτείται η «προστασία» της συνολικής συνοχής του Natura 2000. Επομένως, η οδηγία υποθέτει ότι το «αρχικό» δίκτυο είναι συνεκτικό. Εάν εφαρμοσθεί το καθεστώς παρέκκλισης, η κατάσταση πρέπει να διορθωθεί ώστε να αποκατασταθεί πλήρως η συνοχή.

- Βάσει της οδηγίας για τα ενδιαίτηματα, η επιλογή μιας περιοχής για το δίκτυο Natura 2000 γίνεται με βάση:
 - τη συνεκτίμηση των ενδιαιτημάτων και των ειδών σε ποσοστά (εκτάσεις, πληθυσμοί) που περιγράφονται στο τυποποιημένο έντυπο δεδομένων·
 - την ένταξη της περιοχής σε συγκεκριμένη βιογεωγραφική περιφέρεια·
 - τα κριτήρια επιλογής που έχει καθορίσει η επιτροπή «ενδιαιτημάτων» και χρησιμοποιεί το Ευρωπαϊκό Θεματικό Κέντρο για τη Διατήρηση της Φύσης για να συμβουλευθεί την Επιτροπή να εγγράψει ή όχι μια περιοχή στον κοινοτικό κατάλογο.
- Η οδηγία για τα πτηνά δεν προβλέπει βιογεωγραφικές περιφέρειες, ή επιλογή σε κοινοτικό επίπεδο. Κατ' αναλογία, μπορεί να θεωρηθεί κανείς ότι η συνολική συνοχή του δικτύου διασφαλίζεται εάν:
 - εξασφαλισθεί αντιστάθμιση κατά μήκος της ίδιας αποδημητικής οδού·
 - οι περιοχές αντιστάθμισης είναι βέβαιο ότι είναι προσιτές για τα πτηνά που συνήθως απαντώνται στην περιοχή την οποία πληττει το έργο.

Για να εξασφαλισθεί η συνολική συνοχή του Natura 2000, τα αντισταθμιστικά μέτρα που προτείνονται για ένα έργο πρέπει επομένως: α) να καλύπτουν, στον ανάλογο βαθμό, τα ενδιαίτηματα και τα είδη που υφίστανται αρνητικές επιπτώσεις· β) να αφορούν την ίδια βιογεωγραφική περιφέρεια στο ίδιο κράτος μέλος· γ) να παρέχουν λειτουργίες ανάλογες με εκείνες που αιτιολογούν τα κριτήρια επιλογής της αρχικής περιοχής.

Η απόσταση μεταξύ της αρχικής περιοχής και εκείνης των αντισταθμιστικών μέτρων δεν πρέπει ως εκ τούτου να αποτελεί εμπόδιο, εφόσον δεν επηρεάζει τη λειτουργικότητα της περιοχής και τους λόγους της αρχικής επιλογής της.

5.4.4. Ποιος αναλαμβάνει το κόστος των αντισταθμιστικών μέτρων

Λογικά, βάσει της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», ο φορέας υλοποίησης ενός έργου επωμίζεται το κόστος των αντισταθμιστικών μέτρων. Μπορεί να το συμπεριλάβει στον συνολικό προϋπολογισμό που υποβάλλει στις δημόσιες αρχές σε περίπτωση συγχρηματοδότησης. Στο πλαίσιο αυτό, τα ευρωπαϊκά ταμεία μπορούν, για παράδειγμα, να συγχρηματοδοτήσουν αντισταθμιστικά μέτρα για υποδομές μεταφορών που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο των διευρωπαϊκών δικτύων.

Μια επιδότηση από δημόσια αρχή για μέτρα που λαμβάνονται για να αντισταθμιστεί η αρνητική επίπτωση σε περιοχή του Natura 2000, μπορεί να θεωρηθεί κρατική ενίσχυση [κατά την έννοια του άρθρου 87 (πρώην άρθρο 92) της Συνθήκης], εάν χορηγείται σε επιχείρηση εγκατεστημένη σε περιοχή Natura 2000, ανεξαρτήτως του εάν η τελευταία έχει χαρακτηριστεί πριν ή μετά την εγκατάσταση της επιχείρησης. Ωστόσο, σε περίπτωση επιχείρησης που ενεργεί ως ανάδοχος, έχοντας συνάψει σύμβαση με δημόσια αρχή, προκειμένου να κατασκευάσει έργο υποδομής, η επιδότηση δεν θεωρείται κρατική ενίσχυση, εφόσον παρέχεται σε αντάλλαγμα για εργασίες που εκτελούνται.

Το κράτος μέλος υποχρεούται να λαμβάνει αντισταθμιστικά μέτρα από την έναρξη ισχύος του άρθρου 6. Η χρηματοδότησή τους μπορεί να ανήκει στην αρμοδιότητά του.

5.4.5. Κοινοποίηση των αντισταθμιστικών μέτρων στην Επιτροπή

Οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να κοινοποιούν στην Επιτροπή τα ληφθέντα αντισταθμιστικά μέτρα. Η σχετική διάταξη δεν προσδιορίζει ούτε τη μορφή ούτε το σκοπό της κοινοποίησης αυτής. Ωστόσο, για να διευκολυνθεί αυτή η διαδικασία, οι υπηρεσίες της Επιτροπής εκπόνησαν τυποποιημένο έντυπο ⁽²³⁾ για τη διαβίβαση πληροφοριών στην Επιτροπή σύμφωνα με τις διατάξεις του πρώτου και του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 6. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι ο ρόλος της Επιτροπής να προτείνει αντισταθμιστικά μέτρα ούτε να τα επικυρώνει επιστημονικώς.

Η κοινοποίηση αυτή πρέπει να διευκολύνει την Επιτροπή να εκτιμήσει τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκονται οι στόχοι διατήρησης της εκάστοτε περιοχής στη συγκεκριμένη περίπτωση. Μολονότι οι εθνικές αρχές υποχρεούνται ρητώς να κοινοποιούν μόνο τα αντισταθμιστικά μέτρα που λαμβάνουν, μπορεί εντούτοις να αποδειχθεί αναγκαία και η γνωστοποίηση ορισμένων στοιχείων που αφορούν τις εναλλακτικές λύσεις που εξετάστηκαν και τους επιτακτικούς λόγους υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος που επέβαλαν την υλοποίηση του σχεδίου ή έργου, εφόσον τα στοιχεία αυτά επηρέασαν την επιλογή των αντισταθμιστικών μέτρων.

Η κοινοποίηση των αντισταθμιστικών μέτρων πρέπει να διευκολύνει την Επιτροπή να εκτιμήσει τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκεται η επίτευξη των στόχων διατήρησης της εκάστοτε περιοχής στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ωστόσο, δεν είναι ο ρόλος της Επιτροπής να προτείνει αντισταθμιστικά μέτρα.

⁽²³⁾ Το έντυπο αυτό παρουσιάζεται στο παράρτημα IV του παρόντος κειμένου.

5.5. ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΝΔΙΑΙΤΗΜΑΤΑ Ή/ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ;

Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 6 προβλέπει ειδική αντιμετώπιση όταν το σχέδιο ή έργο αφορά περιοχή με ενδιαιτήματα ή/και είδη προτεραιότητας. Η υλοποίηση σχεδίων ή έργων που ενδέχεται να έχουν αρνητική επίπτωση στις περιοχές αυτές μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο εάν οι επιτακτικοί λόγοι υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος, των οποίων γίνεται επίκληση, αφορούν την υγεία του ανθρώπου και τη δημόσια ασφάλεια ή σημαντικές ευεργετικές συνέπειες για το περιβάλλον, ή εάν, πριν χορηγηθεί έγκριση στο σχέδιο ή έργο, η Επιτροπή διατυπώσει γνώμη για τη σχεδιαζόμενη πρωτοβουλία.

Με άλλα λόγια, η βλάβη σε περιοχές είναι αποδεκτό να υπερισχύει της επίτευξης των στόχων της οδηγίας μόνον εφόσον συντρέχουν οι προαναφερόμενοι επιτακτικοί λόγοι ή, εναλλακτικά, αφού προηγουμένως τηρηθεί η διαδικαστική ρήτρα διασφάλισης υπό μορφή ανεξάρτητης εκτίμησης από την Επιτροπή.

Η διάταξη αυτή θέτει σειρά ερωτημάτων σχετικά με:

- τον προσδιορισμό των σχετικών περιοχών·
- την ερμηνεία των εννοιών της υγείας του ανθρώπου, της δημόσιας ασφάλειας και των θετικών συνεπειών πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον·
- τη διαδικασία για την έκδοση της γνώμης της Επιτροπής και τις συνέπειες που έχει η γνώμη αυτή.

5.5.1. Οι περιοχές τις οποίες αφορά η διάταξη

Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 6 εφαρμόζεται όταν η υλοποίηση του σχεδίου ενδέχεται να επηρεάσει περιοχή στην οποία υπάρχουν ενδιαιτήματα ή/και είδη προτεραιότητας. Από την άποψη αυτή, θα ήταν λογικό να θεωρηθεί ότι ένα σχέδιο ή έργο το οποίο:

- α) δεν επηρεάζει, κατ' οιονδήποτε τρόπο, ενδιαιτήματα ή/και είδη προτεραιότητας, ή
- β) επηρεάζει ενδιαίτημα/είδος που δεν ελήφθη υπόψη κατά την επιλογή της περιοχής («μη σημαντική παρουσία» στο τυποποιημένο έντυπο δεδομένων),

δεν πρέπει να δικαιολογεί de facto την υπαγωγή μιας περιοχής στις διατάξεις του δεύτερου εδαφίου.

Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 6 θεωρείται ότι εφαρμόζεται σε όλες τις περιοχές στις οποίες βρίσκονται ενδιαιτήματα ή/και είδη προτεραιότητας, όταν αυτά τα είδη και ενδιαιτήματα θίγονται.

5.5.2. Οι έννοιες «υγεία του ανθρώπου», «δημόσια ασφάλεια» και «θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον»

Η υγεία του ανθρώπου, η δημόσια ασφάλεια και οι θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον, αποτελούν τους σημαντικότερους επιτακτικούς λόγους υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, όπως και η έννοια «επιτακτικοί λόγοι υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος», οι τρεις αυτές κατηγορίες δεν ορίζονται ρητά.

Η κοινοτική νομοθεσία αναφέρεται στους λόγους υγείας του ανθρώπου και στους λόγους δημόσιας ασφάλειας ως λόγους που μπορούν να δικαιολογήσουν τη θέσπιση περιοριστικών εθνικών μέτρων για την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, εργαζομένων, υπηρεσιών καθώς επίσης και για το δικαίωμα της ελεύθερης εγκατάστασης. Επιπλέον, η προστασία της υγείας του ανθρώπου αποτελεί θεμελιώδη στόχο της κοινοτικής πολιτικής στο περιβάλλον. Από την ίδια άποψη, οι σημαντικές ευεργετικές συνέπειες για το περιβάλλον αποτελούν κατηγορία η οποία πρέπει να συμπεριληφθεί στους προαναφερθέντες θεμελιώδεις στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής.

Στα πλαίσια της αρχής της επικουρικότητας, εναπόκειται στις εθνικές αρχές να εξετάζουν εάν πράγματι οι συνθήκες αυτές ισχύουν. Βέβαια, οποιεσδήποτε τέτοιες συνθήκες ενδέχεται να εξεταστούν από την Επιτροπή στο πλαίσιο του εκ μέρους της ελέγχου της ορθής εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας.

Όσον αφορά την έννοια της «δημόσιας ασφάλειας», είναι χρήσιμο να αναφερθεί η απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Φεβρουαρίου 1991 στην υπόθεση C-57/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας («Leybucht Dykes»). Η απόφαση αυτή προηγήθηκε της έκδοσης της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και επομένως και του άρθρου 6. Ωστόσο, η απόφαση αυτή είναι σημαντική, αν μη τι άλλο επειδή η προσέγγιση του Δικαστηρίου επηρέασε τη σύνταξη του άρθρου 6. Το θέμα αφορούσε έργα ενίσχυσης αναχωμάτων στη Βόρεια Θάλασσα, στο Leybucht. Οι εργασίες αυτές συνεπάγονταν μείωση της έκτασης μιας ΖΕΠ (ζώνης ειδικής προστασίας). Ως ζήτημα γενικής αρχής, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι λόγοι που δικαιολογούν τέτοια μείωση πρέπει να ανάγονται σε ένα γενικό συμφέρον, που να υπερτερεί του γενικού συμφέροντος στο οποίο εδράζεται ο επιδιωκόμενος με την οδηγία οικολογικός στόχος. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι ο κίνδυνος πλημμυρών και η προστασία της ακτής αποτελούσαν επαρκώς σοβαρούς λόγους για να θεωρηθούν δικαιολογημένα τα έργα στα αναχώματα και η ενίσχυση παράκτιων δομών εφόσον τα μέτρα αυτά περιορίζονται στο απολύτως απαραίτητο.

Οι εθνικές αρχές δύνανται να επιτρέψουν την υλοποίηση του σχεδίου ή έργου, μόνο εάν αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι προαναφερθέντες λόγοι υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος και εντός των ορίων στα οποία το συγκεκριμένο σχέδιο ή έργο κρίνεται απαραίτητο για την εξυπηρέτηση του εν λόγω δημοσίου συμφέροντος.

5.5.3. Η έκδοση της γνώμης της Επιτροπής — οι συνέπειές της

Στην περίπτωση επιτακτικού λόγου υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος άλλου πλην της υγείας του ανθρώπου, της δημόσιας ασφάλειας και των περιβαλλοντικών οφελών, η προηγούμενη γνωμοδότηση της Επιτροπής είναι απαραίτητη. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 6 δεν καθορίζει διαδικασία ή συγκεκριμένο περιεχόμενο τέτοιας γνωμοδότησης ⁽²⁴⁾. Γι' αυτό πρέπει και πάλι να γίνει αναφορά στην οικονομία και τους στόχους που επιδιώκονται από τη συγκεκριμένη διάταξη. Η γνώμη πρέπει να καλύψει την εκτίμηση των οικολογικών αξιών που ενδέχεται να επηρεαστούν από το σχέδιο ή έργο, τη σημασία των προβαλλόμενων επιτακτικών λόγων και τη στάθμιση των δύο αυτών αντιτιθέμενων συμφερόντων, καθώς επίσης και την αξιολόγηση των αντισταθμιστικών μέτρων. Η εκτίμηση αυτή περιλαμβάνει τόσο την επιστημονική όσο και οικονομική αξιολόγηση καθώς επίσης και εξέταση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας της υλοποίησης του σχεδίου ή έργου ως προς τον προβαλλόμενο επιτακτικό λόγο.

Η γνωμοδότηση, από τη φύση της, δεν είναι πράξη με δεσμευτικές νομικές συνέπειες. Οι εθνικές αρχές δύνανται να μην τη λάβουν υπόψη και να αποφασίσουν να υλοποιήσουν το σχέδιο ή έργο, ακόμη κι αν η γνώμη της Επιτροπής είναι αντίθετη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ωστόσο, είναι λογικό να αναμένεται ότι η απόφαση θα αναφέρεται στα επιχειρήματα της Επιτροπής και θα εξηγεί γιατί δεν ακολουθήθηκε η γνώμη της. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή μπορεί να εκτιμήσει κατά πόσον η υλοποίηση του σχεδίου ή έργου είναι σύμφωνη με τις απαιτήσεις της κοινοτικής νομοθεσίας και, εάν χρειαστεί, μπορεί να κινήσει τη σχετική νομική διαδικασία.

⁽²⁴⁾ Το σχετικό τυποποιημένο έντυπο (παράρτημα IV) καλύπτει επίσης και την αίτηση για έκδοση γνώμης της Επιτροπής σύμφωνα με τις διατάξεις του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 6.

Η Επιτροπή, κατά την έκδοση της γνώμης της, πρέπει να σταθμίζει τις οικολογικές αξίες που επηρεάζονται σε σχέση με τους προβαλλόμενους επιτακτικούς λόγους και να αξιολογεί τα αντισταθμιστικά μέτρα. Η γνώμη δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, αλλά, σε περίπτωση παράβασης της κοινοτικής νομοθεσίας, είναι δυνατόν να κινηθεί νομική διαδικασία.

Παράρτηματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

- (1) Η ανάγκη για αυστηρή μεταφορά του άρθρου 6 έχει ήδη επισημανθεί σε μία υπόθεση που παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (προτάσεις γενικού εισαγγελέα Fennelly στην υπόθεση C-256/98, Επιτροπή κατά Γαλλίας, που εκδόθηκαν στις 16 Σεπτεμβρίου 1999).
- (2) Βλέπε την απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση C-355/90, Επιτροπή κατά Ισπανίας (1993) ECR I-4221 («*Marismas de Santoña*») και την απόφασή του της 18ης Μαρτίου 1999 στην υπόθεση C-166/97, Επιτροπή κατά Γαλλίας («*Estuaire de la Seine*»).
- (3) Όπως ανωτέρω.
- (4) Υπόθεση C-392/96, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, απόφαση του ΔΕΚ της 21ης Σεπτεμβρίου 1999.
- (5) Το σημείο αυτό υπογραμμίζεται επίσης από τον γενικό εισαγγελέα Fennelly του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση που αναφέρεται παραπάνω στο σημείο 1.
- (6) Η σχετική υπόθεση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τονίζει ότι πρέπει να γίνεται ευρεία ερμηνεία της έννοιας του «έργου» — βλέπε κυρίως την απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1996 στην υπόθεση C-72/95, Kraaijeveld.
- (7) Όπως σημείο 1 ανωτέρω.
- (8) Ως προς το τι μπορεί να θεωρείται «σημαντικό», είναι χρήσιμη η παραπομπή στη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ειδικότερα στην υπόθεση C-355/90, Επιτροπή κατά Ισπανίας (1993) ECR I-4221 («*Marismas de Santoña*»). Παρόλο που η απόφαση αυτή δεν ελήφθη με βάση τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ (αναφερόταν στο προηγούμενο καθεστώς προστασίας για τις ΖΕΠ βάσει της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ), χρησιμεύει για την επισημάνση ορισμένων μορφών δραστηριότητας που μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε προστατευόμενη περιοχή.
- (9) Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «ένα έργο περιορισμένων έστω διαστάσεων μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όταν αφορά μια περιοχή όπου οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που περιγράφονται στο άρθρο 3 της οδηγίας (85/337/ΕΟΚ), όπως είναι η πανίδα και χλωρίδα ...επηρεάζονται από την παραμικρή τροποποίηση» (υπόθεση C-392/96, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, απόφαση του ΔΕΚ της 21ης Σεπτεμβρίου 1999).
- (10) Βλέπε επίσης τη σημασία που δίνει το ΔΕΚ στις κοινές ευθύνες των κρατών μελών, στο πλαίσιο της οδηγίας για τα πτηνά, στις υποθέσεις C-252/85 και C-262/85 [Επιτροπή κατά Γαλλίας (1988) ECR 2243 και Επιτροπή κατά Ιταλίας (1987) ECR 3073, αντίστοιχα].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

Ενώ τα ενδεδειγμένα διαχειριστικά σχέδια δεν είναι πάντα απαραίτητα, τόσο στο σεμινάριο του Galway ⁽¹⁾ όσο και στη διάσκεψη του Μπαθ ⁽²⁾, οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι τα διαχειριστικά σχέδια θα μπορούσαν να αποτελέσουν αποτελεσματικό μέσο εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που θέτει η οδηγία για τα ενδιαιτήματα.

Το ακόλουθο απόσπασμα από τα συμπεράσματα του σεμιναρίου του Galway παρουσιάζει ορισμένα ζητήματα που μπορεί να είναι χρήσιμο να εξετάζονται για την εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων:

1. Μεθοδολογία

- Είναι πράγματι αναγκαίο το διαχειριστικό σχέδιο για την περιοχή; Εξηγήστε γιατί.
- Ποιος θα υποβάλει το σχέδιο; Ποιος θα είναι ο υπεύθυνος του σχεδίου;
- Τι είναι σημαντικό για την περιοχή (τόσο η φυσική της αξία όσο και το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο);
- Ποιες είναι οι σοβαρότερες απειλές;
- Τι θέλουμε να πετύχουμε;
- Πώς θέλουμε να το πετύχουμε, με ποιο χρονοδιάγραμμα;
- Πόσο θα στοιχίσει; Θα βελτιστοποιήσει τα οφέλη από πλευράς διατήρησης της φύσης;

2. Στόχοι

Οι στόχοι του διαχειριστικού σχεδίου για την περιοχή πρέπει να αντιστοιχούν στις οικολογικές απαιτήσεις των φυσικών ενδιαιτημάτων και ειδών με σημαντική παρουσία σ' αυτή, ώστε να εξασφαλίζεται ικανοποιητική κατάσταση διατήρησής τους. Πρέπει να είναι όσο το δυνατόν σαφέστεροι, ρεαλιστικοί, να μπορούν να προσδιοριστούν ποσοτικά και να είναι εφικτοί. Να χρησιμοποιείται σαφής γλώσσα με σαφή διατύπωση και κατανοητή από όλους.

- Ποια είναι η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης για κάθε τύπο ενδιαιτήματος και είδος που υπάρχει στην περιοχή;
- Πώς συμβάλλει στην ακεραιότητα της περιοχής και στη συνοχή του δικτύου;
- Εκτιμάται με δυναμικό τρόπο σύμφωνα με την εξέλιξη της κατάστασης διατήρησης των υπόψη ενδιαιτημάτων και ειδών;

3. Διαβουλεύσεις και εφαρμογή

Αποτελεί σημαντικό τμήμα της διαδικασίας για την κατάρτιση διαχειριστικού σχεδίου που απαιτεί διεπιστημονική και επαγγελματική προσέγγιση.

- Έχετε προσδιορίσει όλους τους τοπικούς παράγοντες;
- Τους έχετε εντάξει στη διαδικασία σύμφωνα με την προσέγγιση που προβλέπει σχεδιασμό από τη βάση προς την κορυφή;
- Πότε τους εντάξατε στη διαδικασία;

⁽¹⁾ Οργανώθηκε από τις ιρλανδικές αρχές στις 9-11 Οκτωβρίου 1996 στο Galway της Ιρλανδίας με θέμα «Διαχείριση ειδικών περιοχών διατήρησης».

⁽²⁾ Οργανώθηκε από την Επιτροπή από κοινού με τη βρετανική προεδρία στις 28-30 Ιουνίου 1998 στο Μπαθ του Ηνωμένου Βασιλείου με θέμα «Natura 2000 και ο άνθρωπος».

Ένα παράδειγμα της μεθόδου διαβούλευσης είναι το «document d'objectifs» στη Γαλλία, όπου όλες οι ομάδες ενδιαφερομένων καλούνται να συμμετάσχουν υπό την ευθύνη των αρμοδίων αρχών (préfet de Région).

4. Παρακολούθηση και αξιολόγηση

Τα στοιχεία αυτά αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα μέρη του σχεδίου, κυρίως για να κριθεί εάν έχει επιτυχία ή όχι. Όπως οι στόχοι του διαχειριστικού σχεδίου, η παρακολούθηση πρέπει να έχει προσδιοριστεί με σαφήνεια και ακρίβεια, συμπεριλαμβανομένης της ανάλυσης των οικονομικών θεμάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Πα

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΩΝ ⁽¹⁾ ΤΟΥ LIFE-ΦΥΣΗ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ Ή ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Τα σημαντικότερα στοιχεία κάθε έργου αναφέρονται παρακάτω.

BELGIQUE/BELGIË

- *Protection through acquisition and management of the last calcareous mires in Belgium (B4-3200/95/435)* (Προστασία μέσω της απόκτησης και διαχείρισης των τελευταίων ασβεστολιθικών λειμώνων στο Βέλγιο)
Η επαρχιακή αρχή εξασφάλισε το μεγαλύτερο μέρος αυτής της πολύτιμης περιοχής μισθώνοντάς το από τους ιδιοκτήτες.
- *Integral Coastal Conservation Initiative (B4-3200/96/483)* (Πρωτοβουλία ολοκληρωμένης παράκτιας διατήρησης)
Εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων τόσο για παράκτια (θίνες) όσο και για θαλάσσια ενδιαίτηματα (ανοικτής θάλασσας).

DEUTSCHLAND

- *Protecting great bustard habitats in Brandenburg (B4-3200/92/14529)* (Προστασία ενδιαιτημάτων αγριόγαλου στο Βραδεμβούργο)
Συμβατικές ρυθμίσεις με γεωργούς που περιλάμβαναν την αγορά και εκμίσθωση γης ή διαχειριστικές συμφωνίες.
- *Preservation and re-establishment of the Trebeltal fen and Restoration and conservation of riverine fens in Mecklenburg-Vorpommern (B4-3200/94/731 & B4-3200/95/260)* (Διατήρηση και αποκατάσταση του βάλτου του Trebeltal και αποκατάσταση και διατήρηση παραποτάμιων βάλτων στο Μεκλεμβούργο-Πομερανία)
Κατάρτιση και εφαρμογή διαχειριστικού σχεδίου για την αποκατάσταση παραποτάμιων και βαλτικών ενδιαιτημάτων, μέσω στενής συνεργασίας με τις αρμόδιες αρχές για τη διατήρηση και τα ύδατα.
- *Transnational program for the conservation of bats in western central Europe (B4-3200/95/842)* (Διακρατικό πρόγραμμα για τη διατήρηση των νυχτερίδων στη Δυτική Κεντρική Ευρώπη)
Συμβατικές ρυθμίσεις με ιδιοκτήτες και δημόσιες αρχές και κατάρτιση διαχειριστικού σχεδίου.
- *Conservation and development of nature of the Federseelandscape (B4-3200/96/489)* (Διατήρηση και ανάπτυξη της φύσης του Federseelandscape)
Διαδικασία αναδασμού αγροτικής γης, υποστηριζόμενη μέσω γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων.

⁽¹⁾ Περισσότερα στοιχεία υπάρχουν στο Διαδίκτυο στη διεύθυνση: <http://europa.eu.int/comm/life/nature/databas.htm>

ΕΛΛΑΔΑ

- *Management and protection of the threatened biotopes of Western Crete with ecotopes and priority species (B4-3200/95/850)* (Διαχείριση και προστασία απειλούμενων βιοτόπων της Δυτικής Κρήτης με οικοτόπους και είδη προτεραιότητας)

Εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων με άμεση συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης.

- *The Mediterranean monk seal in Greece: Conservation in action (B4-3200/96/500)* (Η μεσογειακή φώκια στην Ελλάδα: διατήρηση σε δράση)

Κατάρτιση διαχειριστικών σχεδίων σε μόνιμη διαβούλευση με διάφορες ομάδες συμφερόντων.

ESPAÑA

- *First, second and third phases of the action programme for the conservation of the Brown Bear and its habitat in the Cantabrian Mountains (B4-3200/92/15185 & 94/736 & 95/523)* (Πρώτη, δεύτερη και τρίτη φάση του προγράμματος δράσης για τη διατήρηση της καφέ αρκούδας και του ενδιαιτημάτός της στα Καντάβρια Όρη)

Συμφωνίες με κυνηγούς για τη διαχείριση περιοχών θήρας κατά τρόπο συμβατό με τη διατήρηση της αρκούδας.

- *First and second phases of the creation of a network of flora micro-reserves and purchase of land of significant botanical interest in the Valencia Region (B4-3200/93/766 & 95/521)* (Πρώτη και δεύτερη φάση της δημιουργίας δικτύου μικροδρυμών και αγορά γης σημαντικού βοτανικού ενδιαφέροντος στην περιφέρεια της Βαλένθιας)

Συμφωνίες με ιδιοκτήτες γης και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για τους μικροδρυμούς (160 περιοχές)

- *First and second phases of the Conservation Programme for three threatened vertebrate species in the Pyrenees (Subproject Spain) (B4-3200/93/772, 95/277, 95/524)* [Πρώτη και δεύτερη φάση προγράμματος διατήρησης για τρία απειλούμενα είδη σπονδυλωτών στα Πυρηναία (υποπρόγραμμα «Ισπανία»)]

Συμφωνίες με κυνηγούς για τη διατήρηση περιοχών προστασίας για το γυπαετό και αντισταθμιστικές πληρωμές για την αποφυγή της υλοτόμησης δάσους σε δάση της περιοχής της καφέ αρκούδας.

- *Conservation of the Little Bustard, Great Bustard and Lesser Kestrel in the SPAs of Extremadura (B4-3200/96/507)* (Διατήρηση της χαμωπίδας, αγριόγαλου και κερκινεζιού στη ζώνη ειδικής προστασίας της Εστρεμαδούρας)

Συμφωνία με γεωργούς για τη βελτίωση στεπικού ενδιαιτημάτος.

FRANCE

- *Protection programme for bogs in France (B4-3200/95/518)* (Πρόγραμμα προστασίας για τυρφώνες στη Γαλλία)

Εκπόνηση εγχειριδίου για τη διαχείριση ενδιαιτημάτων τυρφώνα.

- *Experimental drawing up of management plans for future French Natura 2000 sites (B4-3200/95/519)* (Πειραματική εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων για τις μελλοντικές περιοχές του Natura 2000 στη Γαλλία)

Δοκιμαστική εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων σε 35 περιοχές και σχεδιασμός μεθοδολογικού οδηγού για την εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων για περιοχές του Natura 2000.

IRELAND

- *Development of management plans and emergency actions aimed at candidate SACs (B4-3200/95/837)* (Υλοποίηση διαχειριστικών σχεδίων και επειγουσών δράσεων με στόχο υποψήφιες ειδικές ζώνες διατήρησης)
Εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων για πιθανές ειδικές ζώνες διατήρησης.

ÖSTERREICH

- *Bear protection programme for Austria (B4-3200/95/847)* (Πρόγραμμα προστασίας της αρκούδας στην Αυστρία)
Κατάρτιση διαχειριστικού σχεδίου σε συνεργασία με όλες τις αρχές και ομάδες συμφερόντων και μεγάλη συμμετοχή του κοινού.
- *Second phase of the project for conservation of the stepparian bird fauna of Castro Verde (B4-3200/95/510)* (Διαχείριση υγροτόπων Ober Waldviertel)
Εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων για πολλές μικρές περιοχές υγροτόπων (τυρφώνες, λίμνες, περιοχές μικρών ποταμών) και μερική εφαρμογή τους σε στενή επαφή με τους συγκεκριμένους ιδιοκτήτες και χρήστες.

PORTUGAL

- *Second phase of the project for conservation of the stepparian bird fauna of Castro Verde (B4-3200/95/510)* (Δεύτερη φάση του σχεδίου για τη διατήρηση στεπωδών πτηνών του Castro Verde)
- *New technology applied to nature conservation in Guadiana valley (B4-3200/95/511)* (Εφαρμογή νέων τεχνολογιών για την προστασία της φύσης στην κοιλάδα του Γκουαδιάντα)
Και τα δύο έργα αφορούν την εκπόνηση και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων για περιοχές που μετά το τέλος των έργων εντάχθηκαν σε ζώνες ειδικής προστασίας.

SUOMI-FINLAND

- *Protection of biodiversity, and particularly of flying squirrel habitats, in the Nuuksio area (B4-3200/95/508)* (Προστασία της βιοποικιλότητας και ιδίως των ενδιαιτημάτων σκιουρόπττερων, στην περιοχή Nuuksio)
Εκπόνηση διαχειριστικού σχεδίου για αναψυχή και διατήρηση σε περιοχές που ανήκουν σε ιδιώτες.
- *Saimaa ringed seal management plan for Lake Pihlajavesi (B4-3200/95/505)* (Saimaa: φώκια — διαχειριστικό σχέδιο για τη λίμνη Pihlajavesi)
Σχέδια χρήσης γης που εστιάζονται στη διατήρηση της φώκιας.

SVERIGE

- *Protection and restoration of Stora Alvaret on Öland Island, SE Sweden (B4-3200/96/547)* (Προστασία και αποκατάσταση του Stora Alvaret στη νήσο Öland, ΝΑ Σουηδία)
- *Preservation of the hermit beetle, *Osmoderma eremita* (B4-3200/97/288)* [Προστασία είδους κανθάρου (*Osmoderma eremita*)]
Χρησιμοποίηση γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων για τη μακροπρόθεσμη διαχείριση των περιοχών.

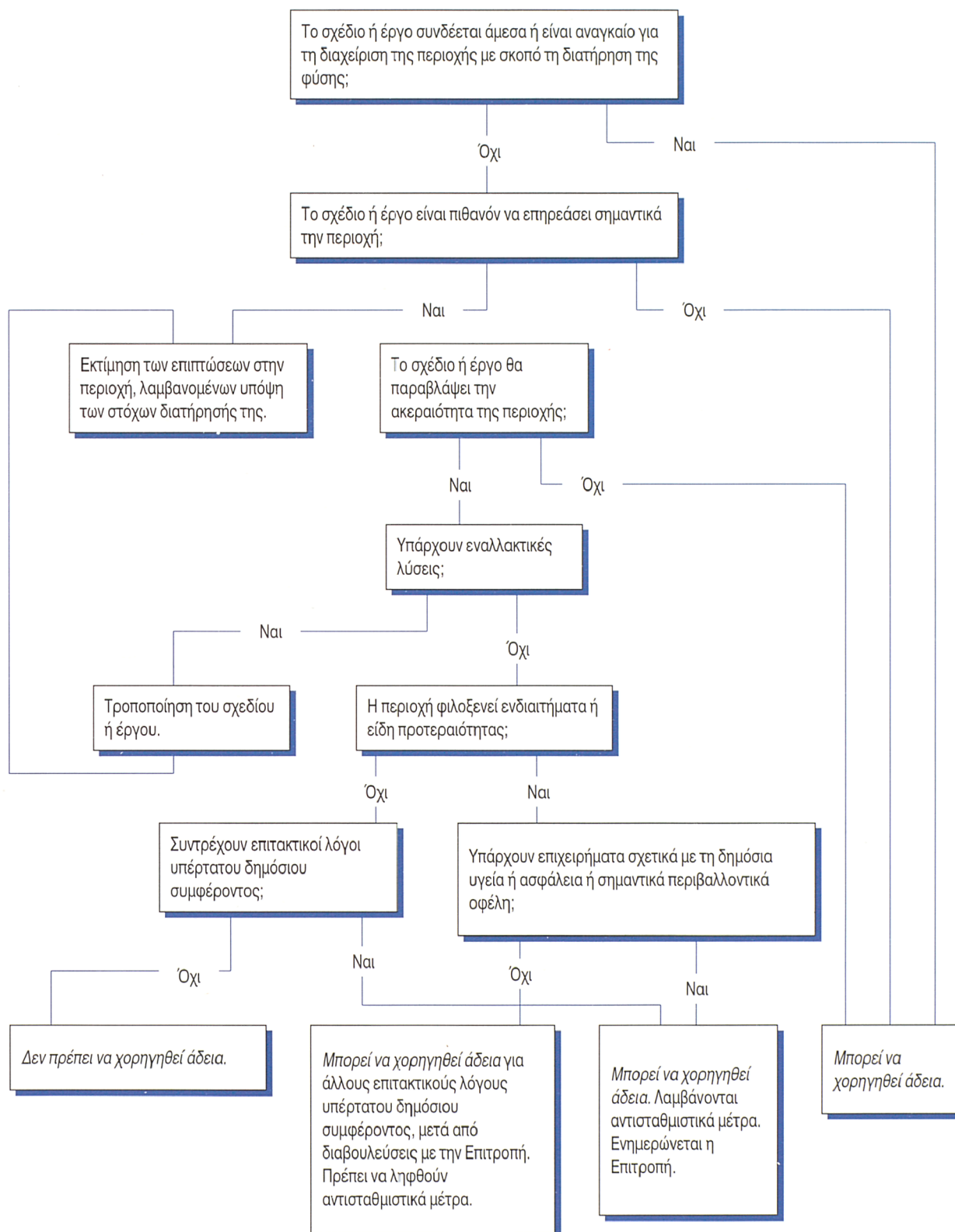
UNITED KINGDOM

- *Conservation management of priority upland habitats through grazing: guidance on management of upland Natura 2000 sites (B4 -3200/95/854) (Διαχείριση από πλευράς διατήρησης ορεινών ενδιαιτημάτων προτεραιότητας μέσω της βόσκησης: κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση ορεινών περιοχών Natura 2000)*

Εκπόνηση πρακτικού εγχειριδίου για τη διαχείριση της βόσκησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΕΞΕΤΑΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ NATURA 2000

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΕΝΤΥΠΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 4

Κράτος μέλος:

Ημερομηνία:

Πληροφορίες προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή
σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας για τα ενδιαιτήματα
(οδηγία 92/43/ΕΟΚ)

60

61

Αποστολή εγγράφων για

☐ ενημέρωση
(άρθρο 6 παράγραφος 4
πρώτο εδάφιο)

☐ γνωμοδότηση
(άρθρο 6 παράγραφος 4
δεύτερο εδάφιο)

Αρμόδια εθνική αρχή:

Διεύθυνση:

Αρμόδιος για επαφές:

Τηλ., φαξ, e-mail:

1. ΣΧΕΔΙΟ Ή ΕΡΓΟ

Όνομα και κωδικός της επηρεαζόμενης περιοχής Natura 2000:

Η περιοχή αυτή είναι

☐ ΖΕΠ βάσει της οδηγίας για τα
«πηγάδια»

☐ προτεινόμενος ΤΚΣ
βάσει της οδηγίας για τα
«ενδιαίτηματα»

☐ ζώνη που φιλοξενεί ενδιαίτημα/είδος
προτεραιότητας

Συνοπτική περιγραφή του σχεδίου ή έργου που επηρεάζει την περιοχή:

2. ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Περίληψη της εκτίμησης των αρνητικών επιπτώσεων στην περιοχή:

Σημείωση: Η περίληψη αυτή θα πρέπει να επικεντρώνεται στη δυσμενή επίδραση που αναμένεται να υποστούν τα ενδιαυτήματα και τα είδη για τα οποία έχει προταθεί η ένταξη της περιοχής στο δίκτυο Natura 2000, και να περιλαμβάνει κατάλληλους χάρτες καθώς και περιγραφή των μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων που έχουν ήδη αποφασιστεί.

3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Περίληψη των εναλλακτικών λύσεων που έχει μελετήσει το κράτος μέλος:

Λόγοι για τους οποίους οι αρμόδιες εθνικές αρχές αποφάνθηκαν ότι δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις:

4. ΕΠΙΤΑΚΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Λόγος για τον οποίο πρέπει παρ' όλα αυτά να υλοποιηθεί αυτό το σχέδιο ή έργο:

- ☐ επιτακτικοί λόγοι υπέρτατου δημόσιου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως (εάν δεν απαντά ενδιαίτημα/είδος προτεραιότητας)·
- ☐ υγεία του ανθρώπου·
- ☐ δημόσια ασφάλεια·
- ☐ θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον·
- ☐ άλλοι επιτακτικοί λόγοι υπέρτατου δημόσιου συμφέροντος.

Σύντομη ανάπτυξη του λόγου

5. ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Προβλεπόμενα αντισταθμιστικά μέτρα και χρονοδιάγραμμα:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ⁽¹⁾

Belgique/België

- Els Martens
AMINAL – Afdeling Natuur
Koning Albert II laan 20, bus 8
Ferraris-gebouw, 4de verdieping
lokaal 4G43
B-1000 Brussel

- Patrick de Wolf
DGRNE
Av. Prince de Liège 15
B-5100 Jambes

Danmark

- Olaf G. Christiani
Ministry of the Environment and Energy
The National Forest and Nature Agency
Haraldsgade 53
DK-2100 Copenhagen
- Tine Nielsen Skafte
The National Forest and Nature Agency
Haraldsgade 53
DK-2100 Copenhagen

Deutschland

- Ursula von Gliscynski
Ministry for the Environment
Nature Conservation and Nuclear Safety
Referat NI 2
Godesberger, Allee 90
D-53048 Bonn

- Detlef Szymanski
Hessisches Ministerium des Innern und für
Landwirtschaft, Forsten und Naturschutz
Hölderlinstr. 1-3
D-65187 Wiesbaden

Ελλάδα

- κα Σταυρούλα Σπυροπούλου
Υπουργείο Περιβάλλοντος,
Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων,
Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού,
Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος
Τρικάλων 36
GR-11526 Αθήνα

- κ. Παναγιώτης Δρούγκας
Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού
Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Αισθητικών
Δασών, Δρυμών και Θήρας
Ιπποκράτους 3-5
GR-10164 Αθήνα

España

- Jesus Serrada Hierro
Dirección General de Conservación de la
Naturaleza, MIMAM
c/Gran Vía de San Francisco, 4. 4a
E-28005 Madrid
- Miguel Aymerich Despointes
Dirección General de Conservación de la
Naturaleza, MIMAM
c/Gran Vía de San Francisco, 4. 4a
E-28005 Madrid

66

67

⁽¹⁾ Κατάλογος εκπροσώπων στην επιτροπή «Ενδιαιτήματα» (Habitats' committee), που έχει συσταθεί βάσει της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Ενημερωμένος κατάλογος υπάρχει στο Διαδίκτυο, στην ακόλουθη διεύθυνση: <http://europa.eu.int/comm/life/nature/databas.htm>

France

- Jean-Marc Michel
Ministère de l'Environnement
Direction de la Nature et des Paysages
20, avenue de Ségur
F-75302 Paris 07 SP
- Henri Jaffaux
Ministère de l'Environnement
Direction de la Nature et des Paysages
20, avenue de Ségur
F-75302 Paris 07 SP

Ireland

- Alan Craig
National Parks and Wildlife, Dúchas, Dept. of
Arts, Heritage, Gaeltacht and the Islands
Ely Court 7, Ely Place
Dublin 2
Ireland
- Peadar Caffrey
National Parks and Wildlife, Dúchas, Dept. of
Arts, Heritage, Gaeltacht and the Islands
Ely Court 7, Ely Place
Dublin 2
Ireland

Italia

- Patrizia de Angelis
Ministero dell'Ambiente
Servizio Conservazione della Natura
Via Capitan Bavastro, 174
I-00147 Roma
- Alberto Zocchi
Ministero dell'Ambiente
Servizio Conservazione della Natura
Via Capitan Bavastro, 174
I-00147 Roma

Luxembourg

- Claude Origer
Ministère de l'Environnement
18, Montée de la Pétrusse
L-2918 Luxembourg
- Marie-Paule Kremer
Ministère de l'Environnement
18, Montée de la Pétrusse
L-2918 Luxembourg

Nederland

- Garry Post
Ministry of Agriculture, Nature, Management
and Fisheries, Department for Nature
Management
73 Bezuidenhoutseweg, P.O. Box 20401
2500 EK Den Haag
Nederland

Österreich

- Mag. Christian Plössnig
Amt der Tiroler Landesregierung, Abt.
Umweltschutz
Eduard Wallnöfer Platz 1
A-6020 Innsbruck
- D. I. Günter Liebel
Bundesministerium für Umwelt, Jugend und
Familie, Abt. II/5
Stubenbastei 5
A-1010 Wien

Portugal

- José Manuel Marques
Instituto de Conservação da Natureza
Rua da Lapa, 73
P-1200-701 Lisboa

Suomi-Finland

- Esko Jaakkola
Ympäristöministeriö
Maankäyttöosasto
PL 380
FIN-00131 Helsinki

Sverige

- Nilla Thomson
Ministry of Environment
S-10333 Stockholm
- Jan Terstad
Swedish Environmental Protection Agency
Blekholtsterrassen 36
S-10648 Stockholm

United Kingdom

- M. Pritchard
Head of European Wildlife Division
Department of the Environment, Transport and
the Regions
Tollgate House, Houlton Street
BS2 9DJ Bristol
United Kingdom
- Trevor Salmon
Department of the Environment, Transport
and the Regions, European Wildlife Division
Tollgate House, Houlton Street
BS2 9DJ Bristol
United Kingdom

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διαχείριση των περιοχών του δικτύου Natura 2000

Οι διατάξεις του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τα ενδιαίτηματα

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

2000 — 69 σ. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-828-8989-0

BELGIQUE/BELGIË
Jean De Lannoy
 Avenue du Roi 202/Koningslaan 202
 B-1190 Bruxelles/Brussel
 Tél. (32-2) 538 43 08
 Fax (32-2) 538 08 41
 E-mail: jean.de.lannoy@infoboard.be
 URL: <http://www.jean-de-lannoy.be>

**La librairie européenne/
 De Europese Boekhandel**
 Rue de la Loi 244/Wetstraat 244
 B-1040 Bruxelles/Brussel
 Tél. (32-2) 295 26 39
 Fax (32-2) 735 08 50
 E-mail: mail@libeurop.be
 URL: <http://www.libeurop.be>

Moniteur belge/Belgisch Staatsblad
 Rue de Louvain 40-42/Leuvenseweg 40-42
 B-1000 Bruxelles/Brussel
 Tél. (32-2) 552 22 11
 Fax (32-2) 511 01 84
 E-mail: eusales@just.fgov.be

DANMARK
J. H. Schultz Information A/S
 Herstedvang 12
 DK-2620 Albertslund
 Tlf. (45) 43 63 23 00
 Fax (45) 43 63 19 69
 E-mail: schultz@schultz.dk
 URL: <http://www.schultz.dk>

DEUTSCHLAND
Bundesanzeiger Verlag GmbH
 Vertriebsabteilung
 Amsterdamer Straße 192
 D-50735 Köln
 Tel. (49-221) 97 66 80
 Fax (49-221) 97 66 82 78
 E-Mail: vertrieb@bundesanzeiger.de
 URL: <http://www.bundesanzeiger.de>

ΕΛΛΑΔΑ/GREECE
G. C. Eleftheroudakis SA
 International Bookstore
 Panepistimiou 17
 GR-10564 Athina
 Tel. (30-1) 331 41 90/1/2/3/4/5
 Fax (30-1) 323 98 21
 E-mail: elebooks@netor.gr

ESPAÑA
Boletín Oficial del Estado
 Trafalgar, 27
 E-28071 Madrid
 Tel. (34) 915 38 21 11 (libros),
 913 84 17 15 (suscripción)
 Fax (34) 915 38 21 21 (libros),
 913 84 17 14 (suscripción)
 E-mail: clientes@com.boe.es
 URL: <http://www.boe.es>

Mundi Prensa Libros, SA
 Castelló, 37
 E-28001 Madrid
 Tel. (34) 914 36 37 00
 Fax (34) 915 75 39 98
 E-mail: libreria@mundiprensa.es
 URL: <http://www.mundiprensa.com>

FRANCE
Journal officiel
 Service des publications des CE
 26, rue Desaix
 F-75727 Paris Cedex 15
 Tél. (33) 140 58 77 31
 Fax (33) 140 58 77 00
 E-mail: europublications@journal-officiel.gouv.fr
 URL: <http://www.journal-officiel.gouv.fr>

IRELAND
Alan Hanna's Bookshop
 270 LR Rathmines Road
 Dublin 6
 Tel. (353-1) 496 73 98
 Fax (353-1) 496 02 28
 E-mail: hannas@iol.ie

ITALIA
Licosa SpA
 Via Duca di Calabria, 1/1
 Casella postale 552
 I-50125 Firenze
 Tel. (39) 055 64 83 1
 Fax (39) 055 64 12 57
 E-mail: licosa@licosa.com
 URL: <http://www.licosa.com>

LUXEMBOURG
Messageries du livre SARL
 5, rue Raiffeisen
 L-2411 Luxembourg
 Tél. (352) 40 10 20
 Fax (352) 49 06 61
 E-mail: mail@mdl.lu
 URL: <http://www.mdl.lu>

NEDERLAND
SDU Servicecentrum Uitgevers
 Christoffel Plantijnstraat 2
 Postbus 20014
 2500 EA Den Haag
 Tel. (31-70) 378 98 80
 Fax (31-70) 378 97 83
 E-mail: sdu@sdu.nl
 URL: <http://www.sdu.nl>

ÖSTERREICH
**Manz'sche Verlags- und
 Universitätsbuchhandlung GmbH**
 Kohlmarkt 16
 A-1014 Wien
 Tel. (43-1) 53 16 11 00
 Fax (43-1) 53 16 11 67
 E-Mail: manz@schwinge.at
 URL: <http://www.manz.at>

PORTUGAL
Distribuidora de Livros Bertrand Ld.º
 Grupo Bertrand, SA
 Rua das Terras dos Vales, 4-A
 Apartado 60037
 P-2700 Amadora
 Tel. (351) 214 95 87 87
 Fax (351) 214 96 02 55
 E-mail: dlb@ip.pt

Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA
 Sector de Publicações Oficiais
 Rua da Escola Politécnica, 135
 P-1250-100 Lisboa Codex
 Tel. (351) 213 94 57 00
 Fax (351) 213 94 57 50
 E-mail: spoce@incm.pt
 URL: <http://www.incm.pt>

SUOMI/FINLAND
**Akateeminen Kirjakauppa/
 Akademiska Bokhandeln**
 Keskuskatu 1/Centralgatan 1
 PL/PB 128
 FIN-00101 Helsinki/Helsingfors
 P./tfn (358-9) 121 44 18
 F./fax (358-9) 121 44 35
 Sähköposti: sps@akateeminen.com
 URL: <http://www.akateeminen.com>

SVERIGE
BTJ AB
 Traktörvägen 11-13
 S-221 82 Lund
 Tlf. (46-46) 18 00 00
 Fax (46-46) 30 79 47
 E-post: btjeu-pub@btj.se
 URL: <http://www.btj.se>

UNITED KINGDOM
The Stationery Office Ltd
 Customer Services
 PO Box 29
 Norwich NR3 1GN
 Tel. (44) 870 60 05-522
 Fax (44) 870 60 05-533
 E-mail: book.orders@theso.co.uk
 URL: <http://www.itsofficial.net>

ISLAND
Bokabud Larusar Blöndal
 Skólavörðustíg, 2
 IS-101 Reykjavík
 Tel. (354) 552 55 40
 Fax (354) 552 55 60
 E-mail: bokabud@simnet.is

NORGE
Swets Blackwell AS
 Østenjoveien 18
 Boks 6512 Etterstad
 N-0606 Oslo
 Tel. (47-22) 97 45 00
 Fax (47-22) 97 45 45
 E-mail: info@no.swetsblackwell.com

SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA
Euro Info Center Schweiz
 c/o OSEC
 Stampfenbachstraße 85
 PF 492
 CH-8035 Zürich
 Tel. (41-1) 365 53 15
 Fax (41-1) 365 54 11
 E-mail: eics@osec.ch
 URL: <http://www.osec.ch/eics>

BÁLGARÍJA
Euopress Euromedia Ltd
 59, blvd Vitosha
 BG-1000 Sofia
 Tel. (359-2) 980 37 66
 Fax (359-2) 980 42 30
 E-mail: Milena@mbbox.cit.bg

ČESKÁ REPUBLIKA
ÚSIS
 odd. Publikaci
 Havelkova 22
 CZ-130 00 Praha 3
 Tel. (420-2) 24 23 14 86
 Fax (420-2) 24 23 11 14
 E-mail: publikace@usiscr.cz
 URL: <http://www.usiscr.cz>

CYPRUS
**Cyprus Chamber of Commerce
 and Industry**
 PO Box 21455
 CY-1509 Nicosia
 Tel. (357-2) 88 97 52
 Fax (357-2) 66 10 44
 E-mail: demetrap@ccci.org.cy

EESTI
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
 (Estonian Chamber of Commerce and Industry)
 Toom-Kooli 17
 EE-0001 Tallinn
 Tel. (372) 646 02 44
 Fax (372) 646 02 45
 E-mail: einfo@koda.ee
 URL: <http://www.koda.ee>

HRVATSKA
Mediatrade Ltd
 Pavla Hatza 1
 HR-10000 Zagreb
 Tel. (385-1) 481 94 11
 Fax (385-1) 481 94 11

MAGYARORSZÁG
Euro Info Service
 Expo tér 1
 Hungexpo Európa Központ
 PO Box 44
 H-1101 Budapest
 Tel. (36-1) 264 82 70
 Fax (36-1) 264 82 75
 E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
 URL: <http://www.euroinfo.hu>

MALTA
Miller Distributors Ltd
 Malta International Airport
 PO Box 25
 Luqa LQA 05
 Tel. (356) 66 44 88
 Fax (356) 67 67 99
 E-mail: gwirrh@usa.net

POLSKA
Ars Polona
 Krakowskie Przedmiescie 7
 Skr. pocztowa 1001
 PL-00-950 Warszawa
 Tel. (48-22) 826 12 01
 Fax (48-22) 826 62 40
 E-mail: books119@arspolona.com.pl

ROMÂNIA
Euromedia
 Str.Dr. Marcovici, 9, sector 1
 RO-70749 Bucuresti
 Tel. (40-1) 315 44 03
 Fax (40-1) 315 44 03
 E-mail: euromedia@mailcity.com

ROSSIYA
CCEC
 60-letiya Oktyabrya Av. 9
 117312 Moscow
 Tel. (7-095) 135 52 27
 Fax (7-095) 135 52 27

SLOVAKIA
Centrum VTI SR
 Nám. Slobody, 19
 SK-81223 Bratislava
 Tel. (421-7) 54 41 83 64
 Fax (421-7) 54 41 83 64
 E-mail: europ@tbb1.sltk.stuba.sk
 URL: <http://www.sltk.stuba.sk>

SLOVENIJA
Gospodarski Vestnik
 Dunajska cesta 5
 SLO-1000 Ljubljana
 Tel. (386) 613 09 16 40
 Fax (386) 613 09 16 45
 E-mail: europ@gvestnik.si
 URL: <http://www.gvestnik.si>

TÜRKIYE
Dünya Infotel AS
 100, Yıl Mahallesi 34440
 TR-80050 Bagcilar-Istanbul
 Tel. (90-212) 629 46 89
 Fax (90-212) 629 46 27
 E-mail: infotel@duy-gazete.com.tr

ARGENTINA
World Publications SA
 Av. Cordoba 1877
 C1120 AAA Buenos Aires
 Tel. (54-11) 48 15 81 56
 Fax (54-11) 48 15 81 56
 E-mail: wpbooks@infovia.com.ar
 URL: <http://www.wpbooks.com.ar>

AUSTRALIA
Hunter Publications
 PO Box 404
 3067 Abbotsford, Victoria
 Tel. (61-3) 94 17 53 61
 Fax (61-3) 94 19 71 54
 E-mail: jpdavies@ozemail.com.au

CANADA
Les éditions La Liberté Inc.
 3320, chemin Sainte-Foy
 G1X 3V6 Sainte-Foy, Québec
 Tel. (1-418) 658 37 63
 Fax (1-800) 567 54 49
 E-mail: liberte@mediom.qc.ca

Renouf Publishing Co. Ltd
 5369 Chemin Canotek Road Unit 1
 K1J 9J3 Ottawa, Ontario
 Tel. (1-613) 745 26 65
 Fax (1-613) 745 76 60
 E-mail: order.dept@renoufbooks.com
 URL: <http://www.renoufbooks.com>

EGYPT
The Middle East Observer
 41 Sherif Street
 Cairo
 Tel. (20-2) 392 69 19
 Fax (20-2) 393 97 32
 E-mail: inquiry@meobserver.com
 URL: <http://www.meobserver.com.eg>

INDIA
EBIC India
 3rd Floor, Y. B. Chavan Centre
 Gen. J. Bhosale Marg.
 400 021 Mumbai
 Tel. (91-22) 282 60 64
 Fax (91-22) 285 45 64
 E-mail: ebic@glasbm01.vsnl.net.in
 URL: <http://www.ebicindia.com>

JAPAN
PSI-Japan
 Asahi Sanbancho Plaza #206
 7-1 Sanbancho, Chiyoda-ku
 Tokyo 102
 Tel. (81-3) 32 34 69 21
 Fax (81-3) 32 34 69 15
 E-mail: books@psi-japan.co.jp
 URL: <http://www.psi-japan.co.jp>

MALAYSIA
EBIC Malaysia
 Suite 45.02, Level 45
 Plaza MBI (Letter Box 45)
 8 Jalan Yap Kwan Seng
 50450 Kuala Lumpur
 Tel. (60-3) 21 62 62 98
 Fax (60-3) 21 62 61 98
 E-mail: ebic-kl@mol.net.my

MÉXICO
Mundi Prensa México, SA de CV
 Río Pánuco, 141
 Colonia Cuauhtémoc
 MX-06500 México, DF
 Tel. (52-5) 533 56 58
 Fax (52-5) 514 67 99
 E-mail: 101545.2361@compuserve.com

PHILIPPINES
EBIC Philippines
 19th Floor, PS Bank Tower
 Sen. Gil J. Puyat Ave. cor. Tindalo St.
 Makati City
 Metro Manila
 Tel. (63-2) 759 66 80
 Fax (63-2) 759 66 90
 E-mail: eccppcom@globe.com.ph
 URL: <http://www.eccp.com>

SOUTH AFRICA
Eurochamber of Commerce in Africa
 PO Box 781738
 2146 Sandton
 Tel. (27-11) 884 39 52
 Fax (27-11) 883 55 73
 E-mail: info@eurochamber.co.za

SOUTH KOREA
**The European Union Chamber
 of Commerce in Korea**
 5th Fl, The Shilla Hotel
 202, Jangchung-dong 2 Ga, Chung-ku
 100-392 Seoul
 Tel. (82-2) 22 53-5631/4
 Fax (82-2) 22 53-5635/6
 E-mail: eucock@eucock.org
 URL: <http://www.eucock.org>

SRI LANKA
EBIC Sri Lanka
 Trans Asia Hotel
 115 Sir chittampalam
 A. Gardiner Mawatha
 Colombo 2
 Tel. (94-1) 074 71 50 78
 Fax (94-1) 44 87 79
 E-mail: ebicsl@itmin.com

UNITED STATES OF AMERICA
Bernan Associates
 4611-F Assembly Drive
 Lanham MD20706
 Tel. (1-800) 274 44 47 (toll free telephone)
 Fax (1-800) 865 34 50 (toll free fax)
 E-mail: query@bernan.com
 URL: <http://www.bernan.com>

**ANDERE LÄNDER/OTHER COUNTRIES/
 AUTRES PAYS**

**Bitte wenden Sie sich an ein Büro Ihrer
 Wahl/Please contact the sales office of
 your choice/Veuillez vous adresser au
 bureau de vente de votre choix**
 Office for Official Publications of the European
 Communities
 2, rue Mercier
 L-2985 Luxembourg
 Tel. (352) 29 29-42455
 Fax (352) 29 29-42758
 E-mail: info.info@cec.eu.int
 URL: <http://eur-op.eu.int>

**Θέματα
περιβάλλοντος**

Γενικά

Νερό

Έδαφος

Αέρας

Βιομηχανία

Απόβλητα

Φύση

Αστικό περιβάλλον

Χρηματοδότηση

Νομοθεσία

Οικονομία

**Εκτίμηση περιβαλλοντικών
επιπτώσεων**

Πυρηνικά

Κίνδυνοι

Εκπαίδευση

